

Keppler Pál Vilmos

A szenvedés iskolája

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

KEPPLER PÁL VILMOS Dr.

ROTTENBURGI PÜSPÖK

A SZENVEDÉS ISKOLÁJA

FORDÍTOTTA

BÁNYÁSZ JÓZSEF

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

KIADÁSA.

Impresszum

Keppler Pál Vilmos
(rottenburgi püspök)
A szenvedés iskolája

Fordította
Bányász József

Nihil obstat.
Dr. Desiderius Bitá,
censor dioecesanus.

Nr. 5130. Imprimatur.
Strigonii, die 4. Octobris 1917.
Ludovicus Rajner,
episc., vic. generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv év nélkül (1917-ben) jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulaté.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
A szerző előszava	4
A szenvedés viharja	4
A világ keresztje	6
A szenvedés csöppje és a csöppek szenvedése	9
Nyugalom – erő	10
Isten hozott!	12
A szenvedés – tanít	14
A szenvedés – nevel	15
A szenvedés – nemesít	19
A természet gyógyító ereje	21
A világ és a szenvedés	25
A keresztény szenvedés	27
Ecce homo!	30
Mater dolorosa	34
Mit mond az Írás?	36
Mea culpa!	39
Betegség	41
Búbánat	45
Fullánkok	47
Háborús szenvedések és tanúságok	49
A szenvedés művészete	54
A szenvedő egyház	60
A megdicsőülés fényében	61
A halál álma	65
Befejező	70
Név- és tárgymutató	72

A szerző előszava

Több örömet sürgető művem már megjelenésekor társunkára, kiegészítésre várt. Mert aki az életben örömet hirdet, annak elméjében forog a fájdalom is. Aki az életről beszél, annak a szenvedésről is kell gondolkoznia. És sokan vannak oly szenvedéstől sújtottak, akik az öröm borát el nem bírják. Előbb gyógyszerre van szükségük, sokszor bizony keserű orvosságra, sőt talán fájdalmas műtetre is.

Régen terveztem már – s a buzdítás sem hiányzott –, hogy az örömet tárgyaló könyvem mellé a szenvedésről elmélkedőt is oda állítom. A háború is kitört. Ez csak sürgette *A szenvedés iskolája*-nak kiadását.

Hát nem elég iskolája a szenvedésnek a háború? Bizony az; még pedig oly mestere a szenvedésre oktatásnak, melyhez fogható nincs e földön. Csakhogy a háború kegyetlen tanító és nevelő. Tanítási módszere nagyon is sokat összefoglaló, félemlítő, erőszakos.

Nem fölösleges tehát a szenvedésről nyugodt, szokásosabb formák közt tartott pótló, ismétlő tanfolyamot végighallgatni. Sokan úgysem értik meg: mire akar tanítani ágyuk dörgő hangján, vérfakasztó ólombetűkkel a háború, mint kell belőle okulnunk. S a megértők is hej! hamar felednek.

Ezért a szenvedés iskolája mindig jó szolgálatokat tehet. Vajon szabad-e ezt remélnünk? Figyelemreméltó-e, mert segít-e most valamit a sors nehéz megpróbáltatásával küzdő hazánkon, népünkön? Nem kérdezhetjük-e elfogódottan a költővel: „Mit használ most a dal nekünk?... A harc tüzeiben síró dal?”

A szenvedés iskoláját megjárni hasznos lesz és üdítő. E bölcsesség nem pusztán emberi agy műve, vigasztaló szavai nem csupán emberi részvétekből fakadók. Az emberiségnek, évszázadoknak szenvedésbölcsölete szólal meg e lapokon. A kereszténység tanítása a szenvedésről van itt összefoglalva. Annak a vigasztalását találod itt, ki megígérte: „Én, én magam vigasztallak meg titeket.” (Iz 51,12) Az szólal meg, aki végig szenvedte a föld minden fájdalmát, ki szenvedése által megváltotta a szenvedéstől e világot.

Éppen ezért jó hatással lesz e könyv azokra, kik jól használják. Az egyiknek édes, a másiknak keserű orvosságot nyújt, némelyeket szigorú kúrára utal. De bárki veszi kezébe, mind hasznát fogja látni.

Az előadásmód kissé szokatlan. Kerültem a hosszadalmas részletezést; másutt ez helyes és szükséges, itt nem találtam megfelelőnek. Mert a szenvedőnek nincs türelme hosszas elmélkedésekre. Az orvosságot is csöppenként adjuk és vesszük be. Ezért írtam rövid pontokat, egyszerű, világos mondatokat, néhol pusztán célzással, szívhez szólással éltem. Aki gondolkozva olvassa, észre fogja venni iskolámban a benső tárgyi összefüggést s a tanításmenetben a szilárd következetességet.

A szenvedés viharja

1. Íme reánk szakadt. Sejtettem, hogy már jó. Messziről hallottam a vértbe öltözött végzet lépéseinek dobbanását. Szívem nyomott hangulata egy ideje vihart jelzett. S egyszerre itt temett száguldó szélszárnyon a zuhogó zápor, villámos bús vihar, pusztítva pergő jég.

*

2. Reng alattam a föld. Egész valóm reszket. Sok művem, nagy tervem a porban, romokban. Körülvettek engem a halál fájdalmai, és a gonoszság árijai megháborítottak engem. (Zsolt 17,5)

*

3. A legsötétebb téli éjszaka hajnali derengés emellett a gyászoló sötétség mellett, melybe a most uralkodó bánat az ő szomorú áldozatait beburkolja. Éjek bús nagy éje borong körülöttem, fölöttem, lelkemben. Mélységes örvényben céltalan hányódom, mint italtól kábult: haladni nem tudok; nyugodni még úgy sem. Forr, lázong a lelkem. Erőm is elhagyott; akaratom féke kihullott a kezemből; gondolatom dermedt; cselekvő képességem béna. A testem, a lelkem, csak terhe egymásnak, miként válófélben levő házastársak.

*

4. Valahogy azt érzem, mintha a világ egyszerre egészen megváltozott volna, én sem vagyok már „én”. Mit eddig becsültem, most semmi előttem; ami értékes volt, most lábammal tiprom; az édes, kellemes ma undorít, untat, s mire nem ügyeltem és észbe se vettem, félreismerhetetlen nagyságban meredez előttem. Munkámat, hivatásom kötelelességeit – azelőtt örömem és büszkeségem volt! – most kínnal vonszolom, húzom magam után – mint láncait a rab.

*

5. Kínos nehéz napok! Hát még az éjszakák! Végtelen a végük. Ilyenkor kétszeres erővel tombol a gond és aggodás a pihenni vágyó védtelen agyában, gyötri, marcangolja mint kegyetlen vad sas a zsákmányolt bárányt. Akaratom bösz haraggal támad tolokodó ellenségeimre s – elveszti a harcot. Idegzetem zúg, forr, lángol egész testem. A vérem tüzfolyó, s mintha visszafelé nem találná útját halódó szívemhez.

*

6. Ó, az az árva szív! Kalapál, csikorog, most mindjárt szétpattan! Megfeszül mellemben... Szívem elhagyott engem – kesereg a zsoldáros. (Zsolt 39,13) Néha biz’ úgy érzem, hogy nincs is a helyén. Kongó dobbanása a távolból hangzik. Éjszakánként meg borongva bűg, mint törött haragnak mély, remegő hangja...

*

7. „Vigasztald enyhe szóval s tekintsd bár részvét-könnyön, – a mélyen égő bánat bús remete e földön.”¹ Bizony! ha szerencsétlenség ér, hasonló leszesz a pusztaság pelikánjához s a romokban lakó bagolyhoz. (Zsolt 101,7) Jób is panaszkodik, hogy a balsors rokonait eltávolította tőle és barátai félénken térnek ki előle. (19,13)

*

8. Kik máskor körülöm tanyáztak, most óvatosan kerülnek, mintha a balsors ragadós volna. Távolról tekintenek szegény magányomba. Vagy pedig köröm tolokodnak s ilyenkor még – elhagyatottabbnak érzem magamat. Az egyedüllét: kín; az emberek társasága: elviselhetetlen gyötrem. „Fecsegők az én barátaim; Isten felé tekint könnyben úszó szemem.” (Jób 16,21)

¹ Lenau.

*

9. Eddig barátom volt a magány. Most árulóm. Mert elad a búskomorság kínzó szellemeinek. Jóakaróm volt a nagy természet, szelíd édesanyám, ki selymes kézzel gyógyíttatta sebeimet. Most olyan idegen, ez is ellenségem. A nap sugara sért; az erdő homálya növeli félelmem; a csobogó hullám zúg már az agyamban; csörgő patak engem kacag.

*

10. Az idő a legjobb orvos. De nagyon lassú a gyógyulás, és ez a lassúság új kín, új gyötrem. Úgy veszem észre, hogy a fájdalom nemcsak rövid látogatást tesz, hanem állandó lakást fogadott nálam. Hogyan férjek össze ezzel a csepptel sem óhajtott vendéggel? Nagyon önkényes; különös módon minden dolgomnál ott van; szelleme átlengi az egész házat; mindenbe beleszól, intézkedik s ráveti mindenre fekete árnyékát. Ne mereszd úgy rám a szemedet, te barátságtalan vendég! Honnan jöttél? Mit akarsz? Miért szálltál meg éppen nálam?

A világ keresztje

11. Miért éppen én? Gyakori kérdés a szenvedők ajkán. De nem okos, alaptalan és önző a kérdés. Kérdezd inkább így: Miért legyek éppen én ment a szenvedéstől? Szened minden ember, küzd az egész világ. A te bánatod nem más, mint az emberiség nagy keresztjének terád eső terhe. Kiváltságos akarsz lenni? A fájdalom adóját egyedül te nem akarod leróni? Mi jogon?

*

12. A szenvedés teszi érthetővé a szenvedést, egyik célja az, hogy megértesse. Mióta magam is szenvedek, jobban át tudom érezni a mások fájdalmát. Boldog napjainkban átsiklik tekintetünk a szenvedőn vagy megindulás nélkül nézünk rá: egészen természetesnek tartjuk, hogy mások beletörődnek keserves sorsukba; szívtelen szájalommal nézünk azokra, kiknek ez a pillantás oly üres és mégis – oly nehéz. Egészen más forma a sebzett szív tekintete.

*

13. Ne szegezd a szemed merőn álmodozva folyton a saját nyomorúságodra, fájdalmadra. Ne keseregj úgy magad fölött, mintha e kerek világ egyetlen és legboldogtalanabb lelke volnál. Gondolj arra is: mit szenved más. Menj házról-házra: mindenütt találsz kint, egyiknek az ajkán, másoknak – szívében. Csodálkozva találsz bánatot annál is, kit irigyen a szerencse fiának véltél. Gazdag és előkelő palotának több lakótársa van, mint a szegények kunyhójának. A palotán több az ajtó. Nagy birtok több helyen károsítható, a nagyúri életmódban elkopott idegzet sokkal érzékenyebb.

*

14. A szenvedésben elfáradt, megtört lelkületnek legmegrázóbb panaszai nem az alsó, hanem a felsőbb körökből szállanak fel. Sokat lehetne erről írni! A sorstól kegyelt és

elkényeztetett – életunt: gyakori jelenség. Tolsztoj önmagáról így nyilatkozik: „Jó, bájos és kedves feleségem van, derék gyermekeim, szép, folyton gyarapodó vagyonom; tisztelnék, becsülnék, dicsérnek; lelki és testi erőm kitűnő.” És mégis arra az eredményre jutott, hogy nem tud élni, önmagát ámitania kell, hogy életkedvét fönntartsa.

*

15. Nemcsak a halálban, még előbb a szenvedésben is mindnyájan egyenlők vagyunk. Ez a valódi nagy társadalmi kiegyenlítődé. Ha a gazdagok mentek volnának a bajtól, akkor panaszkodhatnék a szegény az égbekiáltó igazságtalanság miatt. Azonban úgy áll a dolog, hogy a szegényt ugyan sok nélkülözés és csapás éri, ami a gazdagtól távol marad, de viszont a gazdagnak több oly különös kín és érzékeny fájdalom jut osztályrészül, amiről a szegény csak nem is hallott. Sok gazdag sínyli keservesen az Isten szeretetének és áldásának hiányát. A szegény kedvesebb az Úr előtt, ez teszi őt értékessé és nemessé. Kevese van, de ez a csekélység drágább veretű, mint a gazdagnak papiros milliói. Az ő jóra fordított, Istennek ajánlott fillére többet ér a gazdag aranyánál; mert ez az ő fölöslegéből osztogat, az özvegy pedig az ő szegénységéből... (Mk 12,41 s köv.)

*

16. Nincs ember szenvedés nélkül. Csak az esztelen kételkedhetik ebben. Mindnyájan forgó viszontagság járma alatt nyögünk; a teher természetyszerűen mindnyájunk vállát nyomja. Mi mind mindenkor állandó tábori életet élünk. Végtelen sorokban támadnak ránk a szenvedés hadai. Folyton friss hadtestek alakulnak az emberi természet velünk született gyöngeségeiből, társadalmi berendezkedésünk tökéletlenségeiből, a szociális rendtelenségekből, de legkivált a szenvedélyek vészes tanyáiról.

*

17. Ha a szenvedéssel vívott küzdelem tartamát, nagyságát és borzalmait tekintjük, ha elgondoljuk, mennyi erőt és áldozatot fogyasztunk ezen legyőzhetetlen ellenféllel való küzdelemben, akkor meggyőződhetünk róla, hogy ehhez hasonlítva az emberiség minden más feladata, munkája, törekvése jelentéktelen.

*

18. A szenvedés nagy hatalom, mely az embert folyton foglalkoztatja, tervezésre készíti, sürgeti, adóztatja, a vérét is szívja. A külső műveltség előhaladása itt a lényegen mitem változtat. A műveltség nagysága a szenvedés igáját nem könnyíti, inkább érezhetőbbé teszi. A finomult életmód, a fokozott élvezetvágy elpuhít; a mai üzleti szellem hajtóvadászata az ideget őrli.

*

19. A szenvedés nagy hatalom, mely az embert a legcsöndesebb béke idején is folytonos munkára ösztönzi. A harcok napjaiban pedig a küzdő feleknél is gyorsabban mozgósítja a saját haderejét s harcot kezd mindenkivel tetszése szerint majd az egyik, majd a másik fél területén téve erélyesebb mozdulatokat.

*

20. A háború a szenvedés teljessége. Elsőszülött fia a halálnak. (Jób 18,13) Bús felhőszakadásként árad ilyenkor a nemzetekre minden testi betegség, seb és fájdalom, haláljaj, lélekszorogás, szívet tépő válás, izgalmas bizonytalanság, a visszavárás és aggodalom kínja, remegő rettegés, bénító félelem és néma kétségbeesés. Nem egyes ember küzd, hanem tömegek kavarnak minden testi és lelki erejükkel a szenvedés elleni harcban. Nem egyesek, nemzetek bocsátkoznak élet-halálküzdőbe. Az emberiség szenvedő tehetsége ilyenkor nyeri a legsiralmasabb vereségeket, de akkor vívhatja ki a legdicsőségesebb győzelmeket.

*

21. Harcban a katonának a legtermészetesebb kötelessége, hogy helyét megállja, vérért se kímélje, kivegye részét a munkából, fájdalomtól és sebekből. Ugyanez a kötelessége mindenkinek a szenvedés ellen vívott folytonos, csöndes, titkos küzdelemben is. Ez alól senki sem vonhatja ki magát.

*

22. Az örök Igazság kinek-kinek kimérte a saját részét; hogy mily mennyiségben, milyen mérték szerint, azt nem őrizhetjük ellen; az örök élet fényében majd meglátjuk. Az időn áthullámzó szenvedés-szimfóniában nekem is játszanom kell a magam hangszerén, az ütemet is követnem kell, mint mindenkinek. A jámborok és jók itt nem kivételek; mi jönni tiltakozom az általános szabály ellen? Szégyen, ha valaki a saját terhét nem viseli, mondja az öreg Seneca; s az apostol szava: Kiki viselje a maga terhét! (Gal 6,5)

*

23. A szenvedés mindent és mindenkit egyenlővé tesz. De mindjárt két osztályba különíti az embereket: a jó szenvedők és a rossz szenvedők osztályába. Vannak, akik úgy tűnnek, hogy a szenvedés célja bennük megvalósul, s vannak olyanok, kik a célt megghiúsítják. Ezek a gyáva, amazok a hős szenvedők.

*

24. Jaj nekem romlásom miatt, fölöttem keserves rajtam a csapás! És mégis azt mondom: Ez az én fájdalmam! és elviselem azt. (Jer 10,19) Ez az egyedül helyes gondolkodás. Az én szenvedésem nem rendkívüli, véletlen, igazságtalan; az egész világot ölelő keresztnek rám eső árnyéka ez. Hozzá tartozik az életemhez. Nem önmagáért van a szenvedés s nem engem érdekel csupán, összefüggésben van családom szenvedésével, nemzetem s az egész emberiség keresztjével, épp úgy, mint a harcban az egyes sebe az egészé, s az ő vérében a vereség szégyene vagy a győzelem dicsősége tükröződik vissza. Rám és enyéimre, rám, nemzetemre s az emberiségre nem közömbös az, hogy én hogyan teljesítem kötelességemet a szenvedésben, hogy a kín rabszolgája vagy a fájdalom leküzdője vagyok-e?

*

25. A csendben, néma türéssel szenvedők vérontás nélküli hősiessége az emberiség számára szükséges, – sőt szükségesebb, mint a harcosok véres, fegyvercsörgető bátorsága. Mikor nagy fájdalom tör ránk, csodái vagyunk a világnak, az angyaloknak és embereknek.

(1Kor 4,9) Rajtunk pihen a szemük; figyelik: hogyan álljuk a próbát. Ha elesünk, nemcsak önmagunknak ártunk, hanem a szenvedés ellen való küzdelem emberi nagy ügyének is.

A szenvedés csöppje és a csöppek szenvedése

26. Jó a nagy szenvedés: átsegít sok apró bajon. Ha érzékenységetem kis hiba is bántja: íme a nagy fájdalom teljesen elfeledteti azt. Tény: hogyha az ember valóban boldogtalan, akkor játszva küzd le ezer nehézséget. A sztoikusok azt tanították, hogy a fájdalom csupán képzelődés. Túlzás. De bizonyos, hogy a képzelődés megindítja, megkeresi, nagyítja a szenvedést; nagy kínok hiányában a szúnyogcsípés helyén dühvel trombitáló elefántot lát, a mindennapos balesetet a szerencsétlenség rendkívüli kiadásának hirdeti.

*

27. Ha minden apró-cseprő kellemetlenségre feljajdulunk, lassanként egy pohár zavaros víz tengeri betegségbe ejt, az elsózott levestől örültségi roham fog el, fogfájás miatt jeremiádokkal verjük fel lakásunk csendjét, egyetlen rossz szóra méreg, epe önt el. Így aztán az ember önmagától is megundorodik és megkeseríti a maga és környezete életét. A „ház zsarnokai” művészek abban, hogy a saját kis bajuk nagy terhére legyen másoknak.

*

28. Mily sokszor leptek meg apró szúnyograjként a mindennapi kellemetlenségek, bosszantó dolgok, s hogy felingereltek? S mi lett a vége? Egy kicsike hólyag, mely egy-két nap alatt elmúlt. De mért nem csaptad agyon a kellemetlenkedőt; vagy ha mérgét már beléd ojtotta, inkább nyomtad volna ki erősen a csípés helyét.

*

29. A szenvedéshez művészet kell, az életművészetnek legfontosabb s legnehezebb része. Ezt tanulni és gyakorolni kell. Itt is legyen fokozatosság: a könnyebbről a nehézre, az egyszerűről a magasabb rendűre való átmenet. A kis szenvedések nagy feladata, hogy minket a nagy megpróbáltatásokkal való küzdelemre előkészítsenek.

*

30. Kivételesen előfordul, hogy nagy szenvedések idején férfias bátorsággal helyt állunk, míg a kis bajok kihoznak sodrunkból. Az általános szabály mégis ez: Aki kis dolgokban nem tud önmagán uralkodni, a nagy feladatok legyűrik azt. Tehát ne gondoljuk azt, hogy a kicsinyes tűszúrásokkal szemben nem érdemes a türelem erényét gyakorolni, hogy a kedvetlenség gyeplőjét ily esetben szabadon lehet engedni; s hogy csak a nagy fájdalomknál kell elővonnunk minden erőnket. Sok apró edzőgyakorlat juttat nagy erőhöz.

*

31. Korán lássuk el magunkat jó akkumulátorral. Ismeretes, hogy mennyi elektromos elevenerőt lehet így felhalmozni. Éppen úgy: erkölcsi erőkészletet kell gyűjtenünk, azt folyton növelnünk az élet és a szenvedés gyöngeségének folyamán át. A legkisebb szenvedésnek elfojtása, ha ahhoz csak kevés lelki erő kellett is, növeli szellemi valónkat és

erősíti életünk folyamának energiáját. Ha ez friss és hatalmas, az apró kellemetlenségeknek egész tömegét elbírja a hátán. Akaratunk egyetlen megvillanása korlátok közé szorítja a nap kis fájdalmait s a nagyobb küzdelem elé teljes fegyverzetben áll edzett életerőnk.

*

32. A fegyverkezést nem lehet elég korán elkezdni. Itt ötlik elém neveléstudományunk egyik elhanyagolt feladata, melyre az ifjúságnak egy nemes szívű barátja nyomatékosan figyelmeztetett.² Már a kis gyermekeket rá kell nevelnünk a kis szenvedések elviselésére és azoknak felhasználására. Így öltöztetjük őket acélba az élet nagy harcaira.

*

33. Meg kell tanítanunk a gyermeket, mint viselkedjék az ő kisszerű életében előforduló sok apró – néha bizony mégis elég komoly – megpróbáltatással szemben; saját szenvedésében hogyan érezze meg és méltányolja a mások fájdalmát; hogyan lehet önuralom és nyugodt tűrés árán valóságos kiskirály. Ne mondja senki, hogy ez korai munka! Ezzel nem emelkedik a gyermek látóköre fölé s nem homályosítja el örömeinek világát. Így kell „életre nevelni” a gyermeket. *Vasat a forró ifjú-vérbe!*

Nyugalom – erő

34. A szenvedés komoly órája mily sokszor talál minket nevetségesen törpéknek! Legelső pillanataink a legtöbbször nem valami dicsőségesek. Hirtelen ijedtség, – jaj, hol is van a fejünk!? Gyáva oktalanságunkban csak arra gondolunk: hova is rejtőzzünk? Búsult vigalomba fojtsuk bánatunkat, vagy keserű daccal rázzuk le az igát? Férfiatlan sok jaj, kesergő panaszszó, vad fölindulás után következik a tehetetlen megadás, a bárgyú tépelődés. Olyan ez – mondja Seneca, – mint mikor a törbe csalt vad rángatni kezdi a hurkot, mely minden mozdulattal szorosabban fonódik köréje. A zúgolódva szenvedőt Suso tüzes csikóhoz hasonlítja, melyet először fognak kocsiba, ahol ágaskodik, kapálódzik, kimerül egészen, míg végre észreveszi, hogy minden hiába és lecsendesedik a vére.

*

35. Ha a szenvedés ellen való lázongás, a türelmetlenség állandó szokásunkká válik, lelkünk természetévé lesz, rossz eredményt szül. Az ilyen lélekből kitörhetetlen a bánkódás fullánkja, sebe elmérgesedik, – keserű mérgező lehangoltság fekélyévé nő. Nincs többé számára öröm és nyugalom. A test is őrlődik. A világ fájdalma meghozza a halált. (2Kor 7,10) A leghelyesebb életszabály: „Ne add lelkedet a bánatnak és ne gyötörd magad tengondolataiddal... Szedd össze szívedet és szenteld Istennek; a bánatot kergesd messze tőled. Mert sokat megölt a bánat és nincs haszon abban... A szív vidámsága élete az embernek és elfogyhatatlan szent kincse...” (Sir 30,22–25)

*

36. Ha ki a szerencsétlenségben is meg akarja őrizni lelke nyugalomát, gondoljon többször arra, ami már sokszor érte és mindennap érheti. Az agg Seneca int: „Arra törekedjél, hogy

² Fr. W. Foerster, Jugendlehre. – Magyarul: Élet és jellem, dr. Schütz Antal fordítása.

semmise érjen váratlanul; a bölcs a rendesen bekövetkező dolgokra elmondhatja: tudtam. Fabius figyelmeztet, hogy a hadvezérre a legszegyenletesebb mentegetődzés: Mégse gondoltam volna. De ugyanez szegyen mindenki másra is. Mindenre gondolj, légy mindenre elkészülve!” Minket, keresztényeket Szent Péter is tanít: „Szerelmeseim, ne ütközzetek meg az égető szorongatáson, mely a ti próbálástokra vagy, mintha valami új dolog történnék rajtatok.” (1Pét 4,12) Hiszen a szenvedés az élet egy része, mint a nitrogén a levegőé. Telet akarsz hideg nélkül, meleg nélkül nyarat?

*

37. Hogy a szenvedés elkövetkezte minket nyugodtan érjen, ahhoz (mint Shakespeare mondja) nem kell sem sztoikusoknak, sem tuskóknak lennünk, csak értelmes embereknek. Ha a bánat lelked ajtaján kopogtat, ne zúgj fel bosszúsan: Mit akarsz itt ismét? Mindig eltéveszted az ajtót! Inkább mondd nyugodtan: O, hozzám jössz újra? Várlak; régen ismerjük egymást.

*

38. De mégsem szabad e gyászos vendégnek mindenben engedni, sem az egész ház feletti uralmat átadni, hogy azután magunk szegyenszemre a sarokba húzódjunk s ott rabszolgaként meglapuljunk. A veszedelemnek sose fordíts háta, felemelt homlokkal tekints vele szembe és úgy szállj komoly küzdelemre. Csak ekkor történhetik az, amit Jean Paul mond: „A baj olyan, mint az alpesi éjszaka: abban a pillanatban, midőn az ember küzdeni akar ellene, már hajnalra derül”. De ha el nem tűnnék, akkor küzdeni kell vele piros hajnaltámadásig s nem szabad addig elbocsátani, míg áldásos hasznát el nem nyertük: „El nem engedlek, míg meg nem áldasz.” (Ter 32,26)

*

39. Minden nagy szenvedés küzdeni hívó kürtszó, vészjel, erőgyűjtésre készítő felhívás. Nincs helye ilyenkor az elrejtőzésnek, vagy tépelődésnek, asszonyos sírásnak. Szedd össze erődöt, állj szilárdan talpra, ajkad szorítsd össze, lépd át a Rubicont, síró szenvedőből légy bízó cselekvő.

*

40. Szenvedés és tett, túrés és cselekvés – előttünk a leggyakrabban összekapcsolhatatlan ellentétek. Nem úgy. A szenvedésnek fel kell ébresztenie erőinket, sarkallnia akaratumkat, át kell alakulnia tetté, cselekvéssé. Ha életed hajója a szenvedés zátonyára jutott – fel rögtön a parancsnoki hidra s oszd nyugodtan a parancsokat!

*

41. A szenvedésnek legtöbbször nem a vigasztalás orvosságára van szüksége, hanem munkára, mozgásra, tevékenységre. A munka a bánat legbiztosabb orvosa. A testi fáradság kényszerűsége nagy jótétemény. Szeretteink halálesetében a temetés előkészítésének szorgos munkája is fájdalmat feledtető, megnyugtató. A bánkódás első, mindenestre idegrázó rohama után a lehető leggyorsabban fogj újra munkához, végezd kötelességedet, gyámolítsd a segítségre szorulókat vagy legalább – menj Isten szabad ege alá.

*

42. Ha a fájdalom tétlen unalomra van kárhozthatva, azonnal megkezdí romboló munkáját. Mert a bánatban van valami a halál mérgeből. Ha azonban keservünk serény működésbe fog, rögtön el is telik az élet örömeivel és magasztos érzésével s önmagát felmagasztalja.

*

43. Ha azonban a szenvedés olyan természetű, hogy – mint a nehéz kór – a test és lélek erejét egyaránt megbénítja, akkor legalább akaratumkat, lelki képességeinket kell működésben tartani, a halál ködéből a tevékeny élet világosságába helyezni megadó önelhatározással, alázatos türelemmel, hőslékű áldozatkészséggel.

*

44. A szenvedéshez legkönnyebben úgy szedjük össze lelki erőinket, ha – hallgatunk, nyugodtan, csendben maradunk. A lármás szóáradatban, a fájdalom kínos kitörése közt, a szitkok zivatarában a lelki erő szétárad, mint a sístergő gőz. Tűzben csak a szalma, rözse és a tövis-gally szikrázik pattogva s nem marad más utána, mint hamu; – az arany csendben olvad, nem pusztul el a legizzóbb tűzfolyamban sem, értéke megmarad, az olvasztás után még tisztább lesz. Ezt így mondja az Úr: „Ha megtértek és nyugton maradtok, megszabadultok; hallgatásban és reménykedésben lesz a ti erősségtok, – de nem akarjátok.” (Iz 30,15)

*

45. Szent és ünnepélyes pillanat, mikor életünket valami nagy megpróbáltatás keresztezi; ostoba szószaporítás megszentelteleníti és ünnepélyességét lerontja. Bizony, csak az ünnepi csend való ide. Ilyenkor ne feledkezzetek az intésről: „Hallgassatok, mert szent nap vagyon és ne bánkódjatok, mert örömrünk az Úrban a mi erősségünk.” (Neh 8,10.11) Ha forrva forrong a bensőd, mindenek előtt az ajkadat tartsd zárva, hogy a lángok ki ne csapjanak. Halk némaságban szedd össze magad; készülj küzdelemre, fegyverkezzél tüstént új gondolatokkal és föltételekkel és állj meg szilárdan a szándékok mellett.

*

46. Nem, nem akarom tovább az életküzdelemben tehetetlen, szomorú báb szerepét játszani. Néma, nagy nyugvásba öltöztetem lelkemet. Kényszerítem a kellemetlenségeket, hogy ne hátráltassanak a napi munkámban, inkább segítsenek; nem leszek szolgájuk, inkább ők szolgálják örök célomat. A keserűséget földolgozom, hogy táplálékom legyen, ne az életemnek ízetlenítője. Ha nem szenvedőleg, hanem cselekvésre készen állunk a szenvedés útjába, akkor a megpróbáltatás bekapcsolódik életünk szervezetébe. Hős szenvedők leszünk, nem nyomorgó rabok.

Isten hozott!

47. A szenvedést nem szoktuk nagyon barátságosan fogadni. Érthető ez, mert többnyire iszonyatos formában áll elénk: háború, nagy betegség, vagy szomorú haláleset formájában. De még akkor is, ha közönséges alakban: komolyan ugyan, de nem ijesztőleg, lassú léptekkel közeledik, – dült arcokkal találkozik, félénk tekintettel, mélységes gyűlölséggel.

*

48. Bizony joggal panaszkodhatnék, hogy lényét és célját teljesen félreismered; joga volna kacagni babonás félelmeden, mintha ő valami zsarnok, kínozó hóhér volna. Igazán mondhatná: nézz csak a szemembe, ne légy bizalmatlan; szólíts barátsággal, szívesen felelek: kedves jó barátom.

*

49. Ha nem is tudjuk tisztelő hódolattal fogadni a vendéget, mire való vele ellenségeskedést kezdenünk? Nem jobb megbékélni vele? Ez is lehetséges s nem mindig nehéz. Az ő nyers külseje nemes bensőt takar, jó szándékot, értékes tudást, hasznos erőt. Valóban csak tőlünk függ, hogy a szenvedés ellenségeként kárt okozzon, vagy mint jóbarátunk hasznot hajtson, segítségünkre legyen.

*

50. Ellenségével szemben ellenséges. Barátságosan kell megszólítani. A magasságból küldött követ ő; kérdezősködünk a küldetése felől: mit akarsz velem közölni, miféle tanítást, bölcs intést hoztál? Aki kérdés nélkül kerüli ki tekintetét, úgy jár, mint Parsival, ki boldogságát játszotta el, sok bajt vont magára, mert nem nyílt szóra az ajka, mikor a fájdalmat először pillantotta meg.

*

51. Le kell győznünk a szenvedés iránt érzett előítéletünket. Épp oly szükséges az, mint a természetben az eső és vihar. Zavartalan nyugalom nyugtalanná tenne. A jónak és rossznak nevezett napokat egyaránt fel kell használnunk. Rossz vitorlakezelő az, aki csak kedvező szélben tud előre haladni. Az ellenszelek felfogása és a vitorlásnak ezek által való célhoz hajtása – igazi művészet! A bátor számára jó- és balsors olyan, mint a jobb- és balkéz, mindkettőt használja, – mondja Szienai Szent Katalin.

*

52. A csapások gyakran a lélek pálfordulására, nemesbítésére intő jelek. Csak akkor akadályok, ha nem használjuk fel, rosszul élünk velük. Ilyen esetben mérges rovarokká válnak, melyeknek vészes csípése vérmérgezést okoz; helyesen használva olyanok, mint a méh: a mérges virágról is mézet gyűjtenek.

*

53. Szép igazság: „Ahová nem akarsz küldetni, oda jelentkezzél önként; a jókedvű igennel elvállalat kényszer majd nem szabadság.”³ Nem nagyon keserves a szenvedésekbe beleegyezni, ha meggondoljuk, mennyi hasznunk lehet belőlük.

*

³ St. E. Stanton, Seele und Welt.

54. Természetes: nem olyankor elmélkedhetik az ember ilyen szembeötlő, világos elméletek fölött, mikor a szenvedés viharja már kitört. Dehát: nem akkor kell fegyverkezni, mikor a harc tüze már magasan lángol. Éppen ezért nagyon hasznos, a megpróbáltatás előtt és után előkészületül vagy megnyugvás gyanánt a szenvedés jó eredményein gondolkozni s jó fegyverzetet: helyes életelveket kovácsolni. Az ilyen elveket – int a Példabeszédek könyve (6,21) – kösd szüntelen szívedre és tedd nyakad köré. Mikor jársz, veled járjanak, mikor aluszol, őrizzenek téged és fölédredvén, azokkal beszélj.

A szenvedés – tanít

55. „A fájdalom jó mester” régi görög szólás. A legrégebb bölcselet és a költészet ismerte és elismerte a szenvedés ezen jó szolgálatát. A szerencse csalóka, a szenvedés mindent a maga valójában tár fel, vallja Boethius, ki tapasztalatát a börtön sötétjében szerezte.⁴ Az Aranyszájú szerint is: „A bánat a legjobb iskola.”⁵

*

56. Azt meg saját tapasztalatunk igazolja: ha valami nagy csapás rendített meg, rögtön valami változás történik lelkünkben; sok dolog egyszerre más színben tűnik fel, másképp gondolkozunk fölöle, másként ítéljük meg, újra értékeljük. A szenvedés szemüvege vagy nagyít vagy kicsinyít; látószögünk, látókörünk megváltozik.

*

57. A könnyek elhomályosítják a szemet, de ki is mosnak belőle minden porrészeckét. Ki a világot sosem látta könnyein keresztül, mindig rossz filozófus és metafizikus,⁶ ismereteiben, ítéleteiben éretlen és felületes. A legértékesebb tapasztalat a fájdalom átélése; nagy utazások és más tapasztalások föl nem érnek vele.

*

58. A szenvedés jó, de nem általánosan kedvelt tanító. Modora nem éppen finom; módszere kemény, kissé durva; komolysága lenyűgöző. De aki mellette türelmesen kitart, nem bánja meg. Ennél a mesternél órák, és napok alatt többet tanul, mint másutt hónapok, évek során.

*

59. A szenvedés jó szónok: megtértített sokat, kik már senkire se hallgattak. Olyan, mint a pusztában kiáltónak szava, ki az Úr útját készíti elő. Az ő vezetése, támogatása nélkül sokan nem találtak volna „haza”. A fájdalom bús éjszakáján át értek sokan a hit fényes napjához. Mikor egészen besötétedett, akkor gyulnak ki a fényes csillagok.⁷

⁴ De consolat. philos.

⁵ Hom. 26. in II. Cor. c. 12.

⁶ Guyau.

⁷ Carlyle.

*

60. Haszontalan tanítvánnyal nem boldogul a legjobb tanító sem. A szenvedés is csak azt vezeti az igazságra, kinek szándéka és kedve van tanulni. Ha a kis szenvedésekből bizonyos életbölcseiséget szereztél, a nagy megpróbáltatások nagyra fognak nevelni. De hányszor történik, hogy a nagy vihar után hamar kirázza az ember magából mindazt a belátást és jó feltételt, amit a szenvedés a lelkébe vetett. Az egész tanítás szélszárnyon száll szerte.

A szenvedés – nevel

61. A szenvedés nevelő hatását egyiptomi Józset története szemlélteti világosan és határozottan. A zsoltáros bölcsessége szintén ismeri a szenvedés jelentőségét. Lassanként az egész emberiség kincse lett e tudat. Általánosan elfogadott tétel, hogy a szenvedés az erkölcsi fejlődéshez és jellemképződéshez föltétlenül szükséges, hogy emberi mivoltunk próbája a szenvedés tüze, hogy az élet szenvedés nélkül holt tenger, hogy az egyeseknek s az emberiségnek igazi és nagy előrehaladása sok jajban született.

*

62. Ha a vihar valami hajót a végtelen tengerre dob, a hajós sokszor oly szigetet fedez föl, melyről a térkép addig mitse tudott. A lelki viharban már sok ember fedezte fel önmagát, lelkének mélységeit, ahová ezelőtt soha le nem szállt; ráakadt feldolgozatlan kincsekre, melyeket neki kell napvilágra hoznia. Némely ember szenvedés nélkül meg sem ismerné a saját erőit, a maga egész valóját.

*

63. Az élet fölfrissítése, kimélyítése sokszor szükséges. Jó napokban lelkünk mélyére idegen, külső, hozzánk nem tartozó dolgok különös vegyüléke rakódik le. Gyöngé akaraterőből, nemtelen törekvésekből, szegényes tettekből álló keverék ez, kölcsönözve, koldulva, összelopkodva a minket körülvevő világtól, más emberek életéből, mely éppoly szegényes, mint a lelkük kincse. Új, mélyen gyökerező élet ilyen esetben csak szenvedés által sarjadzik, támad. A szenvedés megtanít a puszta külsőségekbe, mulandó dolgokba, bűnös szokásokba burkolt lelkület megvetésére, mert – az Üdvözítő intése szerint – aki életét gyűlöli e világon, az örökkévalóságra megtartja azt. (Jn 12,25)

*

64. Az élet folyója akkor valóban hasznos erőt kifejtő áram, ha a tenger felé való futásában többször akadályokba ütközik s látszólag eltér céljától, kanyarulatokat tesz. Szükséges ez a kanyargás és az akadályokkal való folytonos küzdelem, hogy önmaga tisztuljon, mást tisztítson, tápláljon.

*

65. Tömören, velősen foglalja össze Szent Pál a szenvedés nevelő hatásait: „Dicsekszünk a szorongatásokban is tudván, hogy a szorongatás tűrést szerez, a tűrés pedig próbálást, a próbálás reménységet, a reménység pedig meg nem szégyenít.” (Róm 5,3 s köv.) A szenvedés türelemre szoktatja az embert s a türelem minden erény próbaköve és megőrzője.

Az így megszilárdult erényesség jogot biztosít arra, hogy minden reményünk az Istenben legyen. A szomorúság azért nem töri le a keresztény bizalmát, sőt magasabb, örvendező szárnyalásra készíti, mert a türelem tartja fenn s az Istenbe vetett bizalom emeli folyton. Tehát: a szenvedés nem ok a jajra és panaszra, – kereszténynek büszkesége az.

*

66. Ószövetségi kép: a szenvedés mint prés. Szent Ágoston erről így gondolkozik: „Meg akarsz menekülni a szenvedés présétől? Félő, hogy a préstől irtózó szőlőfürtöt a madarak és vadak emésztik fel.” A könnyelműség és a szenvedélyek könnyen úrrá lesznek azon, aki a szenvedéstől és szerencsétlenségtől ment marad, avagy attól túlságosan remeg.

*

67. A zsoltairos megvallja: „Mielőtt megaláztattam, vétkeztem.” (118,67) Ezt a vallomást sokan tehetnék; tehát sokan tartoznak hálával a szenvedésnek. Ha a fa évről-évre semmi vagy csak kevés gyümölcsöt hoz, legokosabb, ha földjét köröskörül felszántjuk a szenvedés ekéjével. (Lk 13,8)

*

68. A tisztelet, szerencse, jó mód, élvezet sokakat álomba ringat. S ha a lélek szunnyad, legnemesebb tehetségeink lassan elsatnyulnak. Szívelhajasodás, szívtágulás lép fel. Ha javulni akarunk, Istennek kell kezébe vennie teleivakodott szívünket s az ártalmas anyagokat a szenvedés sajtójában kinyomni.

*

69. Nem akkor büntet az Isten, mikor a szenvedéssel a bűnöst útjában megállítja, hanem ha kitér előle s a romlott szív kívánságainak szabad utat enged. (Zsolt 80,13) Nem túrni sok ideig, hogy a bűnösök kényük-kedvük szerint cselekedjenek, hanem hamarosan büntetést szabni rájuk – nagy jótétemény. (2Makk 6,13) Szent Ágoston is hálával ismeri el: „Mindig könyörületes voltál hozzám, ha haragudtál is, bűnös élvezeteimbe a keserűség csöppjeit csöpögtetted,”⁸ „Mily nagy büntetés – kiált fel ugyanő – a büntetés hiánya! Ha gonosz az életed s Isten mégis nagyon kimél – nagy neheztelés jelének vedd.”⁹

*

70. Moábról azt mondja a próféta: „Buja volt Moáb ifjúságától fogva és nyugodtan feküdt seprején és nem töltetett egy edényből más edénybe, azért maradt meg benne íze, és szaga el nem változott; – azért kellett az Úrnak csapolókat küldenie hozzá, hogy edényeit kiüresítsék.” (Jer 48,11 s köv.) Ezek a csaposlegények: az ellenség, a harc, a szenvedés.

*

⁸ Confess. 1. 2., 3. – Magyarul: Szent Ágoston vallomásai, dr. Vas József fordításában.

⁹ In Ps. 65, 16.

71. Minden nyilvános nagy csapás megsemmisítő ítélet a hitetlenség és erkölcstelenség fölött; felfedi ezeknek siralomra méltó voltát, tarthatatlanságát, aljasságát. S egyben meggyőző igazolása, védelme, dicsőítése a vallásosságnak és erénynek, melyek a válság idején mutatják meg teljes erejüket, hősi tartalmukat. Háború idején kiki láthatja, mennyire megtisztítja az utca könnyelműségét a jajgató ijedség és a kesergő szükség, hogyan űzi vissza sötét odvaiba a nemtelen indulatokat. Jól mondja a próféta: „... elveti az ember ezüst bálványait és arany képeit és elvonul a sziklák hasadékaiba az Úr félelmetes színe előtt és az Ő fölségének dicsősége előtt mikor fölkel a földet megverni”. (Iz 2,20)

*

72. Keményen fegyelmező börtönőr a szenvedés, de biztos szabadító is. Ha valaki túskebokor sűrűjébe bukott, véres harcok nélkül ki nem kerül onnan. A szenvedély pusztító lángját csak a kín jeges, erős vízsugara oltja. Mennyien maradnának a gőg, az indulatosság, érzékiség, iszákosság rabságában, ha a szerencsétlenség villáma meg nem olvasztaná bilincseiket?

*

73. Chrysostomus szavai: „Az orvos nemcsak akkor érdemel dicséretet, ha betegét pompás kertekbe, fürdőkbe, friss forráshoz, vagy dúsan megrakott asztalhoz vezet, hanem akkor is, ha éheztet, koplaltat, ágyba, a szoba négy fala közé kényszerít, ha tán még a napfénytől is óv, az ablakot óvatosan zárva tartja, befüggönyözi, ha vág, éget és keserű orvosságot nyújt. Bármit cselekszik, a gyógyulásért teszi. Nem igazságtalanság-e zúgolódnia Isten ellen, ha ő is hasonlóképpen bánik velünk?”¹⁰

*

74. A jól megértett, saját javunkra fordított szenvedés a legértékesebb szolgálatot azáltal teszi, hogy megszabadít az önzés, az egoizmus hatalmából. A helytelen önszeretnek nevelés törekvése az, hogy a saját parányi „én”-t tegye az élet és a világmindenség központjává; folyton a saját csöpp mivolta körül forgolódik, míg végre elszedül s többé nem tud semmi komoly munkát végezni. A folytonos önérdekhajszában elveszti az ember a maga lényegét, lelkét. (Mt 10,39) Az ilyen önzés a legutálatosabb belpoklosság, a legrútább seb.¹¹ De van orvossága: a szenvedés, a krisztusi szenvedés.

*

75. Kötelesség küzdeni az önzés ellen azért is, mert az sok bajnak az előidézője. Fénelon találóan fejtegeti: „Ha magunkba zárkózó önzők vagyunk, folyton érezzük az emberek kellemetlenkedéseit, gonoszságát, igazságtalanságát. Szeszélyességünk mások szeszélyének szolgáltató ki, szenvedélyeink biztosan beleütköznek a mások szenvedélyességeibe. A beteges önszeretet érzékenykedő gyöngeséggé válik; ha hozzá érnek, rögtön nyafogni kezd; ha az ujjad hegyét érzi, azt gondolja: a bőrét akarod lenyúzni. S ezzel a kényeskedéssel együtt jár a mások iránt való érzéketlenség, sok tökéletlenség forrása; hibáink által mások elkészerítése, mely épp oly kínos, mintha magam szomorkodom a más hibáján. Lelki egyensúlyunkat csak

¹⁰ Hom. 1.

¹¹ Cathrein mondása.

úgy szerezhethetjük vissza, ha kesergő mivoltunk kilép önmagából, megtagadja magát, kivetkőzik az önzésből, ami által mitse veszítünk, tehát se remegnünk érte, se kímélnünk nem kell.”¹²

*

76. Az önzéstől való elszakadás többnyire fájdalmas operáció; annál fájóbb, minél mélyebben van a baj fészke. Mert ilyenkor az eleven húst kell kivágni. De a betegnek nem szabad az égi orvos karját megragadni, késéhez kapkodni. Nyugodtan kell viselkedni, amint az már az operációnál szükséges: nyugodtan helytállani, sőt segíteni, amennyiben lehetséges.

*

77. Miért csikorgatod a fogad? kérdezte az athéni szobrász a márványtömböt, melyből a Parthenon egyik szobrát akarta kialakítani. „Csikorgok, mert a vésőd nagyon kíméletlen... Nézd! a föld tele van a rólam lepattogó darabokkal”. Oktalan! – válaszolt a szobrász – értsd meg, hogy a templom kiváló helyét el nem foglalhatod, az utókor csodálatára nem számíthatsz, ha fel nem dolgozlak, ha mostani mivoltodtól meg nem szabadítlak, ha a tuskóból nem faragok szobrot.

*

78. Az önmegtagadást, mely az önzéssel sikeresen küzd, a középkor misztikusai „önelhagyás”-nak (önmagunkból való kilendülés, kilépés) mondták. Erről így szól Suso: „A józan ne arra gondoljon, mire van szüksége, hanem inkább arra, hogy mit nélkülözhet. Reggel, ha felnyílik szemed, ajkad mondja: „Végtelen Jóság! tudom: ismét el kell hagynom önmagamot és minden földi dolgot, hogy Téged kövesselek.” S ezt kell érezned naponként ezerszer, ahányszor magaddal találkozol, annyiszor kell búcsút venni énedtől, amíg csak oly kevésszer nem akadsz önmagadra, mint az aranyércre. És jegyezd meg, minél finomabb az ember, annál finomabban és határozottabban tud önmagáról lemondani. A szenvedés idején Isten maga veszi ki szívünket s őmaga száll lelkünkbe s ettől a gyönyörűségtől minden nyomorúság, minden seb meggyógyul; ilyenkor változtatja át a Mindenható emberi életünket isteni életté s a siralom völgyéből isteni magaslatoz biztonságos erősségeibe emel.”¹³

*

79. Ez is középkori elbeszélés: A hittudós lelki vezetőt keresett, ki a tökéletességben előbbre segítse. Egy napon meg is találta a templom kapujánál rongyos, szegény koldus személyében. Jó napot, testvér! szólta hozzá nyájasan. „Rossz napom még nem volt.” De jobbat is küldhetne rád Isten. „Sorsom mindig a legjobb volt.” Ez is lehetséges? Seb, fekély borítja szegény testedet! „Igaz, de ezzel is a jó Isten ékesített fel.” Derűs napon a napsugárnak örvendek, a zivatarnak zúgása gyönyörködtet; minden az Isten műve.” Ki vagy? „Király vagyok.” Hol a birodalmad? A lelkemen uralkodom és az akaratomon; nincs is itt lázongás!” S hogyan jutottál ezen uralomra? „Imáimban s elmélkedéseimben addig kerestem, míg rátaláltam.” S mikor találtál rá? „Mindjárt ráakadtam, mihelyt elszakadtam a teremtményektől.”

¹² Samil. geistl Schriften III. – Németül Silberttől.

¹³ Denifle, Das geistl. Leben.

A szenvedés – nemesít

80. Nietzsche-nél is olvashatjuk: „A szenvedés megfékezése, a fájdalom igába hajtása, – nem tudjátok, hogy ez a fegyelmezetség emelte eddig legmagasabbra az embert?” „Körülbelül oly magasan áll az ember a méltóságban, mint amely mélyre kerül a szenvedésben.”¹⁴

*

81. A német „Silberblick”-nek mondja a fény azon játékát, amely egyszerre fölvilan, mikor a forrva olvadó ezüstoffolyam a teljes tisztulás pontjához elért. Schoppenhauer ilyen ezüstbe csillanó felvillanásnak látja a szenvedés izzó lávafolyamából való megváltás pillanatát.

*

82. „Szenvedés nélkül senkise nemesbedett.”¹⁵ A fáradalom nemes lelkek nevelője, mondja Seneca. A szenvedés tüze kiégeti a jellem és élet minden nemtelenségét, minden hozzá méltatlant; finomítja, kiműveli gondolkozásunkat, érzésvilágunkat, akaratunkat; arra törekszik, hogy a kín és bajok torzalakjaira és bús kísézőire a megdicsőülés csillogó fátyolát terítse. Innen magyarázható az a mélységes hatás, melyet a vértanúk a pogány világra gyakoroltak. Minden nemes iránt fogékony lelkületük vonzalmat érzett irántuk; még a durva szíveket is megrázta az ő hősiességük.

*

83. „Az emberi természetnek nagy érzékenysége – mondja Pascal – bizonyos tekintetben a legértékesebb tulajdonság, mert mindennél jobban előmozdítja, hogy az ember az igazi boldogság üdvé után kutasson.” A szenvedés elveszi kedvünket a jelentéktelen dolgoktól, az érzéki örömeiktől, a mulandóságtól s a magasságok felé irányítja tekintetünket, vágyainkat. A jobb- és baloldalon őrálló tüskés bokrok nélkül nagyon könnyen letérnénk a magasba vezető helyes útról.

*

84. Sok esetben akkor nyertünk meg és biztosítottunk a magunk számára mindent, mikor ügyünk teljesen elveszettnek látszott. Sok lelki jótulajdonságot nem a magunk fáradozása, hanem a szenvedés ojtott belénk. Nem a bírás, hanem a hiány érzése ösztönöz sok jóra. Izzó nyári nap heve érleli az ízletes gyümölcsöt, adja a bőséges termést, a tüzes bort. Ha a fűtöt prés alá nem tesszük, borrá sose válik.¹⁶ Nagyban és kicsinyben egyformán igaz, hogy „akik könnyhullatással vetnek, örvendezéssel aratnak.” (Zsolt 125,5)

*

¹⁴ Jenseits von Gut und Böse. 180, 258. o.

¹⁵ Hilty.

¹⁶ August., In Ps. 55.

85. A szenvedés oly lépcső, melyen fel is, le is haladhatunk. Feljuthatsz rajta a világosság magaslataira; de a vészesen sötét mélységekbe és örvényekbe is leszállhatsz. A lépcső ugyanaz; attól függ, hogyan indulsz el rajta, hogyan használod.

*

86. A nagy szomorúság, a véget nem ismerő fájdalom kívülről szemlélve olyan, mint a mély, titokzatos, mozdulatlan víztömeg. A szomorú, látszólag holt felszín alatt az életnek tiszta, friss árama haladhat, mely örök forrásból táplálkozik és felszökik az örök életbe. (Jn 4,14)

*

87. A jelentősebb szenvedés nélküli életben sokszor elhangolódnak a lélek húrjai. A fájdalom az a kulcs, mellyel újra felhúzzhatjuk, felhangolhatjuk azokat, hogy összhangzón zengjenek és az Isten lelke égi dallamokat játszassék rajtuk.

*

88. Az Úr félelmében való megalázódás: gazdagság, dicsőség és élet, – mondja a Péld 22,4. Minden szó igaz itt. A szenvedésben való megalázódás tartalmassá teszi az életet, tiszteletet, dicsőséget követel, életerőt ad. Helyesen gondolkoztak a szentek, midőn a betegséget és csapásokat az isteni szeretet zálogának, a gondviselés művének tekintették, mint az irgalom jelét, a kegyelem eszközét. A szenvedést valamiféle szentségnek lehetne tartanunk...

*

89. „Semmi sem kelti jobban életre a lelket, – mondja egy régi misztikus – mint a szenvedés. Megöli a lélekben mindazt, ami halandó és halált hozó; s ha a múltó és halált okozó kipusztult, az élet marad meg. Így születik ime a legnagyobb öröm a bús szenvedés ölében, mert a szenvedésből öröm sarjadzott, a kín keresztyén kinyílt az üdv rózsája.”¹⁷

*

90. Azóta ilyen a szenvedés természete, mióta része volt a megváltás titkában és az üdvözítő Istenember vele életszövetséget kötött. Azóta van minden Krisztussal egyesülni kívánó szenvedésnek éppen a vele való egybeolvadás folytán gyógyító és üdvözítő ereje, – nemesít az és tökéletessé tesz.

*

91. Ezzel megfeleltünk arra a kérdésre is, melyben sokan megakadnak: miért szenvednek a jók és igazak sokszor többet, mint mások? Szenvadás nélkül bizonyára ők sem volnának olyan jók és igazak, éppen a szenvedés akarja őket még előbbre juttatni a tökéletességben; azért is sarkallja, fárasztja őket, hogy Isten dicsőségéért s az emberek üdvéért még többet tegyenek. Azért mondja a próféta: „Ime megtisztítottalak ... próbára tettelek a nyomor

¹⁷ Nachfolge des Armen Lebens Christi (Tauter?). 296.

kohójában enmagamért; magamért művelem ezt, hogy ne káromoltassam és az én dicsőségemet másnak nem adom.” (Iz 48,10 köv.) A szenvedés a jól szervezett hívőket és igazakat Isten országának nemeseivé avatja s ezen országnak színe-virágaivá.

A természet gyógyító ereje

92. Ha a mogorva bánat társadul szegődött s nem bírod tovább elviselni a jelenlétét, szerezz magadnak egy napi, félnapi, vagy csak néhány órai szabad időt, menj a szabadba, vidd sebesült szívedet friss levegőre, gondjaid éjjelébe bocsásd be a nap aranyos sugarát, vagy küldd rá a zivatar zúgását, a villám vakító fényét. Avagy menekülj a hegyek magányába, az erdők titokzatos csendjébe. Hadd hassa át lelkedet a természet nagyságos erejének megérzése, – hidd el, mindez megvigasztal s újult lelkülettel fogsz hazatérni.

*

93. Ha szenvedéseinkben őszinte gondolatokkal, nyílt szívvel a természethez fordulunk, jóságos anyaként, puha kézzel fog az a mi ápolásunkhoz, a derű meleg napsugaraival tisztogatja sebeinket s lágy szellősugár hangján vigasztal, bátorít. De megtörténhetik, hogy szigorú nevelőként tör ránk, viharzó szóval fedd, zivataros haraggal kiált felénk: Szégyeld magad, gyáva; tanulj meg szenvedni; hiszen minden teremtmény fohászkodik és vajúdik örökké. (Róm 8,22) A szelidség is, a szigor is jó orvosság.

*

94. Ám a természet sem tud rajtad mindig segíteni. Sokszor olyan a ránk bocsátott megpróbáltatás, olyan a lelkünk állapota, hogy a természet és fájdalmunk közt semmiféle kapocs nem lehet. A természet ilyenkor nem is akar csodadoktorként szerepelni. Attól, aki bálványimádással közeleg feléje, felháborodva fordul el. Jótéteménye néha csak abban áll, hogy nem vigasztal, hanem maga fölé mutatva int: Szállj feljebb, ahhoz, aki téged és engem teremtett.

*

95. Ezt tapasztalta s meg is vallja Szent Ágoston: „Kérdeztem a földet s ő mondá: Nem én vagyok az, és minden, amit itt találtam, ugyanezt vallotta magáról. A tengerhez és a mélységekhez szoltam s ők is így feleltek: Nem mi vagyunk a te Istened, a magasban keresd, felettünk. Megszólítottam a zúgó szélvészt s a levegő tágas birodalma minden lakójával hangosan hirdette: Anaximenes bölcselő tanítása téves, nem mi vagyunk az Úr! Kértem az égboltot, a napot faggattam, holdat, csillagokat: Nem mi vagyunk Isten, akit te keresel! Könyörögve fordultam gondolataimhoz, melyek értelmem mezőin laknak: Mutassátok meg nekem az én Istenemet; ha nem ti vagytok az, beszéljetek róla. És hangos nagy szóval kiáltanak, mondván: Ki minket teremtett, Ő az igaz Isten!”¹⁸

*

96. A szenvedés órájában kétféle sugallást hallhatunk. Az egyik: „Menj és zárkózzál a te hajlékodbá!” A másik: „Fölkelvén, menj ki a mezőre és ottan szólok veled.” (Ez 3,24.22)

¹⁸ Confess 1. 10. c. 6.

Mindkettőt követhetjük; de különös hálával kell hallgatnunk az Isten nagy természetébe való hívást, ahol – Suso szavai szerint – ragyogó szemmel, derűs arccal, repeső szívvel kereshetjük és találjuk fel a mező s rét ölén, hegyen és völgy mélyén az Isten vigaszt adó gondolatait. Ószövetségi bölcs tanít: „A Fölséges a földből teremtette a gyógyszereket és az okos férfiú nem iszonyodik azoktól.” (Sir 38,4)

*

97. Néma fönséggel széttörve dobja elénk sokszor a természet a mi kicsinyes mértékünket, értékelésünket s felemel a saját magas látókörébe. Innen széttérintve sok gond és aggodás gyerekes félelem csupán. A természet kiszabadít szűkös gondolkodásunk bilincseiből, minden erőnket nagy tevékenységre, erős ellenállásra szólítja, aztán mint édesanyánk fejünkre és szívünkre teszi kezét, nyugalomra, tűrésre és gondtalan bizalomra int.

*

98. Ezt a megnyugtató erőt az Üdvözítő ojtotta a természetbe, mikor a mezők liliomairól és az ég madarairól beszélt. (Mt 6,26) A másik hasonlatot az életből, a természet rendjéből vette: Az Isten országával úgy vagyunk, mint mikor valaki a földjét beveti maggal; aludjék bár, vagy legyen ébren éjjel és nappal, a mag szinte észrevétlenül kicsírázik, kibujik a földből; mert a föld magától meghozza termését, előbb a szárszálat, azután a kalászt s végül a kalászban érleli a szemet. (Mk. 4,26 s köv.) A természet háztartásában mindez egymásután, aggodalom, gond, sietés és izgalom nélkül történik, ha a mag egészséges. A fájdalommal telt élet is így termi meg gyümölcsét; ne légy hát aggályoskodó, gondtól terhelt, tanulj a természettől zavartalan nyugalmat tetteidben, a várakozásban s a tűrés idején.

*

99. Az *éj* csak akkor látszik jóbarátunknak, ha résztvevőn meghozza a mély, megváltó álmot. Ha az álom elszáll, újra lelkünkre borulnak a fájdalom és gond, a félelem és irtózás örökkévalóságba nyúló órái; melyek – úgy érezzük – fekete hegyóriások gyanánt feküsznek szívünkön. S mégis, az éjnek is van gazdag bőségszaruja, hiszen úgy hívják, hogy: „komoly, szelíd, álmothozó, mézes édes éj”.¹⁹ Mélységes csendje és nyugalma a természetet is, az emberi lelket is kipihenteti, az egész napon át kapott sebeket behegeszti. A hallgatag hold lágy ezüst sugara csupa részvétől csillog. A csillagtábor biztatón villan felénk, mosolyogva világítanak s kiáltó szavunkra mint az őr felelnek: Itt vagyunk! Jó kedvvel fényeskedünk annak, ki minket teremtett. (Bar 3,34) Áldott légy nagy Isten az éjszaka vigasztalásaiért.

*

100. Még jogosabban tekinthetjük vigaszt hozónak, megváltónak a *reggelt*, ha nehéz, bús éj után csillogó arany sugarakba öltözötten alászáll a magasságokból; mint valami ifjú hős, legyőzi a sötétséget, maga előtt űzi a halovány ködöt, mint bomlott sereget, a dicsőség ragyogásának aranyát önti szét mindenre s a levegőt átítatja acélos tartalommal, üde friss erővel. Hevesebben lüktet minden erünk vére, újjászülötteknek érezzük magunkat. Hála neked Isten harmattal üdítő, sugárral vidító minden reggeledért!

¹⁹ Lenau.

*

101. A lehangoltaknak és szorongóknak nem ritkán valami tomboló orkán vagy hatalmas vihar hozza meg a szabadulást, a megkönnyebbülést. A természet erőinek lázongása, az elemek egymással való harca benső izgalmakra megnyugtatólag hat. A vadul száguldó szélvész, a szélesen hömpölygő mennydörgés, a záporfolyam zúgása feddő beszéd sok szenvedő számára, melytől azok felriadnak tompa tépelődésükből, tehetetlen jajgatásukból.

*

102. Különösen nagy és elkeseredett fájdalomnak kell annak a szívében lennie, aki a tavasz csodásán bűvölő bájától öröme nem gerjed. A kikelet rügyezése, virágfakadása, a tél dermesztő birodalmán aratott győzelem után vidám, diadalmas bevonulása, nappal csodásán finom, lengő szellője, friss életereje, éjszakáinak álomszövögető, mesélő zenéje, ezer madárdaltól csengve zengő muzsikája – a súlyos, régi fájdalomnak is fülébe suttogja: Most már minden, minden másképp lesz.

*

103. A nyár lángoló tűztengere, tikkasztó terhe az idegekre nehezedik s a beteg csontját is marja. De a folytonos érlelődés és zajtalan érés, a szántóföldek aranyhullámokkal ringó tengere s erős földszaga, a hosszan fényes napok, a titkosan zsongó, kápráztató, mélységesen kék éjszakák életkedvet öntenek a betegbe, fölemelik, fölvidítják őt. A telt kalász meg folyton int: El ne feledd! Hacsak a földbe esett gabonaszem meg nem hal, egyedül marad; ha pedig meghal, sok termést hoz. (Jn 12,24 sköv.); a szenvedés e halálútja vezet az éréshez, az – élethez.

*

104. A búskomor *ősz és tél* súlyosbíthatja vagy könnyítheti, nagyobbíthatja, vagy elsimíthatja szenvedésünket. A válás fájdalma remeg át az egész természetén. Halálének sír a szélben. Kis patakok halk zokogással futnak a folyó hullámaiba; források panaszszóval bugyognak; a lombtalan fák kétségbeesetten emelik ágaikat az ég felé, úgy esznek irgalmat. Az utolsó sárga levelek oly gyöngék, csak a napsugár tartja még fenn őket. A köd kísértetként leng a völgyek felett. Lassan-lassan jégkoporsóba pihen el minden élet. Fehér hólepel borít be mindent. A természetnek ez az arculata bizony nem vidám; de a csípős hideg, az éles hősziánkók áthatják a petyhüdt idegeket és komoly életkedvvel, vagy legalább jobb élet után való várással, reménykedéssel ojtják be.

*

105. Szívem megháborodott bennem és a halál félelme szállott rám. Félelem és reszketés jött rám: és sötétség borított be engem. És mondtam: Ki ad nekem szárnyakat, hogy röpjek és megnyugodjam. Íme elfutván elváltoztam és a *pusztában* laktam. Vártam azt, ki megszabadított engem a lélek csüggedésétől és a szélvésztől. (Zsolt 54,5–9)

*

106. Jobbhatású és kellemesebb a pusztaság csendjénél az *erdő* sötétzöld magánya. Ki nem érezte még? A megsebesült léleknek ezt az utat a véresre sebzett szarvas mutatja, mikor

az erdő legsötétebb sűrűjébe menekül. Itt egyedül van az ember: a legjobb társaságban! Az erdő hatalmas óriásai – mind viharedzett hősök – körükbe fogadják az apró embert s főségesen bűgő dalba kezdenek. Futva menekül a férfiatlan jaj és csüggedés; saját testéből kinő az ember, azt az őserőt érzi magában dolgozni, mely őt körülveszi.

„A germán erdő: őserő,
Melynek nincs pusztulása,
De a szív- s lélekfájdalom
Sírját bizton megássá”.²⁰

*

107. Nagy szenvedésben mily jótékony a *hegyi* séta, mily fölemelő a hegyormon állni. Magaslatról-magaslatra mind szabadabban dobban a szív, terhe könnyebbedik, a lélek ege derül. Ha szóba állsz a természet e tiszteletreméltó őreivel, melyek oly magasztos érzéssel, komolyan néznek a nagyvilágba, melyek majdnem az égben s mégis a földön élnek, eltűnik a lelkekből minden kicsinyes kimerültség. Ott fenn valami magasabb rangú egyedülvalóság uralkodik; az ezertitkú csenden a végtelen érzése leng át. A természet itt természetfölöttivé finomul, magasztossá dicsőül. „A lélek új törekvések árján lendül tovább. És megvigasztalódva emeli tekintetét a nyugodt kék égre.”²¹

*

108. Aki a *tengert* járja és azt bizalmával ajándékozta meg, jó vigasztalót talál benne, akár egyezzen a saját lelke hullámozása a tengerével, akár nem. Az első esetben a mi nyugtalan izgatottságunknak gátja lesz a tenger vasnyugalma; a második esetben nyugalmmal versenyre kelve a végtelenségig fokozza azt, és megszilárdítja. Hullámainak dallamos moraja most andalítóan hat, mint altató dala az édesanyának; de aztán mély együttérzéssel a mi fájdalomunkhoz hangolja csattogó hullámcsapásait, mint ahogy az anya együtt jajong zokogó gyermekével. S ha vad fájdalmát kitombolja a part szikláin és felkiáltotta a nagy égre, ha mérhetetlen mélységekből felkavarta és kidobta a borzalmas titkokat s az évezredek alatt felgyülemlett szenvedés iszapját, mennydörgés hangján akkor így szól az ember-parányhoz: Mit panaszkodol még? Nem látod, én is mint kínlódom? Viharos az én életem is! Minden szenved! Csak Egy a változatlanul nyugodt, csak Őadhat – békét.

*

109. A leglélekhezszólóbb vigasztaló a természet a táborhegyi színváltozások idején, amelyekben neki is van része, mikor a hajnal bíborfényében, a rózsás esti szürkületben, csillag-sugáros nyári estén, vagy az Alpok havasi pírjában megdicsőülve, mosolyogva az elvesztett paradicsom szépségeiről és a jövő nagy élet boldogságáról álmodozik a világmindenség és gyönyörtől ittasultan hálaéneket zeng Teremtőjének – kinek legyen dicséret, dicsőség és tisztelet minden vigaszáért, amelyet az Ő keze alkotásaiban elrejtett.

²⁰ Scheffel.

²¹ Scheffel.

A világ és a szenvedés

110. Minden idő minden embere kénytelen volt magát megadni a szenvedésnek, vele megalkudni, leszámolni. A legrégebbi időktől kezdve elsősorban a vallás adott a bajt visszhangoztató szenvedés-kérdésre feleletet, a megpróbáltatásokhoz segítséget, vigasztalást. Ahol a vallást megtagadták, ott a bölcsélet szavát lesték. A régi világ gondolkozói sokat fáradtak azon, hogy a szenvedést uralmuk alá hajtsák... Egyikük az élvezetekkel akarta megtörni; mások az emberi érzelmeket akarták elnyomni, hogy magukat a fájdalomtól teljesen mentesítsék; a harmadik tábor az erkölcs és erény fegyvereivel küzd ellene.²²

*

111. Sokan az élvezet hajhászásával akarnak a szenvedéstől menekülni. Az élet gyönyöreit törekszenek minden áron fokozni, hogy elnyomják, kacagva üzzék el a fájdalmat. A kísérlet keserves csalódással végződik. A szenvedés rohamának sohasem tud ellenállani a könnyelműség, ez csak kétségbe dönt, pesszimistává tesz. A régi élvhajhászást ajánló bölcselők utolsó vigasza az öngyilkosság biztosítószelvényének megnyitása volt, mikor már a szenvedés légnymója elviselhetetlenné vált.

*

112. Az ember erőszakkal is iparkodott a szenvedést kiirtani, úgy hogy a lelkiület dacos ellenállásának megerősítésére, sőt teljes érzéktelenítésére törekedett. Tagadhatatlan, hogy az erős akarat bizonyos mérték szerint idomíthatja a szenvedést s igájába hajthatja a fájdalom érzését. De az a szívtelen erőszakosság, mely érzésünk kiölésével akarja természetünket s így a szenvedést lefegyverezni, szédülten fog összeesni a küzdelemben s a kétségbeesés örvényét el nem kerüli.

*

113. Az ókor legnemesebb gondolkozói: Sokrates, Platón, Aristoteles elismerték, hogy csak egy helyes megoldás van: erkölcsös tevékenység által saját bensőnkben kell a kínból kiemelkednünk, a bajt javunkra fordítanunk. Pompásan megrajzolták a szenvedés hősének képét, de ilyen hősiesség lelkületet teremteni, kifejleszteni nem tudtak. Megtette ezt a Megváltóba vetett reményből táplálkozó Ószövetség, s most csak a kereszténység szül ilyen jellemeket a Megváltó példája szerint, a megváltás kegyelmeivel.

*

114. A szenvedés kérdésének megoldásában a modern tudomány sem tud előbbre haladni, ha a kereszténység acélsínein nem jár. Az Istent nem ismerő, Krisztust nem követő emberek nagy tömege ma is gyönyörökkel és élvezetekkel szeretné törbe csalni a fájdalmat. Ezek azok a gyáva anyámasszony katonái, kik az emberiség nagy harcában semmire sem alkalmasak.

*

²² Das Problem des Leidens, Keppler.

115. Átéltünk egy ámító korszakot, amely azt mesélte, hogy az újkor csodás előhaladása újra visszaállítja a paradicsom boldog gondtalanságát s eltörölve minden fájdalmat, az emberi életet az örömök teljességével árasztja el. Ma már mindenki elismeri, hogy erre gondolni sem lehet. Minden előrehaladásért, minden új vívmányért a fájdalom új meg új keserves adóját kell lefizetnünk.

*

116. Az örömtelenség, bús vigasztalanság korunk nagyon elterjedt betegsége. A világfájdalomnak bölcselői, prófétái, költői vannak. Azt tanítják, hogy a létnél jobb a nemlét; minden fájdalomnak a gyökere az élet után való vágyban van, ezt kell kiirtani; az élet szenvedés: a bánat mérlegserpenyője mindig mélyebben áll, mint az öröme; s ez így lesz mindaddig, míg az emberi faj megértve a lét nyomorúságát, a megsemmisülésbe nem dobja magát.²³

*

117. Az irodalomnak és művészetnek egy bizonyos irányzata alantas célok szolgálatába állítja a szenvedést. A nyomort utolsó rongyából is kivetkőzteti, és lelkiismeretlen kedvteléssel állítja a világ elé. Ez a visszataszító jelenség az eltompult érzékű élvhajhászokban új érzéki ingereket kelt föl. A módszer azonban nem nevezhető a szenvedés terhén való könnyítésnek.

*

118. A kereszténység ellenségei eddig nem merték kétségbe vonni, hogy a keresztviseles krisztusi tana felemelő, vigasztalásmódja hatásos, a szenvedésre való nevelése eredményes, hogy egyedül ez a tanítás tud mosolygó szenvedőket felmutatni. Csak napjainkban intéznek e ponton is támadást ellenünk s komoly szándékuk, hogy a krisztusi fájdalom és béketűrés tanát „tisztább és magaszosabb” elvekkkel pótolják. Ezen törekvés megítélésénél meg ne feledkezzünk arról, hogy: „Aki Krisztus vallását meg akarja semmisíteni, annak valamivel mégis csak kárpótolni kell az embereket.”²⁴

*

119. Krisztus szenvedésről szóló tanítása Istenre és a másvilágra hivatkozik. Nagy hiba! – mondják. Mert az „Isten meghalt, és a másvilág ablakán még senki sem pillantott be.”²⁵ Aztán meg: Ez a szenvedéstan önző, lealázó, közönséges, igen! nemtelen, mert fizetést: boldogságot követel. Mily csodálatraméltó önzetlenség! Csak az a baj, hogy egészen természetellenes, hamis. Hiszen ha valóban nem gondolunk magunkra, ha teljesen elhagyjuk magunkat, erkölcsi öngyilkosok vagyunk. Az önzés – nem méltó hozzánk; az önszeretet – kötelességünk, erény, mely alól sem a szerencse, sem a boldogság nem oldhat fel. „*Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!*”

*

²³ Eduard von Hartmann és Schopenhauer.

²⁴ Comte Ágoston, a pozitivizmus megalapítója.

²⁵ M. Maurenbrecher, *Das Leid. Eine Auseinandersetzung mit der Religion.* 12. o.

120. A gyermekkorát élő szocializmus a jövő életbe vetett reményt, a jelenen nyugvó bizakodással akarta a szívekből kitörölni s ígérte – a *jövő államát*, melyben napról-napra szebb, kényelmesebb, vidámabb lesz az élet, melynek összhangzó rendjéből a bánat teljesen, vagy majdnem egészen számúzve lesz. Most már elismerik, hogy ezzel semmire se mennek s a szenvedés kérdését más módon kell megoldani; és ez „a második és harmadik szociális generációnak vallási problémája.”²⁶

*

121. Van ilyen megoldás is. A szenvedést el kell vállalnunk, mert az szükségképpen ott van minden e világon történő eseménynél anélkül, hogy a mi fájdalmunkat vagy örömmünket számba venné. A leghelyesebb, ha minden sorscapásban erősek maradunk; így mások előtt is szép példáját adjuk harcot álló hősiességünknek. A mi időnkben „önéret, boldogság, lelki tartalom: ha átérezzük, hogy részt kell vennünk a következő nemzedékek biztosításában, hogy együtt kell sodródni az előrehaladó hullámokkal; minden egyéni keserőség és csalódás süllyedjen mélyre a jövő születésének vajúdó pillanatában.”²⁷

*

122. Magasan szárnyaló szavak! De vigasztaló erő tekintetében – vérszegények. A hitetlen Strauss Dávid Frigyes józanul, megsemmisítően azt feleli erre, hogy: nyomorúságos, keserves érzés magunkat folytonosan a világmindenség nagy gépezetének kerekéi közt érezni s azt vérünkkel olajozni. Ha nincs Isten, örök élet és örök boldogság, – nem érdemes a szenvedésről való eszmélkedésben értelmünket, gondolkozásunkat, idegeinket, lelkierőnket koptatni. A megoldás egy: Itt a szenvedés, alkudozz velem!

*

123. Az Úr meg ezt mondja: Átkozott ember, ki emberben bíz, és a testet teszi karjává, s kinek szíve az Úrtól eltávozik. Mert leszen, minta gyalogfenyő-csemete a pusztában – szárazságban lakik a sivatagban, a sovány és lakatlan földön. (Jer 17,5 s köv.) Menj fel Gálaádba és végy balzsamát, Egiptom szűz leánya! hiába sokasítod az orvosságokat, nem leszen egészséged. (Jer 46,11)

A keresztény szenvedés

124. Mint a gonoszság és a bűn, a baj és a szenvedés is titokzatos marad előttünk, míg az örök élet fénye rá nem veti világát. A keresztény kinyilatkoztatás azonban máris oszlatja a felette terjengő sötétséget, de csak annyira, amennyire a lét magasabb és legmagasabb céljának megértéséhez szükséges; olyanfajtan, hogy a szenvedés tehetetlen, kemény botránykövéből építéshez használható – szegletkővet farag, melyet életünk épületébe beilleszthetünk.

*

²⁶ Uo. 157. o.

²⁷ Uo. 169. o.

125. A szenvedés és a halál a bűn következményei. Oly dolgok, melyeknek nem kellene lenniök. Nem Isten teremtette, hozta létre; a teremtés eredeti tervében nem találhatók. Gyökerük a teremtménynek szabad akaratóban van. A szabad akarral való visszaélés szülte e világra a bűnt s a bűn gyermekei: a szenvedés és a halál.

*

126. A szenvedés tehát nem tekinthető a Gondviselés gyengeségének és hiányosságának. Nem az Istenség nagy háztartásának rejtett nyomora ez. Isten megengedi, mint a rossz létezését. Nem az ő teremtményei, – de felhasználja a saját céljaira. Nem cél gyanánt akarja ő a szenvedést, hanem célhoz vezető eszközre váltva a gonoszság büntetésére és kiengesztelésére, az ember megmentésére, megváltására használja.

*

127. A szenvedés nem vethet árnyékot Istenre és a gondviselésre. Az igazság engedi a szenvedést a bűn nyomába, mint annak gyümölcset, megérdemelt büntetését. De mindjárt megnyilvánul ám az irgalom is, a büntetést engesztelésként fogadja: „Minden fenyíték most ugyan nem látszik örömmre szolgálni, hanem szomorúságra; azután pedig az igazság megnyugtató gyümölcset adja meg.” (Zsid 12,11)

*

128. Az isteni igazságosság és irgalom azonban a maga legcsodásabb fönségében akkor nyilvánult meg a legnemesebb összhangban, midőn az Isten Fia minden tartozásunkat, minden szenvedésünket magára vállalta, bűneinkért elszenvedett kínos halála árán elégtételt adott, kiengesztelt; szenvedésével és halálával legyőzte a szenvedést és halált, a szenvedést megszabadította a bűnnel való átkos összefüggéstől s ezáltal megváltotta.

*

129. Nem törölte el a földről a szenvedést és a bánatot. Ellenkezőleg, mint Krisztus életének, minden keresztény életnek lényeges és fontos alkotórésze maradt az. De a hívők és megváltottak lelkében megváltozik a szenvedés természete. A bűn átka alól szabadultan nem akadály és nyugtalanság többé, hanem segítő eszköz és előbbre vivő, nagy értékű erkölcsi erő, kegyelem eszköz, amelyet meg kell őriznünk, amely minket őriz, véd. Egyesít Krisztussal, megpecsételi e szövetséget és a szenvedésben való részvétel által biztosítja számunkra a megváltás kegyelmét, dicsőségét.

*

130. A természet mélységes szakadékaiból így szabadul ki a szenvedés s így emelkedik a vallásos élet magaslataira. A vallás egy részévé válik, Krisztus áldozatával való érintkezés által áldozattá lesz. Emellett a vallás alaperényei: a hit, remény és szeretet is segítenek a szenvedésben s oly vigasztalást nyújtanak, melyhez semmi sem hasonlítható, melyet semmi más pótolni nem tud.

*

131. Tehát nincs okunk félni a szenvedéstől. Nem kell futni tőle, nem kell megutálni. Minden arra int, hogy tisztelettel bánj vele, nagyra becsüld, magadhoz engedd, örömmel üdvözöld. Mikor a szenvedés a keresztény ember életében megjelenik, a vallás világosságát hozza magával, Istenhez emel, egyesít a szenvedő Krisztussal s a legfőbbégetőbb életcél szolgálatába áll.

*

132. A szenvedés az ember tűzpróbája, de a vallások próbája is. Az a vallás, mely nem tanít meg a szenvedésre s nem segít a tűrésben, mely nem oldja meg az élet rejtélyeiből azt: hogyan lehet okosan és bátran viselkednünk a megpróbáltatások között, hogy a szenvedés ellenére és a fájdalomban is megmaradjon életünk értéke, – nem igaz vallás, értéktelen. De nem elég ám valami fennkölt, kellemesen és szellemesen csengő búbanat-elmélet; a gyakorlati életben is meg kell annak állania a helyét, hogy akik ahhoz a tanításhoz ragaszkodnak és azon elvek szerint élnek, benne a szenvedéshez elegendő erőt, támaszt és vigasztalást találjanak, a megpróbáltatásokat elbírók és győztesek maradjanak az élet küzdelmében.

*

133. A keresztény vallás isteni igazsága és ereje a megpróbáltatásban mutatkozik a legfőbbégetőbbben, ilyenkor üli legdicsőbb győzelmét. Nemcsak néhány választott lélekre mutathat rá, kiket a legváltóságosabb harcokban juttatott diadalra, hanem számtalant oltalmazott meg az életharcban, Krisztus híveit mind, kik az ő iskolájában tanulták a keresztthordozás művészetét s az idők minden viszontagságában hősiesség megadással viselték a fájdalom igáját.

*

134. Erről az egész nagy seregről el lehet mondani azt, amit Szent Pál apostol önmagáról és apostol-társairól állít: Abból látszik, hogy Isten erejével vagyunk eltelve, mert bár mindenben nyomomságot szenvedünk, de nem búsulunk; sok szükségben forgunk, de kétségbe nem esünk; üldözést szenvedünk, de el nem hagyatunk; megaláztatunk, de el nem veszünk; a mi testünkön mindenkor velünk hordozván Jézus sanyargatását, hogy Jézus élete is kinyilvánítassék a mi testeinken. (2Kor 4,8 s köv.) Isten népe Krisztus példája szerint, Krisztussal szenved, de egyben át is járja őt Jézus isteni élettereje úgy, hogy a legnagyobb megpróbáltatásban sem érzi magát segítség nélkül, elhagyatva, veszve.

*

135. Ezzel már rámutattam a szenvedés keresztény szellemű megoldásának kiinduló pontjára. Nem meghatározások, következtetések, intelmek, sorozata az, nem is akaratmegindítások, ható okok, vigasztaló elvek tömege. A megoldás egy személynek előtérbe állítása: Ecce homo! Íme az ember! A szenvedésnek, a szenvedőknek ez a hasonlíthatatlan, egyedülálló példaképe – halljátok csak! – szóra nyitja ajkát: „Ha ki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, vegye föl keresztjét és kövessen engem.” (Mt 6,24)

Ecce homo!

136. Az élet szenvedés. Az Üdvözítő földi élete kiváltképpen összefoglalható e szóban – szenvedés. A megtestesülés és megváltás titka a keresztfényében ragyog. A Messiás életében az öröm hajócskája a szenvedés határtalan tengerén ring. Nemcsak a kereszten függve érdemelte ő ki a „fájdalmak férfia” (Iz 53,3) címet, a nyomor jegyese volt mindig, első leheletétől utolsó sóhajáig. Röviden, velősen állítja Krisztus követése: „Jézus élete: keresztfény, vértanúság.” (II. 12, 7)

*

137. Már a jászolban is az az Isten Báránya piheg, ki magára vállalta a világ bűneit és szenvedését. Gyermekkorára a szegénység, száműzetés, számkivetés árnyéka borul. Ifjúsága ártatlan öröme paradicsomának látszik. De a valóságban ez az idő is csendes, vérontás nélküli, sok-sok szomorúságot sejtő át- meg átélése a jövő nagy áldozatnak. Nemcsak nyilvános működésére kellett előkészülnie az Üdvözítőnek, hanem különösképpen véres szenvedésére és kínos halálára is. Lelke már előre teljesen tisztán látott mindent, gyöngéd szíve előre remegett s lelkének mélye már akkor eltelt a fájdalom keserűségével.

*

138. Azután elkövetkezett nyilvános élete és működése, mely fölfeleg ugyanez a felhős ég borult. De még sötétebbre vált szívének fájdalma, midőn látta az emberek nehézkességét, tapasztalta a félreismerést és hálátlanságot. A lelkén fekvő s azt körülfogó fájdalom lángja magasan lobogott szívében, alig tudta mérsékelni: „keresztséggel kell pedig megkereszteltetnem és mint szorongattatom, míg be nem végeztetik.” (Lk 12,50) Egész lényében valóban előbb adta át magát a véres szenvedésnek, mint a hóhér keze érintette volna. Lelke nagy fájdalma áttört testi életébe, szívének szorongva aggódó vergődése vért sajtolt ereiből és lőn az ő verejtéke, mint a földre folyó vérnek csöppjei.

*

139. Úgy tetszik, hogy az Üdvözítőnek a bűn mérgétől teljesen tiszta teste sohasem volt beteg. Azonban jóval felülmúlta és kipótolta ezt a fájdalomhiányt a szenvedés azokkal a halálos kínokkal, melyek egyetlen tagját sem hagyták épségben. Az ostromzás véres fürdőjében nem merült el az édes Üdvözítő feje; nosza eszükbe jut a katonának a kegyetlen tréfa: most királlyá kentük, – koronázzuk is meg töviskoronával! Kínpadra vonják hát szent fejét s arcát is... patakzik a szent vér... A keresztfeszítés ezerszeres halálkín; a gyötrelmez izzó vasrostélyán fekszik az egész test s nyiláló fájdalom jár át minden tagot.

*

140. A testi gyöttrődés e túlradásában lelke is eléri a fájdalom legmagasabb pontját, mely a magárahagyatottság jajkiáltásában hangzik le a keresztről. Ebből azt érthetjük, hogy a nagy szenvedést Jézus istenfiú-voltának öntudata és saját ártatlanságának érzése sem enyhítette. Ő nemcsak az emberiség szenvedését hordozta, hanem magára öltötte a lélekszorogató bűntudatot is, mely körülötte lengett, mint a döghalál levegője s befödte egészen, mint a bélpoklosság. Szünetelése valóban a mások adósságának lerovása volt.

*

141. Mindebből kiviláglik, hogy a megváltás tervében és a Megváltó életében mélyreható jelentősége van a szenvedésnek és a fájdalomnak. Az Üdvözítő földi élete úgy tűnik fel előttünk, mint a kín és gyötrelem minden nemének összefoglalása, teljessége. A tűrés után való nagy szomjúságában – mint Tertullianus²⁸ mondja – végig akarta ízlelni az emberi szenvedés minden fáját, fokát. Pilátus Ecce homoja nagy világtörténelmi igazság: Valóban „az ember” Ő, ennek minden külső gyöngeségével, nyomorúságával; a szenvedő emberiség képviselője. Az ő személyében előttünk áll az egész történelem, melynek minden fájdalmát, jaját, kínját egyesíti önmagában és életében s minden zokszóra joggal felelheti: hát én? – én még többet szenvedtem, (2Kor 11,22 s köv.) mint te.

*

142. Jézus életének legszembeütőbb jellemzője a szenvedés. Az emberiség szívébe kitörölhetetlenül az ő szenvedő arca van benyomva. Szemvedései Őt az emberi nem középpontjába helyezték s biztosították számára minden fájó, érző szív részvétét, szeretetét, bizalmát. A megcsonkított, lombjafosztott, kidöntött fa – a kereszt – a Golgothán való felmagasztaltatásának órája óta mint a szenvedés és megpróbáltatás szimbóluma a legnagyobb fájdalomra utalva uralkodik a szenvedő világon, jelezve a megváltható és megváltó szenvedést. Ezen minden dísz nélküli fa alatt üdül, frissül fel az egész emberiség.

*

143. Az emberi természettel együtt vállalta magára Krisztus a szenvedés megaláztatását. Avagy helyesebben: ez volt a legnagyobb és legmagasztosabb, amit a földi dolgokból magára öltött. A szenvedés páratlan méltóságot kölcsönzött neki s mindnyájunk szemét, szívét órá fordította. Az útszéli feszület hangosan hirdeti: Ti mindnyájan, kik átmentek az úton, nézzetek ide és lássátok: van-e olyan nagy fájdalom, mint az én fájdalom. (Jer 1,12) Az ő mérhetetlen szenvedésének nagyságáról elfeledkeznünk nem szabad, tisztelnünk kell azt, iránta részvétet éreznünk. Fájdalmának nyugalmas fönsége pedig még több csodálatot érdemel.

*

144. Ez utóbbi tekintetben is egyedül áll Ádám összes szenvedő gyermekei közt. Évszázadok tekintettek rája bámulattal, aki hallatlan szenvedéseket eddig nem tapasztalt nyugalommal, türelemmel, méltósággal hordozott. Kínszenvedésekor egész viselkedése, fönséges némasága, magasztos szavai a kereszten, a külső megalázódásnak tiszteletet parancsoló méltósággal, a legszentebb öntudatosságnak teljes lemondással, a föltétlen engedelmességnek tökéletes akaratszabadsággal való összekapcsolása – a derús szenvedés, – a dicsőség fényében tündöklő ragyogásba vonják, a szenvedés legtökéletesebb mintaképévé magasztosítják azt a vérrel és sebekkel ékes, fájdalmas arcot, melyből a vigasztalódás és megerősödés sugárkévéje és folyama árad a szomorú emberiségre.

*

²⁸ De patientia, c. 3.

145. Hogy az ő keresztje és kínszenvedése szépségtől sugárzó, erőt lövellő lesz, előre megmondta. „És ha én felmagasztaltatom a földről, mindent magamhoz vonzok.” (Jn 12,32) S nehogy ezen kifejezésnél a mennyei megdicsőülésre gondoljunk, hozzá teszi az evangélista: „Ezt pedig mondja vala, jelentvén, minő halállal fog meghalni.” A keresztben függve minden átkot, adósságunk minden keservét magára vette, magába itta az emberiség minden könnyét, sóhaját s most sebei és vére így szólnak a kesergőhöz: Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradotok és terhelve vagytok, én megenyhítlek titeket (Mt 11,28), – enyhít az én szenvedésem, az én látásom, példám.

*

146. Szenvedés árán váltott meg Krisztus a szenvedéstől. Magára vette a mi betegségünket, szenvedéseinket. (Iz 53,5) A mi megpróbáltatásainkat is engesztelő szenvedéssé teszi, megváltó erőt ad fájdalmainknak. Szenvedése csupa béketűrés, nyugalom, kitartás volt a keresztúton; ez volt az Ő leghatalmasabb, legszabadabb, legéletrevalóbb műve. A legnehezebbet akkor teljesítette, midőn kezén, lábán szegekkel átütve a keresztben függött; a megváltást akkor koronázta meg, midőn fejét lehajtva meghalt, barátaiért életét adta, amelyet senki sem vehetett el tőle; midőn megmutatta azt a hatalmát, hogy életéről is le tud mondani. (Jn 10,17 s köv.)

*

147. Híveit nem mentette föl a fájdalom alól, hanem igazi erőt, életfenntartó tartalmat öntött a szenvedésükbe. Odaállt a szenvedő embersereg élére s előrehaladásra, a keresztúton való előretörtetésre buzdította őket. Így: Aki föl nem veszi keresztjét s nem követ engem, nem méltó hozzám (Mt 10,38); majd sürgetve bátorít: Megihatjátok-e a poharat, melyet én fogok inni? (Mt 20,22)

*

148. Akik benne és megváltó művében részesülni akarnak, híveitől részvétet s a szenvedésben való részvételt kíván. Ez a legfőbb feladat, melyet mindnyájunk elé odaállít s mely alól kivételt nem enged. Mindnyájunknak – mint az apostolnak is – be kell töltenie a saját testében Krisztus szenvedéseinek mintegy ránk hagyott részét (Kol 1,24). Krisztus szenvedése önmagában nem hiányos, kevés; az engesztelő megváltásnak befejezett, tökéletes műve az, de hogy a kegyelmei ránk is alkalmazhatók legyenek, a magunk fájdalmát az Üdvözítőével egyesítenünk kell, hogy az ő szenvedése a miénk is legyen. Szent Ágoston mondja: „Jézus Krisztus elszenvedte, amit szenvednie kellett. Midőn a keresztre fölmagasztalták, hangosan bizonyította: Beteljesedett, azaz semmisen hiányzik a szenvedés teljességéből. Krisztus tehát eleget tett. De nemcsak a főnek kell éreznie a fájdalmat. Szükséges, hogy testébe: az egyházba s tagjaiba: belénk is átáradjon a szenvedés kínja”.

*

149. Az utolsó jeruzsálemi út leírását sajátosságosan kezdi az evangélista: „... előttük méne Jézus és álmélkodva, félve követték őt” (Mk 10,32); sejtették: mily bús napok bánatába megy Mesterük halálos nyugalommal s viszi magával övéit is. Minden keresztény remegve követi Üdvözítőjét a keresztúton. De minél bizóbban tekint mesterére, minél gondosabban iparkodik a nyomába lépni, minél tökéletesebben igyekszik utánozni az ő példáját, minél

bensőségesebben simul hozzá, annál jobban tapasztalja önmagán: mennyi erő, vigasztalás, áldás, életkedv árad a nagy kereszthordozóból azokra, kik keresztjük terhével követik Őt.

*

150. Krisztus követése – mely magában foglalja a keresztény összes kötelességeit – az Üdvözítő határozott kijelentése szerint (Mt 10,38) tulajdonképpen: a kereszt követése; a Krisztus életével szeretetben való egyesülés: az Ő szenvedéséhez való kapcsolódásban áll. Az ő keresztviseelésének, fájdalomtűrésének elsajátításában is lépésről lépésre kell haladni. Az út a Getszemanétól a Táborhegyig fog emelkedni, melyre e mulandó életben is felhághatunk, bár hajlékot, állandó lakást hiába kívánnánk ott. Ám legelőbb le kell küzdenünk természetünk félelmét, borzongását, idegenkedését a szenvedéssel szemben. Ha a szenvedő Üdvözítővel egyesülünk és utánozzuk az ő hallgató, néma önadaadását, a béketűrést is eltanulja tőle a lelkünk s megszerzi azt a nagy akaraterőt: ne az én, hanem a te akaratod legyen meg!

*

151. Csak ezután ismerheti meg a lélek a szenvedés értékes voltát. Megtanulja azt tisztelni és becsülni, mint áldozatot, mint kegyelemközvetítő eszközt, mint Isten szerető gondoskodásának jelét. A türelem fényében és melegével vidáman vállalkozunk a Krisztussal való szenvedésre s iránta érzett csodáló szeretettel viseljük a keresztet. „Mert nektek adatott az a megtiszteltetés, hogy ne csak higgyetek Krisztusban, hanem hogy szenvedjétek is érte, (Fil 1,29) a Krisztus szenvedéseiben részesülvén örüljétek (1Pét 4,13), hogy a ti szenvedésteget a Krisztuséval egyesítve mutathassátok be áldozatul.”

*

152. A szenvedésért érzett hála lassan gyújtja lánggra a fájdalom után való vágyat, ezt a szent szenvedélyt a tökéletesebb lelkekben. Ezek nem is érzik jól magukat szenvedés nélkül; a legsúlyosabb látogatások idején is esdve, könnyel mosolyogva zokog fel a lelkük: Még többet Uram, még többet! Minél nagyobb a keresztjük, annál szerencsésebbeknek, boldogabbaknak érzik magukat, annál bőségesebb vigasztalásuk Krisztus által (2Kor 1,5), annál több hálával vallják: Te örvendezésre fordítod panaszaimat és gyönyörűséggel övezel körül. (Zsolt) Íme így olvad egybe fájdalom és öröm, bánat és boldogság. Ami az emberi természet előtt bajnak látszott, valami egészen másra változott át: sóhajtvá óhajtott jóra, tisztá gyönyörre, gazdag nyereségre. Így teljesül már e földön Krisztus boldogság-evangéliuma, melyet a szenvedésre gondolva hirdetett: Boldogok, akik sírnak, mert megvigasztaltatnak. (Mt 5,5)

*

153. Érthető s ugye nagyra becsülendő most már, hogy az egyház a kínszenvedés emlékéért folyton feleleveníti gyermekei előtt, az arról való elmélkedésre, a szenvedő Krisztus tiszteletére s az iránta köteles részvétre kéri, inti híveit. Az életnek a szenvedéssel vívódó harcára ez az elgondolható legjobb ránevelés és erőgyakorlat. Ha már gyermekkorunkban beletekintünk a keserves kínok e kohójába, ha a részvét gyöngéd szálai a nagy Szennedőhöz fűznek, nem a legszívesebben jegyezzük-e el magunkat a komoly élettel, a fájdalom titkával? Különösen a szentmise-áldozat tartja fenn folytonosan a kapcsolatot a szenvedő Krisztus és a keresztény hívő közt; ez az áldozat, mely nem pusztá emléke, hanem kegyelmet árasztó

megisméltése a keresztáldozatnak s mely minket – ha saját fájdalmunk áldozatával belekapcsolódunk – a kereszt áldásaiban részesít.

*

154. Az egyházi művészet is mindig azon volt, hogy az embereket ebben a nevelő hatásban részesítse. A kínszenvedésnek és a megfeszítettnek ábrázolása nehéz, de főséges föladat, melynél nagyobbat a művészet nem ismer. A legborzalmasabb titkot kell érthetővé tenni, a legkiáltóbb ellentéteket magasztos egységbe foglalni; emberi formákkal, vonásokkal ábrázolni a vér és kínlódás iszonyát a vértanúság és halál fölött győztes lélek békéjével együtt; a leggyalázatosabb szabadságfosztást a korlátlanul szabad szeretet mellett; a legmélyebb megalázódásba öltözött szellemi főséget; emberi küzdésben isteni diadalt. A feladat oly magasan szárnyaló és nehéz, hogy a megoldást mindedig keresik, de fel nem fedezték. Ámbár néhány istenáldotta művész e tárgyban már igen nagyot alkotott s oly képeket festett, hogy a szenvedő Krisztust a századok távolából a hívők szívéhez közel hozta, részvétre és együtt-szenvedésre eredményesen buzdított. Ki tudná elmondani, hogy a szenvedés békés elviseléséhez, az önfeláldozó elhatározásokhoz, a nagylelkű megbocsátáshoz és a bízó reménység fölkeléséhez mennyiben járultak ezek a művészetet lehelő képek?!

Mater dolorosa

155. A „fájdalmak férfának” oldalára állítja az egyház a „fájdalmas anyát”. E kettő együtt van a Pietà képen: amint a kesergő anya ölében tartja Fiának holttestét. A nő fájdalmának ez a mintaképe mérhetetlen értékű, a lélekre való hatása kiváló, mert ez az anya éppen szenvedésének magasságában vált a mi anyánkká: Fiának keresztje tövében, Fia akaratából.

*

156. Szenvedésének története hasonlít az Üdvözítőéhez; az ő napjai is telvék minden elgondolható megpróbáltatással és bánattal, a legkülönösebb lelki szorongatásokkal. A szegénység és alacsony sors kínjainak iskoláját teljesen megjárta. Az isten-anyai méltóságra való csodálatos hivatás kegyelmét érezte ugyan, de épp annyira sújtotta valami kimondhatatlan nyomasztó fájdalom is. A betlehemi gyermek anyai szívének gyönyörűsége s egyben első lehetőségétől fogva lelke gondja és gyötrelme volt. Mindig szívéen érezte annak a törnek a hegyét, melyről Simeon jövendölt.

*

157. Midőn törhetetlen hős Fia nagy művébe fogott, megkezdődött az anyának áldozatos lemondása fiáról: ha nem is benső, de külső eltávozás, válás, s folyton növekedett az életéért való félelem és aggodalom. Mert nem maradt rejtve az anya előtt, hogy a felsőbbség ellenséges gyűlölete hogyan növekszik napról-napra fia ellen.

*

158. S megjött az ideje a kínszenvedésnek, mely az ő kínja is volt s mely megint egészen szenvedő Fia mellé juttatta a fájdalmas anyát. Mindkettőjük szenvedésének folyama gátat nem ismerve hömpölygött szívükön. Az egyetlen különbség az, hogy a Fiú vérét ontva, az

anya vérontás nélkül szenvedett. Ez a különbség azonban csak külsőséges. Ha a fiának minden sebe az ő szívében nyílt volna, akkor sem érzett volna élénkebb fájdalmat.

*

159. A szenvedésben párja volt szent Fiának. Csakhogy lelkén nemcsak a fájdalom terhes kínya tükröződött vissza, hanem a nagy Tűrőnek fönséges méltósága is. Mindkét szenvedés szent áldozat volt. A kereszttel azért áll oly ünnepélyesen, szilárd méltósággal a Szűz. „Állott” a kereszttel, hangsúlyozza az Írás.

*

160. Az anya szenvedése tovább tartott, mint fiáé, – ez már nem érezte a lándzsaszúrását, melyre az anya szíve vonaglott kínosan. S a Boldogságosra még más bánat is vár, mert ahogy ölében tartja fiának holttestét, a szörnyű sebek látása fölidézi az egész kínszenvedés emlékét. Emellett a minden mértéket felülmúló fájdalom mellett a fia utáni vágyakozás, mely haláláig el nem hagyta őt, már csak csendes, szelíd szenvedés, de állandó gyötrellem.

*

161. Jézus teste anyja ölében – a Pietà – jelkép, örökös tanítás a szenvedő emberiség számára, különösen a halottaink miatt érzett gyász idején. A pogány világ is megdicsőítette a fiai halálán kesergő anyai szív fájdalmát Niobe alakjában, ki halott gyermekeinek megpillantásakor kőszoborrá vált. Megrázó villámcsapásként ható az ilyen kín, mely valóban megdermeszt, kővé mereszt. A Pietà milyen más fájdalom: meleg és lágy, szívet megnyugtató, ég felé emelő.

*

162. A szent Szűz szenvedéssel telt élete s legnagyobb megpróbáltatása fölött a Golgotha ormán ott lebeg az ő lelki nagysága, hősi türelme, a teljes megnyugvás Isten akaratán, a megdicsőülés szelíd, mosolygó fénye. Ez ad szenvedései hosszú sorának valami csodás nemességet, hasonlíthatatlan méltóságot. Mert a nyugodtan, hősi lelkülettel hordozott szenvedés, a nagy kínok gyötrelmeiben visszaszorított, győztesen leküzdött fájdalom páratlanul fönséges jelenség.

*

163. Az ilyen szenvedés csodás szépsége és vonzó hatása abban rejlik, hogy nem pusztán tűrés, hanem valóságos cselekvés; különösen a legmagasabb fokán. A kereszttel az anyai lelkület ereje, szabad, készséges akarata egyesül Jézus főpapi áldozatával, hivatásával, szent szándékával.

*

164. Az áldozathozást folytatja az Istenanya még azután is, mikor fia már befejezte. Ölében hordja a megölt Isten Bárányát, bemutatja a világnak, felajánlja mennyei Atyánknak. Mélységesen átérezte ezt a gondolatot és pompásan fejezte ki Buonarotti Michelangelo. A Szent Péter templomban levő Pietàja több, mint a fiát sirató anya; az emberiség képviselőjeként látjuk őt a világ üdvéért hozott nagy áldozatnál; ő papnő ott, ki magáévá teszi

Fia áldozatát, ki a megváltás isteni tervét szíve kincsének halálakor is helyesli, imádja s véghezvitelén fáradozik.

*

165. A tökéletesség eszményi magaslatán ugyan, s mégis közel áll emberi mivoltunkhoz a szenvedés e példaképe, hogy a hozzácsatlakozás és követése lehetséges és könnyű legyen. Ez az anyai fájdalom a mi anyánk fájdalma s mi gyermeki részvétet érzünk iránta. Az ő fájdalma nemcsak szenvedő gyermeke miatt dúlt szívében, hanem a bűnösök miatt is, kik a szenvedés okai voltak. Az Úr szavai: Íme a te fiad! Íme a te anyád! az emberiséget a bánatos anyával ajándékozták meg s feljogosítottak minden szenvedőt arra, hogy őt szeressék, közbenjárását kérjék, segítségére számítsanak. A Mater dolorosa felé bizalommal vetett sok pillantás mennyi szenvedőnek hozott már vigaszt, enyhülést, kegyelmet!²⁹

Mit mond az Írás?

166. A betegség és a szenvedés étvágytalanságot okozhatnak; de sokszor megkívántatják velünk a lelki táplálékot. Nagy szorongatás idején a lélek undorodik a felületes, könnyelmű, nyálkásan sikamlós, borsos, léha írásművektől, egészséges, alapos, nemes szellemi táplálékot kíván. Nagyon becsessé lesz újra ilyenkor egy könyv, a „könyvek könyve”, melyhez hasonló, csupa örökigazságot tartalmazó, vigasztalással telt, szépségekben gazdag mű nincs több. E könyvnek legjobb terjesztője a szükség, ez nyújtja oda minden szerencsétlennek, a sarokból, hol porréteg alatt pihent, a családi asztalra helyezi; a hitét félig vagy egészen elvesztett felé parancsolóan kiált: Vedd, olvasd!

*

167. A szenvedés kitűnő könyvbúvár és írásmagyarázó. Sok igazság világos ragyogást nyer a fényében. Itt is, ott is nagy mélységeket tár fel, melyeket csak akkor veszünk észre, mikor a szerencsétlenség a hályogot lemetszi szemünkről. Minél több megpróbáltatáson estünk át, annál jobban meg tudjuk becsülni a Szentírás istenadta értékét.

*

168. Vigasztaló értékét tisztán és hálát ébresztőn láthatjuk fényelni azokban a szépséges, önérzetes szavakban, melyekkel Makkabeus Jonathás háborúk zivatarában az Istennel kötött szövetség megújítását ajánlja hősiessé küzdő népének: „Mi, habár arra nem szorultunk, vigasztalásunk lévén a szent könyvekben, melyek kezeinknél vannak, mindazáltal hozzátok akartunk küldeni, hogy megújítsuk az atyafiságot és barátságot”. (1Makk 12,9 s köv.)

*

169. A Szentírás megnyugtató hatásáról beszél Szent Pál apostol is: „Mind, amik megírtak, a mi tanulságunkra írtak, hogy a béketűrés és az írások vigasztalása által reményünk legyen”. (Róm 15,4) A szent könyv át meg át van szöve béketűrésre intő elvekkkel, ígéretekkel, példákkal; a tűrés pedig a remény gerince, édes megnyugvás forrása

²⁹ Vö. P. F. W. Faber, Der Fuss des Kreuzes oder die Schnierzen Mariä. – Angolból: C. B. Reihing.

bugyog belőle, nemestűzű borként felpezsdíti reményünket, úgy, hogy az a legnehezebb akadályokon is átsegít.

*

170. A mélységes lelki fájdalom: költő; a szív bánata: dalos művész. De szívrehatóbb hangokra nem ihletett senkit, mint a zsoltárok és a prófétai könyvek íróit. Nincs fájdalom, mely nem zsongana e művekben és visszhangra nem lelne; nincs bánat, melyre balzsamot nem nyújtana Galaad. (Jer 8,22) Vad folyóként zuhog, törtet bennük a panasz, a kín; de a bánat, saját bűnös voltunknak beismerése után mégis elhal a jaj, csöndesül a zokogás; a bű megpihen az Isten akaratába való önátadás nyugalmas párnáin.

*

171. A Szentírás leglelkesebb dicsőítője szent Chrysostomus, az Aranyszájú. Észrevehető, hogy saját élet- és szenvedés-tapasztalatának alapján tartja a szomorúak kiváló vigasztalójának. Az írásba vetett bizalmat viharmentes kikötőnek, megvíthatatlan toronynak, sérthetetlen páncélnak rendíthetetlen nyugalom és örök örvendezés forrásának mondja.³⁰

*

172. „A dél izzó hevében nem nyújt oly árnyas menedéket a kis báránynak a lombos fa, nem frissíti föl annyira, nem takarja úgy be epedve várt hűsítő árnyékával, nem tudja oly édesen rávonni a szunnyadás kellemes érzését, – mint amennyire felüdíti, felfrissíti a lelki aggodalmaktól agyongyötört szívet a Szentírás lapozása, mely tompítja a fájdalom erejét, fulánkját, visszaadja a lélek nyugalomát, e hűsölésnél kedvesebb, üdítőbb érzést. Nemcsak anyagi károsodás esetében, szeretteink elvesztekor vagy hasonló alkalommal, hanem a bűn okozta lelki-furdalás perceiben is hatásosan vigasztal.”³¹

*

173. „Bármilyen fájdalom keserítse az ember szívét, a Szentírásban megtaláljuk a megfelelő ellenmérget, mely az élet minden gondját elúzi. Nincs a templomban figyeljünk hát az Írás szakaszainak felolvasására, hanem vegyük elő otthon is a „könyvek könyvét” s nagy buzgalommal iparkodjunk belőle hasznót meríteni.”³²

*

174. „Szemünknek szép a zöld mező, kedves a kert pompája, de nagyobb lelki gyönyörűség a – Szentírás olvasása. Ott elhervad a virág; itt örök virágzásban vannak a gondolatok; ott tücsök muzsikál, emitt a próféták szava zeng. A kert szépsége az évszakoktól függ; a Szentírás télen-nyáron virágot fakaszt, gyümölcsöt hoz.”³³

*

³⁰ In Ps. 48.

³¹ Chrysost., Hom. 4. de poenit. et orat.

³² Uő.: hom. 29. in c. 9. Genes.

³³ Hom. de capto Entropio.

175. Elragadóan írja le Szent Ágoston, mily hatással voltak rá megtérése után a zsoltárok. Mikor olvasgatta, izgalomban felkiáltott, szíve lángra lobbant, izzó vágya támadt, hogy a nagyvilágot betöltse dalokkal; végtelenül sajnálta azokat, kik nem ismerik ezt a kegyelemben dús orvosságot, vagy boldogtalan szellemi vakságukban félredobják ezt az ellenmérget, melytől pedig meggyógyulnának; a megrettenés villáma cikkant előbb elé, aztán meleg áramként futott át szívéen a bízó szent remény.³⁴

*

176. „A szent iratok méze arra való, hogy az emberi élet nagy pusztaságában eledelünk legyen.”³⁵ „Lépj hát az Úr asztalához, az Írás eledeléhez, de azon légy, hogy mennyegzői köntösként ékesítsen az Isten és felebaráti szeretet.”³⁶

*

177. Az ószövetségi szenvedés-bölcsesség, a szenvedés igazi átérése és megértése egy személyben testesült meg: a jámbor, türelmes Jób bánatos alakjában. Az ő szívetrázó panaszainak borzalmasan főséges költészete nemcsak a maga, hanem az egész emberi nem kínját fejezi ki megrendítő hangon. Jób könyvében az ószövetségi kinyilatkoztatás csillagtáborának fényénél bús lehangoltság és kesergő kétség közt hányódik a bú bilincset rázó lélek. A bűnért való bűnhődés megértése után azonban felemelkedik ama szenvedésbe vetett hithez, mely már nem fényít, hanem díszít és nemesít, mely nem büntetés többé, hanem a hit és remény megszerzésére és tökéletesítésére szolgáló isteni nevelőeszköz.³⁷ Jób minden kor számára a béketűrés példája. Igaz, hogy fölötte elérhetetlen fényben tündöklük az újszövetség Ecce homója.

*

178. A Paradicsomban Istenemmel járok, – mondja Szent Ambrus³⁸ – mikor a Szentírást olvasom. Az evangéliumok böngészése meg Krisztussal való séta, mikor is érzi az ember, hogy erő jó ki Őbelőle, mely meggyógyít mindent. (Lk 6,19) Ha a szenvedők itt keresik a Mestert, mindjárt emmauszi tanítványnak érzik magukat s lelkükbe csendül a résztvevő kérdés: Miért szomorkodtok? Aztán Ő feltárja előttük az írás értelmét s mikor esteledik, – velük marad. (Lk 24,15 s köv.)

*

179. A Szentírás minden könyvéről elmondhatjuk a prófétával: „Édességet csöpögnek a hegyek, a halmok tejjel folynak s Júda minden patakja tele lesz vízzel, kútforrás fakad az Úr házából és megöntözi a tövisek völgyét.” (Joel 3,18)

A szenvedés keresztény felfogásának ősforrása mégis az Úr Jézus búcsúbeszéde. (Jn 13–17. fejezet) Itt folyik a vigasztalás folyója lágyan, mint a balzsam, erővel teljesen, mint a

³⁴ August., Confess. 1. 9. c. 4.

³⁵ Uő.: Sermo 4. n. 10.

³⁶ Uő.: Sermo 90. n. 9.

³⁷ Vö. Das Problem des Leidens. 17. o.

³⁸ Ambros. Ep. 49.

szőlő nedve, üde csobogással szökve akadályt át, mint a magaslatokról lerohanó hegyi patak.³⁹

*

180. A Szentírás „vigasztalások könyve”, melyet Isten, a mi Atyánk és a mi Urunk Jézus Krisztus ajándékozott nekünk, mert szeretett minket s örök vigasztalást adott és jó reménységet a kegyelem által. (2Tessz 2,15) Áldott legyen Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, az irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene, ki vigasztal minket minden háborúságunkban. (2Kor 1,3. s köv.)

Mea culpa!

181. Idegesen szisszen föl a világ, ha a bűnhődést és a bünt együtt hallja említeni s kivált ha a kettő közt levő okozati összefüggést észébe juttatják. Különösen ezért nem fogadja el a szenvedés keresztény magyarázatát, mert a szenvedésnek ezen megfejtése bizony keserű igazság. Szeretné kitolni a fájdalmat túl a jó és rossz határán. Pedig – mint valaki szellemesen mondotta – a jó és rossz határán túl csak a bolondok háza áll.

*

182. A bűn és a szenvedés közötti kapcsolatot tagadni esztelenség s minden tapasztalattal ellenkező. Az összefüggés sokszor egészen világos. A szenvedések, a legérzékenyebb szenvedések nem kis részét bebizonyíthatóan az emberi szabad akarattal való bűnös visszélés, vagy gonosz szenvedély, vagy rendetlen életmód okozza, – röviden: a bűn természetes gyümölcse az. Azok, kiket szenvedélyeik, erkölcstelenségük tönkre juttattak, hallják csak a próféta szigorú szavát! „Íme ti mindnyájan tűzgyújtók, lángokkal környezetek! járjatok a ti tűzetek világosságában és a lángokban, melyeket gyújtottatok. Az én kezemből lett ez rajtatok, fájdalomban fogtok fetrengeni.” (Iz 50,11) Van okunk rá, hogy a zsoltárossal feljajduljunk: „Körülvettek engem a rosszak, melyeknek száma nincs; gonoszságaim megfogtak engem.” (Zsolt 39,13)

*

183. De ezek alapján még nincs okunk arra a kegyetlen következtetésre, amit Jób barátai kíméletlenül vetettek szemére: hogy minden szenvedő csakis önmagát okolhatja s hogy a nagy szenvedés, nagy bűnösség jele. Nem! Mindez csak a baj keresztény megfejtésének helyes voltát igazolja, hogy ti. a hiba és a bűn oka a szenvedésnek, hogy még most is az emberi tökéletlenség és a vétek annak a legbővebb s legmérgezőbb forrása, hogy a bűn és vétek következményeként minden embernek szenvednie kell, mert senki sem ártatlan teljesen és hibától nem ment.

*

184. Látszólag elkésérítő igazság ez; inkább a kín növelésére, mint könnyítésére szolgál. De mégis csak igazság s erről is elmondhatjuk: Az igazság ment meg titeket. A kereszténységnek annál kevésbé van oka ezt elhallgatni, vagy tagadni, mert a kín keservéből

³⁹ Unseres Herrn Trost. Erklärung der Abschiedsreden und des hohepr. Gebetes Jesu, dr. Weber Simontól.

is hasznos orvosságot tud készíteni azáltal, hogy a szenvedés és a bűn szerencsétlen kapcsolatát megszünteti, a szenvedéssel a bűnt kiengeszteli s fájdalomukat meg Krisztus keserveit a kegyelemmel köti össze. A világ megtagadja a bűn és bűnhődés közti kapcsolatot, a kereszténység megnemesíti.

*

185. Tartozásunk gyanánt vállalta magára Krisztus a kínhalált s a bűn következményét a bűn kiegyenlítőjévé tette. Érjen nagy fájdalom, vagy kis keserűség, a legjobb, amit tehetünk, hogy mellünket verve valljuk: Mea culpa! – én vétkem! Ezerszer okosabb, hasznosabb és nemesebb így cselekedni, mint a mélyen sértett ártatlanság álarca alá rejtőzve csikorogni a minket ért igazságtalanság miatt.

*

186. Ha szenvedés látogat, vess olyankor egy pillantást a lelked mélyére. S ha itt valami összefüggést találsz hibáid és a jelentkező szenvedés között, akkor – Suso is tanácsolja – búcsúzz el haladéktalanul a bűntől. Íme, mily nagy hasznot hozott a szenvedés! S nem ritkán történik, hogy mihelyt elérte küldetése célját, el is oszlik lelkünk felől. Ha nem, akkor ezt azon fájdalomnak kell tekintenünk, mellyel „Isten magának ismételtelen eljegyzett”,⁴⁰ azon bánat ez, mellyel szenvedés-adónkat rójjuk le; meg is fogja változtatni természetét: rosszból jóra válik s erkölcsi tökéletesedésünkben továbbra is munkatársunk lesz.

*

187. De mint érezzék akkor, ha a szenvedés nem saját hibámból szakadt rám? Ha így van, – a szenvedést megalázódásra, bánatra intő jelnek vedd, érezz elfordulást élted minden hibájától s ajánld fel szomorúságodat azoknak elégtételül. Ha az összefüggést így beállítottad, a kérdés meg van oldva. Szivedesed Jézus érdemével lerójj a büntetést s a szivedből hulló könny, Krisztus vérével egybefolyva üdvösséged balzsama.

*

188. Mert éjjel-nappal megnehezedett rajtam kezéd, megtértem nyomorúságomban, midőn a tövis szurdalt. Vétkememet megvallottam neked és hamisságomat nem titkoltam el. Mondtam: Megvallom magam ellen hamisságomat az Úrnak és Te megbocsátottad bűnöm istentelenségét (Zsolt 31,4–5) Mennyiünknek kellene e hálás önvallomásra fakadnunk!

*

189. „De én szívemben és életemben igazán nem találok semmi vétket, melyből származtathatnám keserves sorsomat, amelyért ezzel a szenvedéssel kellene fizetnem.” Ha ezt mondod, félek, hogy arra a jó és rossz határán túl fekvő helyre tartozol. Szentnek csak nem tartod magadat, mert biz’ azok közül egy sem gondolkozott és beszélt így.

*

⁴⁰ Dante, Purgatorium 23, 81.

190. Vizsgáld meg engem Isten! és ismerd meg szívemet, vonj kérdőre engem és nézzed ösvényeim; és lássad, ha a gonoszság útján vagyok-e? és vezess engem az örökkévaló úton! (Zsolt 138,23.24) – ha jónak találsz tővisbokrokra és tüskés akadályokra is át.

Betegség

191. „Akarsz-e meggyógyulni?” kérdé Jézus Bethesda tavánál a 38 év óta betegeskedőt. (Jn 5,6) Épp olyan fölöslegesnek látszik e kérdés, mint a jerikói vakhoz intézett: Mit akarsz, hogy cselekedjem? (Lk 18,41) Pedig Jézus nem szokott fölöslegesen kérdegetni, beszélni. Ha az „akarsz” szót hangsúlyozzuk, mélységes értelmet kap az egész kérdés. Megértette ezt a Bethesda beteget, mert azonnal elmondta, mi mindent tett már az egészségéért s miért nem tehet többet, mintha mondta volna: Én akarok, s erőmhöz mérten meg is mutatom szándékomat.

*

192. Milyen hatása lehet az akaratnak a betegségre és gyógyulásra? Van ember, aki beteg akar lenni? Van beteg, aki ne sóhajtana az egészség után? – Csakhogy különbség van akarat és akarat közt. Az erőttől duzzadó, lényünkön igazán uralkodó akarat bizony e tekintetben is többet elér, mint bárki is hinné.

*

193. Az ép akaraterő határozottan megőrizhet sok betegségtől és elfojthatja azt, a javulást meg előmozdíthatja, gyorsíthatja; úr, király lehet s kell, hogy legyen, a betegség napjaiban is. Gyakori hiba, hogy az akarat a betegség közeledtére kereket old, vagy pedig legelőször maga fertőződik meg a betegség gyengeségétől. Hát nem maguk az orvosok kötnek-e sokszor szövetséget az erős akaratúval, hívják azt a gyógyításhoz segítségül?

*

194. Tudvalevő, hogy vannak képzelődő betegek. Ezeknek mondja Calderon: „Neked nem kell más betegségre várnod; bizony nem: terhes nyavalyája vagy te önmagadnak.”⁴¹ Itt csak egy kúra használ: a betegségre hajló zsenge akaratot kell kitartó fáradozással egészségre vágyó erős akarattá alakítani.

*

195. De mit mondjunk az idegesek, neuraszthéniasok naponként növekvő csapatjáról? Sajnáljuk őket, és szerencsétlen állapotukat legkevésbé sem akarjuk az ő hibájuknak felróni. De nem teljesen jogtalanul járunk el velük szemben, ha azt hisszük, hogy néhányan közülük egy kicsit több akaraterővel útját állhatták volna szenvedéseiknek, kizárhatták volna lelkükből. A test és idegek gyöngesége sokszor lelki erőtlenség, akarat-gyöngeség.

*

⁴¹ Calderon, Der standhafte Prinz, 3 felvonás.

196. Az idegesség ma járványos betegség. Terjesztésének szolgálatában áll bizonyos „szép” irodalom és művészet, a mohó élvezetvágy, az alkoholizmus, a modern életmód pihenést nem ismerő hajszája. Fertőzéstől óvni, e bajt sarokba szorítani csak az erős akarat tudja, mely ismét komoly kiművelés által fejtheti ki irányító hatalmát. De hogy is kaphatna erőre az akarat az „idegek megnyugtására” előírt fekvő- és üdülő kúrától? Ezt a tunyaságot arra használják az idegek, hogy az akaraterő távollétében az uralmat magukhoz ragadják és apró házi zsarnokokká fejlődnek. A túlságos munka kimeríti, a kellő elfoglaltság gyógyítja és megacélozza az idegeket.

*

197. Ügyeljünk rá, hogy a betegségnek korán meg ne adjuk magunkat, de elkészünk sem szabad a védekezéssel. Az orvos határozza meg, mikor kell abbahagynunk foglalkozásunkat, mikor kell lemondanunk hivatalunkról, mikor szükséges a főhadiszállást a betegszobába helyezni. Ezt az időpontot addig halogatni, míg az ember össze nem esik, nem erős akarat, hanem oktalan nyakasság, értékes javainkkal való rossz gazdálkodás volna.

*

198. Egy tehetségünknek sohasem szabad megadnia magát, letennie a fegyvert, még ha testünk minden tagja a betegség hatalmába került volna s a fegyvert lerakta volna is, ha az agyunk foglyul esett s gondolkozásra tehetetlen lenne is; egy erőnknek a kezében ott kell maradjon a kormányzó hatalom még akkor is, ha a külső erődöket talán át kellett engednünk az ellenségnek és csak a birodalom bensejében levő fellegvár áll még; s ez az erő – az akaraterő.

*

200. Minden nagy betegség háborús állapothoz hasonló. Itt is ellenséget kell legyőzni, visszavonulásra kényszeríteni, vagy ha ez nem lehetséges, szövetségestársá, jóbaráttá kell tenni. De ezt csak az erős akarat tudja orvosi segítséggel véghezvinni. Az ember sokszor túlbecsüli a saját erejét; de még többször lebecsüli szenvedőképességét. A lélek meg természetes részvétre gerjed a test szenvedései iránt. De annyi önállósága mindig van, hogy beteg testben is egészséges maradjon. Ha saját erői erre elégtelenek, természetfölötti segítséggel kell magát megszilárdítania.

*

201. Komoly dolog, magasztos óra – mikor a súlyos betegség váratlanul, vagy akár előre bejelentett hadüzenet után az ember életére tör. Ilyenkor nem szabad azzal fecsérelnünk az időt, hogy haszontalan tiltakozásokat jelentsünk be vagy a mások méltatlankodó sopánkodását hallgassuk, hogy jajszóval sírjuk vissza a múltat. Inkább vegye át az akarat rögtön a vezetést s nyugodtan és határozottan rendelkezék úgy, amint azt a helyzet komolysága követeli. Ha azonban a betegség már akaratumat is legyűrte, foglyává tette, akkor természetesen másra kell bízni a rendelkezést. Legfőbb parancsnoknak különben is az orvost kell elismernünk.

*

202. Az erejének birtokában levő akaratra sok rögtön végzendő feladat vár. De ezek közt a legfontosabbról semmi esetre sem szabad megfeledkeznünk, hogy ti. az egész betegséget késsedelem nélkül át kell helyeznünk a természet birodalmából a vallásosság, az Istenbe vetett bizalom és istenfélelem szent területére. Éppen azért, mihelyt a bajban a lélek gondolatait össze tudja szedni s azokat irányítani, legelőbb is tekintsen Istenre, alázatos imában kérje áldásos kegyelmét, hogy erőt kapjon a szenvedéshez, egészséget új élethez, vagy irgalmat a jó halálhoz.

*

203. A beteg kereszténynek naponként éjjel és nappal gondolnia kell arra, hogy minden szenvedését, fájdalmát áldozatként, engesztelő, hála vagy dicsőítő áldozat gyanánt ajánlja lel, hogy testét adja élő, szent és Istennek kedves áldozatul, (Róm 12,1) hogy betegségében is dicsőítse és hordozza Istent halandó testében. (1Kor 6,20).

*

204. Krisztus testével kell egynek érezni magát (1Kor 6,15); hiszen hite és vallása, hogy az ember szenvedéseit hozzá kell kapcsolni, mégpedig kegyelemnyerő módon egybeolvasztani Krisztus kínszenvedésével. Nyissa hát ki a szemét és szívét: a fájdalmak férfja áll előtte s hívja maga után a keresztúton. Nincs magára hagyatva; a szenvedésben van társa, ki vezére és vigasztalója. Krisztus szenvedése megszenteli a mi szenvedéseinket, az Istenember példáján vigasztalódunk. Az Üdvözítővel szenvedésben és szeretetben való egyesülésnek megpecsételése – a szent áldozás.

*

205. Ez után is betegség marad ugyan a betegség, továbbra is gyötri az a testet, lankasztja a lelket. De a megpróbáltatás nem lesz többé ellenséges hatalom, mellyel szemben folyton állig fegyverben kell állnunk, zsarnok kényéhez rabszolgaként alkalmazkodnunk. A lélek megbékül vele; az akarat vele egyesülten működik javunkra, lelkünk beismeri, hogy a szenvedésnek sok jót köszönhetünk.

*

206. Nem szabad elfeledkeznünk a szenvedés jó hatásáról és szolgálatairól! Hány tévelygő tért már tőle vissza, helyes útra! Hány üres életet töltött meg tartalommal talán éppen a tizenkettedik órában s biztosított jó véget? Ma „nincs időnk lelki életet élni.” Nos! a betegség szerez időt erre. A világ zajából elvezet az egyedülvalóságba: közelebb Istenhez. Ha erre a jótéteményre gondolunk s azt magunkban átérezzük, szíves nagy hála kel bennünk Isten iránt a betegségért, a betegség jótéteményeiért. „Az Isten kegyetlenül jóságos a szegény betegekhez” mondta egyszer nekem benső felvilágosodással egy sokat próbált lélek.

*

207. Nem tudok dolgozni, munkálkodni semmit – panaszkodnak keserűn kivált a régen betegeskedők. Ne keseregj, ne jajgass annyit; inkább végezz, amit tudsz, betegséged ellenére is. Szendvedésedben is teremts magad körül valami működési kört, bármilyen kicsit is. Hidd el: az erős akarat gyöngye testi erővel is csodát tud művelni. Légy találékony! Nincs jobb karod, – próbáld csak: mily ügyes a balod; értelmed kimerült, – dolgozz két keziddel; a

tested gyöngé, – de tán nem tehetetlen a szellemed. A tanulás kimerített, – de az imát csak nem felejtetted el; nem tudsz könyvet írni, – de gyermekeket taníthatsz az abc-re; a mesterségedet nem folytathatod, – faragj gyerekjátékokat; ha az egész háztartást nem is tudod vezetni, – a kötőtű csak nem esik ki a kezedből. Bármely mechanikai, bármiféle jelentéktelen munka is cselekvést visz a szenvedésbe s ezáltal rögtön erősítő orvosságként hat, az időt megrövidíti, önérzetet ad, akaratunkat edzi.

*

208. Egy nemes gondolkozású ifjú pap – ki első miséje után az oltártól a betegágyba került s tíz hónapon át haláláig ott bizonyos napirend szerint élt – tanított meg engem arra, mily nagy jótétemény a betegre is határozott napirend megtartása, melyben az ima, munka, olvasgatás, az egyedüllét és társalgás ideje meg van állapítva. Ezzel üzte ő el azt a vigasztalan unalmat, mely a betegnek sokszor legnagyobb kínja. Mivel mindig volt valami tennivalója, az ő halódó élete nemes, békés cselekedetek sorozata maradt szép halála boldog pillanataig.

*

209. Ha a betegség annyira fájdalmas, hogy minden foglalkozást lehetetlenné tesz s még a gondolkozás és az ima is folytonos kínlódás, akkor – ezen állapotnak viselése újabb áldozat, tett és cselekvés, melynek értéke és érdeme Jézus szenvedésében gyökerezik. Az ilyen béketúrásban töltött, végtelenségbe nyúló, álmatlan, sóhajjal telt éjszaka áldott és gyümölcsöző. „Jobban tetszel Istennek – biztosít az Aranyszájú – ha betegségemben az isteni végzésen megnyugszol, mint ha egészségesen a jótettek egész sorát műveled.”⁴²

*

210. „De nekem oly fájdalmat okoz, hogy távol kell maradnom az Isten házából, nélkülözni kell az istentiszteleteket.” Jól van! Ez azonban kárpótolható. Erre a panaszra válaszol az Üdvözítő, mikor arról az óráról beszél, amidőn sem a hegyen, sem Jeruzsálemben nem imádjátok az Atyát, hanem lélekben és igazságban.” (Jn 4,21 s köv.) Ilyen istenimádás, ugye, a betegszobában is lehetséges. A templomba hívó és az úrfelmutatást jelző harangszó ide is elhatol s lehetővé teszi a község istentiszteletében való részvételt. Ennek a gyümölcse és áldása a beteghez is ellátogat. A jószándékkal viselt szenvedés maga is istentisztelet, imádás és áldozathozatal; s az, aki minden imádásunknak tárgya, lelke, a legszegényebb nyomortanya útját is megtalálja.

*

211. A jól felhasznált vagy rosszul kezelt szenvedést könnyű megkülönböztetni. Ha a megpróbáltatás szelíddé, csendessé, nyugodttá és barátságossá tesz, ez a jó szenvedés nemes gyümölcse. A fanyar, türelmetlen, civódó, szeszélyes, könyörtelen lelkek a szenvedés rossz tanítványai. Csak a közönséges, önző lelkelet érez jogot szenvedéseiben arra, hogy másokat bosszantson, s akikre nagyon is szüksége van, azoknak terhére legyen, mintha embertársain akarná megboszulni saját szerencsétlenségét.

*

⁴² Chrysost., In Job, c. 1.

212. Ennek a legkevésbé sem nemes önzésnek bilincsből a keresztényi türelem szabadít ki, ez nevel szelídségre, jószívre másokkal szemben. A mosoly sokszor nagy önlegyőzést kíván. Az erős akaratnak azonban el kell fordítania a kesergő panaszokat és keserű kitöréseket, melyekben a szenvedés mérge habzik ki ajkunkra. A fájdalomtól szorongó szívet, a keresztény szeretet szabadítja föl a nyomás alól, s bár maga is segítségre szorul, mert vigasztalan és részvétre szomjazó, mégis az a vágya, hogy másnak örömet, segítséget és vigasztalást szerezzen, hogy a betegség helyébe jóérzést, a fájdalom fészkebe szeretetet ültessen. Akik ezt elérik, a szenvedés pompás, napsugaras magaslataira jutottak fel.

*

213. Téves állítás, hogy az ember a szenvedés napjaiban tette tehetetlen, másoknak hasznára lenni nem tud. A betegnek társadalmi küldetése van. Az emberiség szenvedő részére nagyobb hatást gyakorolhat, mint az egészséges, éppen azért, mert ő maga is szenvedő s így bármi kis jótéteménye nagyobb értékű, egyetlen jószavas szava különös kellemesen hangzó, tanácsa szívesebb, intelme erővel teljesebb, vigasztaló szavának valami mézes, megnyugtató íze van. Legértékesebb jótett azonban az, hogy a keresztény béketűrés jó példáját osztogatja. Ebből a szellemi hagyatékból táplálkozik a család nemzedékeken át. A te példád sokakat bátorít, türelmed megnyugtató hat, szereteted a szenvedők szívet melengeti, lágyítja, nemesíti.

*

214. „Semmisem teszi tiszteletre méltóbbá az embert – írja szent Chrysostomus a szomorú Olympia diakonisszának – mint a testi szenvedésben való béketűrés kitartás. Mert miként a lelki erősség az alapvető, sarkalatos erények közül is kiválván, birtokosa megtisztelő kitüntetéssel érdemel, épp úgy a tűrés e faja is magasztosabb minden másnál. Mert nincs nehezebb, mint a testi betegségekkel vánszorogni.”⁴³

Búbánat

215. Jámbor lelkek! kiknek egyetlen vágya és kívánsága Istenünk és az örök üdvösség, kik jártasok vagytok a szenvedés művészetében, miféle érthetetlen, titokzatos szomorúság az, mely bizonyos időközökben titeket – s amint látom csakis titeket elfog, mégpedig oly nyomasztó érzéssel, hogy benneteket, a szenvedés mestereit is a kétségbeesés szakadékának szélére űz? Csak ti ismeritek, ti értitek ezt az érzést, és azok, kik hasonló megpróbáltatáson estek át. Nyomaitokra és panaszaitokra ráakadunk a Szentírásban, a szentek életében, a misztikusok könyveiben. A lelki élet tanítói sokat fáradoztak azon, hogy ezt a titokzatos dolgot az értelem fényébe hozzák.

*

216. Megtörténik, hogy a legjobb kedvvel, mélységes nyugalommal és csöndes, Istenben bízó, békében munkálkodó szellemi életünkben minden érthető ok nélkül váratlan időváltozás áll be, nem fejük felett az égen, hanem szívünk országában. Nyugalmunk, békeségünk oda; Isten közelérzésének melengető napja leáldozott; hideg köd, egyiptomi sötétség bús éje borít

⁴³ Uő.: Ad Olympiad. 16, 2.

be. Az Istentől való elhagyatottság érzése munkakedv-hiányba és imádság-iszonyba, kétség és kísértések közé, lelki szárazság és sivárság leírhatatlan állapotába hajt bennünket; jégmezőre kerülünk, hol az imaszó megdermed, a vallásos érzés kihál.

*

217. Lelkünk sír a zsoltárossal: „Megemlékezem az Istenről, és gyönyörködöm és elmélkedem; de az én lelkem elbágyad. A hajnalt megelőzik szemeim, meg vagyok háborodva és nem szólhatok. És elmélkedem éjjel szívemben és gondolkodom és megvizsgálom lelkemet: Vajon az Isten örökre elvetend-e? és nem lesz már engedékenyebb?” (Zsolt 76,4 s köv.) Vagy Jóbbal panaszkodunk együtt: „Ha napkeletre megyek, ő nem mutatkozik; ha napnyugatra, nem veszem észre őt, ha balra ... nem érem el őt; ha jobbra fordulok, nem látom meg. Ő pedig tudja az én utamat és megpróbált engem mint az aranyat, mely átmegy a tűzön.” (Jób 23,8 s köv.) „Ki adja azt nekem, hogy úgy legyek, mint a régi hónapokban, ama napokban, melyeken Isten őrzött engem, mikor fénylett az Ő lámpája fejem fölött és világánál jártam a sötétben; mint ifjúsági napjaimban voltam, mikor Isten titkon hajlékomban volt.” (Jób 29,2 s köv.)

*

218. Mit tegyek ily keserű lelki fájdalmak közt? Ugyanazt, amit minden szenvedésben minden teremtménynek tennie kell. Legelőször is vizsgáljuk meg alázatosan magunkat: vajon a saját hibáink felhője fedi-e el Isten jóságos arcát előlünk. Ez esetben szívből fakadó bűnbánattal kell a szenvedés-büntetést magunkra vállalnunk. A legtöbb esetben valóban nincs más célja a lelki szomorúságnak, mint hogy a tökéletességre törekvőket a tűrésben gyakorolja s a lelki önteltségtől óvja. Imádkozzunk ilyenkor Krisztus követésének szavaival: „Ha azt akarod, hogy sötétbe maradjak, légy áldott, ha a világosságra akarsz hozni, akkor is áldalak; ha kegyelmeddel vigasztalsz, áldással érte, s ha azt akarod, hogy szomorkodjam, így áldalak akkor idők végeiglen.” (III., 17. 2) Fényes nap, sötét éj, dicsérjétek és magasztaljátok az Urat mindörökké.

*

219. Azután: Különösen ilyen esetben kell hét pecséttel lezárni ajkunkat, fájdalmunkat a hallgatás leplébe burkolni, s a magunk bánatával nem terhelni embertársainkat. Így építünk gátat keserveink folyamának árja ellen – mely különben nagy pusztítást vihetne végbe.

Néha azonban a lelki lehangoltság testi rosszulletnek vagy túlságos megerőltetésnek a sajnálatos következménye, s akkor ezt az okot kell mindenekelőtt megszüntetni, ami jó fárasztó sétával vagy egy hegyi kirándulással elérhető.

*

220. A lelki megpróbáltatás is Krisztus kínszenvedéseinek érdemeiben és vigasztalásában részesít. Az Ő „Eloi, Eloi, lamma szabaktani!” kiáltása bizonyítja, hogy a Magasságbelinek egyszülött Fia is meg akarta ízlelni az Istentől való elhagyatottság égető gyötrelmét, hogy ebben is példaképe legyen mindazoknak, kik hasonló kínban sínylődnek. Jézus áldott Anyja is Fiával együtt hordozta a fájdalmat, sőt már akkor is része volt a megpróbáltatásban, mikor a templomban maradt Fiát három aggódással telt napon át kereste. Nagy szentek sokszor és soká szenvedtek kegyetlen lelki fájdalmakban; de éppen az ő példájuk igazolja, hogy az ilyen szenvedések nagy kegyelmek és vigasztalódások előhírnökei. Elég ok arra, hogy alázatos

türelemmel kitartsunk. „Aki sötétségben jár és nincs világossága, bízzék az Úr nevében és támaszkodjék Istenére.” (Iz 50,10)

*

221. A nemeslelkületű Tauler találóan festi ezen lelkiállapotot. Az ég után vágyó lelkek időnként annyira megittasodnak érzelmeiktől s úgy eltelnek Istennel, hogy bármily nagy sebet könnyen viselnek el, vígan törtetnek át tűzön, vizen, ezer veszély között; mindez nyereség nekik és öröm forrása. Mikor azonban az Istenség rávezeti őket valami elhagyatott, sötét göröngyös útra s ott magukra hagyja, úgy hogy vezetőjükről mitsem tudnak, – akkor e jó lelkeket olyan szorongás fogja el, hogy elfeledkeznek minden előbb tapasztalt jóról, nem emlékeznek rá: van-e még Istenük, élnek-e még vagy sem; a fájdalom oly viharja zúg lelkükben, hogy szűknek érzik az egész világot. Az ilyenek mellett azonban ott áll Eckhart mester az ő tanácsával: „Tanulj meg ugyanúgy cselekedni a legnagyobb lelki szárazság idején, ahogyan az édes vigasztalások órájában tettél. Ahogy viselkedtél akkor, midőn utoljára fogadtad Istent, úgy érezzél most is; mert valahányszor hiányát érzed Istennek, mindig megtalárod Őt.”⁴⁴

Fullánkok

222. Mit szóljunk azokhoz a keserűségekhez, melyeket a világ vagy szeretetlen társaink tábora okoz, ha az övékétől különböző felfogásunk és törekvéseink, szigorú kötelesség-tudásunk és a vallásos dolgokban való következetességünk miatt ellenszenveseknek találunk minket? Ezeket a túsúrásokat s ártalmatlan kígyósziszegést legokosabb egyszer s mindenkorra a kis kellemetlenségek közé sorozni s őket így legelőbb a nagyképű fontoskodásukból kihámozni.

*

223. Igaz, hogy nagyon fájdalmasak lehetnek, különösen, ha olyanoktól származnak, kiknek velünk és mellettünk kellene állniuk. „Mert ha ellenségem átkozott volna engem, eltűrtém volna – panaszkodik a zsoltáros (Zsolt 54,13) – de te velem egyakarátú ember és ... ismerőm.” Ezek a sebek mélyebbek – mondja Suso – mint a kardtól ütöttek, – de az ember hozzájuk szokhatik – teszi hozzá.

*

224. Az ilyen támadások nagy kárt okozhatnak, kivált ha azokat a sajtó hatalmas szócsovéén világgá kürtölik. Egyes jelszavak elhangzása, mint villanykapcsoló érintése bizonyos színezetű sajtóorgánumok berregését rögtön megindítja. Ajánlom még ilyenkor is: hallgass, ne indulatoskodjál, ne felelj, – hacsak föltétlenül nem szükséges!

*

225. Minél gyakoribbá teszi a mai kor nem éppen nemes újságírói támadása ezeket a sajtótámadásokat, annál inkább törpül a jelentőségük. Higgadt elme nem sokat ad a tisztas embereknél nyomán kelő újság-zajra. Hogy ezen a papíron a „közvélemény” szólal meg, azt a

⁴⁴ Denifle, das geistl. Leben. 434. o.

legkorlátoltabb ész sem hiheti. Tudjuk, hogy az újság „készül”, s mögötte egy személy, vagy egyesek állanak, kik néha nem is egész emberek, hanem lelketlen lázítók, vagy ítélni kevésbé tudók, kiknek értelmetlenül kongó szövegeit visszhangként dobja vissza az ítélezésben gyöngye tömeg.

*

226. Sok hírlapi támadás a rossz lelkiismeret izzadmánya. A törekvése az, hogy a megtámadottat ellentámadásra izgassa, melyben az a támadó óhaja szerint remélhetőleg átlépi a jogos önvédelem határát. A támadás megkezdésekor nincs igaza, de abban bízik, hogy a viszont támadó majd megadja neki a jogalapot. Nehemiás is tudta és bevallja, hogy az ő ellensége arra törekszik, hogy „rettegve cselekedjem és védekezzem, és legyen valami gonosz, amit szememre vethessenek.” (2Ezdr 6,13) Azért mi sem bosszantja jobban a támadót, mint ha valaki az ő játékát megzavarja, őt jogtalanságával magára hagyja és tovább halad egyenesen a maga útján.

*

227. Észrevehetően a saját tapasztalásából írja le a zsoltáros, hogyan keletkezik az ilyen természetű támadás. Először a harag és gyűlölség könnyen lánggra lobbanó anyagát gyűjti össze a gonosz szívében, azután kimegy és magában gondolkozva fecseg ugyanarról; erre jó a sok nyelv sűgása-bugása, azután az „istentelen” beszéd s végül a düh haragos kitörése, melyben „aki kenyeremet ette, még az is felemeli sarkát ellenem.” (Zsolt 40,4.7–10) „Körülvettek engem mint a méhek, és fölgerjedtek mint a tűz a tövisben.” (Zsolt 117,12)

*

228. Ily körülmények között nyugodtan maradni s a béketúrésból ki nem fogyni nem könnyű. De mégis a legokosabb eljárás. Ahol gyermeknyilak (Zsolt 63,8) zizzennek, nem szükséges őseink kardját kirántani, hanem – halld csak a zsoltárost!: „Én... mint a siket nem hallám, és mint a néma, ki nem nyitja föl száját, és levék mint az ember, kinek szájában nincsenek ellenmondások.” (Zsolt 37,14 s köv.) Így semmit sem kezdhetnek a támadó bajnokok, elosonnak, miként Jób könyvében a sátán nyomtalanul eltűnt.

*

229. „Egyszer életében mindenkit a gonosztevők közé számítanak,” mondja Hilty. Nem jó, ha az ember teljesen háborítatlanul marad. Rosszra vezetne. Elkényeztetnének. A támadó gyalázások úgy erősítik a lelket, mint hideg fürdő a testet, önállóságra, az emberi ítéletektől való függetlenségre, benső szabadságra nevelnek; elveszik kedvünket az emberi dicséret várásától.

*

230. Bölcs dolog: semmibe sem venni az ilyen támadásokat. Még bölcsebb: nagyra becsülni és a magunk hasznára fordítani. Első sorban is serkentsen önvizsgálatra: vajon nem cselekedtünk-e tényleg helytelenül, talán formai hibát követtünk el vagy tettünk nem volt elég okos. Ha e vizsgálat igazol minket, kövessük Szent Gergely utasítását: „Ha tetteid egyik tanúja a mennyben, a másik szívedben melletted szól, akkor ajtód előtt beszélhetnek bármit.” Ha meg ráakadsz a saját hibádra, akkor tulajdonképpen hálával tartozol üldözőidnek.

*

231. Ellenségeink megalázásunkra törekesznek. Szándékukat úgy hiúsítjuk meg, ha magunk önszántunkból alázkodunk meg. Én pedig – beszéli a zsoltáros – midőn engem bántottak, szőrzsákba öltöttem, böjttel aláztam meg lelkemet; és imádságom keblemben visszatért. Tauler ily helyzetekben a következőt tanácsolja: „Szállj magadba s még annál is apróbb semminek tartsd magad, aminek más gondol.” Így Isten előtt megmarad az értéked, de mások előtt sem lesz kevesebb a becsületed; a megpróbáltatások idején tanúsított méltóságos viselet tiszteletet követel.

*

232. Ne törődjél a téged üldözők gonosz szándékával, kutasd az Isten magas tervét, amiért a szenvedést rád engedte. Valamikor a kegyetlen zsidók gyűlöletébe öltözött a mennyei Atya szeretete. Jézus ezt látta s nem a kínos köntöst. Szeressünk minden ránk bocsátott szenvedést, hiszen mindegyikkel kapcsolatban van Isten szeretete. Különösen akkor árad felénk az Ég irgalma, ha méltatlan kegyetlenséggel gyötörnek s ítélnék meg. Így szenvedett Krisztus is e földön.

*

233. Mikor a puszták egy régi remetéje hallotta, hogy valamelyik társa megszólta őt, rögtön ajándékkal kereste föl az illetőt. –Egy valakihez, aki haragján sehogyse tudott uralkodni, így szólt Szalézi Szent Ferenc: „Ha engem nem is szeretnek, én mégis mindenkit szeretek; s ha az egyik szememet ki tépnék is. a másikkal én mégis szelíden tekinténék rájuk.”

*

234- Nagy életbölcesség van Krisztus követésének egyik elmélkedő pontjában: (III., 46) A szavak csak szavak, levegőbe szállnak, kőnek nem ártnak. Ha jelentéktelen dolog is nagyon bántja valakinek a szívét, ez annak a jele, hogy túlságosan érzékeny a lelkiülete s az emberekkel többet törődik, mint szükséges volna. Aki Isten ígéjére figyel, az az emberek tízezer szavára se ügyel többé.

Háborús szenvedések és tanúságok

235. Az összes testi és lelki szenvedések, gyötrelmek foglalata, teljessége, a legmagasabbra fokozása, tömkelege – a háború, mely nemcsak egyesekre, hanem nemzetekre tör egyszerre. Jaj annak, aki ezt a borzalmas szerencsétlenséget felidézi! Vétke bosszúért kiált az égre, s a földön átkos pecsétet nyom homlokára. Üdv neked hazám! A háború minden keservében megmarad számodra az édesen vigasztaló tudat, az a tündöklő dicsőség, – mely győzelmeid fényénél is szebben ragyog, – hogy becsületesen és tiszteletreméltóan mindent

megtettél, hogy az emberiség békéjét megóvjad. Csak akkor nyúltál a kardhoz, midőn a tisztesség s a lét vagy nemlét kérdése más választást nem engedett.⁴⁵

*

236. Az 1914-ben kezdődő világháború okairól és okozóiról a történelem fog ítéletet mondani. Nekünk nincs okunk félni az igazságos ítélettől! De azt is tudjuk, hogy ebben az esetben nemcsak véges okokkal és emberi okozókkal kell számolunk, hanem alapos vizsgálódásunk közben az isteni gondviselésről is meg kell emlékeznünk. Az bizonyos, hogy az emberi életben a háborúhoz hasonló borzalmas beavatkozás csak Isten engedelmével, az Ő végzése szerint, csak az Ő akaratán belül lehetséges. Ő szabadítja föl bizonyos magasabb célok érdekében a gonoszság hatalmait, melyek aztán lángterbe borítják a földet.

*

237. Nem riadunk vissza attól, hogy a háborút Isten büntető ítéletének tartjuk, melyet a nemzetek fölött tart olyankor, midőn bűnösségük betelik és megfellelő bűnhődést és engesztelést követel; mikor már olyan beteg az emberiség, hogy szelíd eszközökkel nem gyógyítható; mikor oly körülmények közé jutunk, melyek romlásba vinnének, melytől csak vasmarkú rándítással vagyunk visszatartathatók.

*

238. A háború nemzetek gyógyítása a szenvedés által; a beteg néporganizmusokba való sebészeti beavatkozás életre, halálra válható, nagy vérvesztéssel járó komoly műtét, melynél egyik-másik testrészünktől is el kell válnunk. Ilyenkor tűnik ki, vajon van-e a szervezetben elegendő életerő, hogy ezt a kezelést kiállva meggyógyuljon. Ha nincs, akkor összeroppan vagy nyomorék marad.

*

239. A háború mindenekelőtt azoknak a fenyítő bírójára, kik azt bűnösen felidézték, aztán azoké, kik akaratuk ellenére belekeveredtek, de bűnhődés azokra is, kik a büntetés végrehajtói és kik a győzelem babérrájával kerülnek ki a küzdelemből. Fenyíték az rajtad is, drága hazám! A gyermek fájdalmas jajkiáltásával hirdetjük ezt – rosszul esik bármit is szemére vetnünk az édesanyának – s annál égőbb gyötrellemmel, mert magunkat is bűnrészeseknek és felelősöknek érezzük.

*

240. Nem nyilvános vádat akarunk emelni hazánk ellen! De mellünket verve őszinte bánattal akarjuk elismerni, hogy a külső, anyagi álműveltség nagyszerű előhaladása mellett szellemi, erkölcsi fejlődésünk hátramaradt, mellékutakra tért. Megfelelő helyről sok panasz, intés, figyelmeztetés hangzott el ez irányban – eredménytelenül. Most ránk tört a harc minden jajával, nagy áldozataival, rettenetes halálborzalmaival.

⁴⁵ Mit írnál erről a mi magyar szívünkkel, Püspök Úr! Ó, ha elgondolnád a mi ezeréves történelmünket! Két malomkő között búza voltunk – mindig. Belőlünk élt Európa békéje. A mi vérünktől ittasodott kelet és nyugat sok háború-réme ... A fordító.

*

241. A háború fényzórója tisztán bevilágított sok felkapott semmiségnek a tartalmatlan benső mivoltába, a valóság fényébe állított be sok képmutató műveltséget, ezerféle felületességet és arcátlan könnyelműséget, mely a német, de a magyar lélekkel sem rokon, hanem abból az országból, abból a városból surrant át hozzánk, melyet most mélységesen megvetünk bár nem is olyan régen nagy büszkén majmolni iparkodtunk. A harc véres ujjal mutat rá az emberiség rémesen tátongó sebére, melyet az okozott, hogy eddig nem ismerték széles e világon az igazi német becsületességet, az egyszerű, romlatlan erkölcsösséget, az Istenbe vetett bizalmat, a családi tűzhelyhez való hűséget; mert egy szégyenletes irodalom és művészet mérgét szívták magukba s gonosz szenvedélyeikbe merültek. A háború a mának szeltében dicsőített felvilágosodását: a hitetlenséget, az Istent és egyházat elvető modern érzékiség-kultuszt haditörvényszék elé állította s azonnal el is ítélte.

*

242. Tanulságos a szenvedés. A háború a szenvedések telje. Ezért tanulságai is magasabb rendűek. Tömegoktatást végez. Nemzeteket, nagyhatalmakat kényszerít iskolájába. Néhány előadásában kártyavárakként dönti halomra a világ bölcsességének és a különböző világnézetek egész sorának tákolmányait, máglyára ítéli az előbb pöffeszkedve uralkodó gondolatokat, elveket, világfelfogásokat. Csodálatosan rövid idő alatt rákényszeríti az embereket, hogy egészen más mértéket használjanak, megbecsüljék azt, amit előbb lenéztek, s elvessek, amit értékén felül becsültek. A háború a vallásos érzések jó terjesztője; próféta, mely mennydörgés hangján harsogja szerte a hit igazságait az istentelen világba; elhallgattatja az ámitókat és istenkáromlókat, s hatalmas hanggal régen feledett gondolatokat ébreszt fel az ember lelkiismeretében: bűn és bűnhődés ..., halál, örökkévalóság ..., Isten ..., Krisztus ...

*

243. A háború nevelő hatása is nagyarányú. A lélek mélyére hat. Büntető hatalma nagy. A félelem és haláljaj kalapácsával a legkeményebb önelbízást is összezúzza. A halódó erkölcsi érzést a legelfajultabb szívben is feltámasztja. Mélységekben járó hatásaival a néplélek titokzatos bensejében rejtett erőket, nem is sejtett kincseket, az élet üde forrásait fedezi fel. Ahol eddig az önzés, elpuhultság, élvezetvágy, haszonlesés, kapzsiság látszólag korlátlanul uralkodott, ott egyszerre a jókedvű lemondás, önként vállalt szenvedés és jóakaró áldozatkészség szelleme éled föl mindenben. Amit pártoskodás, civódás, perpatvar szétválasztott, megbolygatott, ízekre szedett, most pillanat alatt csodálatos egységbe forr össze. A régi csöpp tucat-ember felülmúlja önmagát: hőssé növekszik.

*

244. Tanítónak, nevelőnek mondjuk a háborút, de ez eme hivatásoknak inkább a fegyvelmező, büntető, operatőr feladatát végzi. Nem gyógyító orvos, s még kevésbé kegyelmet osztó, üdvösséget hozó megváltó. Az említett jó következményeket csak akkor idézi elő, ha az egyesekben s a nemzetekben még megvan az erkölcsösség, vallásosság egészséges magva, csak akkor, ha a vallással együtt működhetik. Ahol gyógyítónak, lélekfinomítónak, felfrissítőnek nem lehet, ott őrzőgő fúria lesz belőle, mely árt és rombol. Ilyenkor vérszomjas vadállatokká teszi a tömegeket, s minden nyers ösztönt, vétkes hajlamot démoni erejűvé fejleszt.

*

245. Bizonyos, hogy a hazaszeretet nagyokat művel, hősi lelkületet teremt, nagy tettekre, véres áldozatokra készít, csillogó fátyollal fedi a harc borzalmas ábrázatát. De a hazaszeretet hatalmának és tartalmának határa van, és a kudarcok fogyasztják az életerejét. A hazaszeretetet a vallásosság teszi magasztossá, az önt belé emberfölötti erőt, elpusztíthatatlan életet.

*

246. A vallás csöndes, nyilvános diadalt arat háború idején. Ilyenkor nemes, szeretettől izzó boszút áll azért a kegyetlen bánásmódért, melyben a béke napjaiban részesült. A hit szelleme nagylelkűen azoknak is odanyújtja segítő kezét, kik azelőtt megvetették, szidalmazták; megindít sok szívet, mely azelőtt elzárkózott előle; templomait végre ismét zsúfolva látja; megáldja a harcba induló hősokeket és imáinak láthatatlan galambseregével kíséri őket. Kegyelmet közvetít a győzelmekben és csatavesztések idején, a fáradalmak és sebesülések alkalmával.

*

247. A nemzetek nagy küzdelmében egyedüli semleges nagyhatalom: a keresztény szeretet arra törekszik, hogy barátnak és ellenségnek jót tegyen, a háború csapásait, a durvaság ejtette sebeket enyhítse és gyógyítsa. E célra való törekvésben nem ismer fáradságot; erejét, intézményeit, pénzforrását, adakozásait folyton nagyobbítja, megszázszorozza; mindenütt dolgozik, mintha ezer keze volna. A golyózáporban rettegést nem ismerve halad előre. Pártját fogja a letörteknek, a legyőzötteknek is. Jaj annak a leigázott népnek, mely a vallás segítségét, a keresztény szeretet vigasztalását ellökte magától! Elpusztul – nem a hadseregét ért vereség következtében, hanem azon veszteség miatt, amelyet hite, vallása szenvedett.

*

248. Csak a vallásosság erősíthet s nemesít olyanná egy-egy nemzetet, hogy az a győzelem babérjából nem formál halotti koszorút. Ehhez még annyi, sőt talán még több erkölcsi erő kell, mint a harcban való helytálláshoz. Hazám, emlékezzél! Az 1870-iki dicső győzelem után mily szomorú szemfényvesztő korszak következett, amely bennünket szellemi, vallási, erkölcsi fejlődésünkben messze hátravetett?! Hogyan igázott le győzelmünk s hogyan kerültünk a legyőzötteknek szellemi rabszolgaságába!

*

249. De hagyjuk e keserű emlékeket! Ennek a tragédiának nem szabad ismétlődnie. Minden tehetségünk oda fog irányulni, hogy győzelmeink hosszú sora – ó Nagyhatalmú, add már mielőbb a döntő diadalt! – ne végződjék kereszténytelen, vallástalan, istentelen elbizakodottságban.

*

250. A jó végnek, az igazságos, dicsőséggel végzett háború jó aratásának egyedüli biztosítéka a vallásosság, a keresztény hit és önzetlen szeretet lehet. De azok megvetésre

méltók, a haza átkai, kik a harc iszonyú kínjai közepette a kereszt lábánál csúsznak-másznak ugyan, a háború végeztével azonban lábukkal tapossák a Megfeszítettet; kik a küzdelemben Isten után kiáltoznak, a békében pedig mitsem akarnak tudni róla; kiket bűnbánatra kényszerítenek a háború rémségei s a győzelem mámorában régi bűneik karja közt dőzsölnek; akik a háború kezdetén bezárták ajtóikat az erkölestelen irodalom és szemérmetlen művészet előtt s a háború után – ismét meghívják mindkettőt magukhoz; kik most a vallási békét hirdetik s mihelyt a nagy béke harangszava zendül, újra kiássák rozsdás csatabárdjukat és orozva törnek rá bajtársaikra, a küzdelem osztályosaira – joggal, tisztességgel semmit sem törődve. Közönséges, alávaló eljárás, mely sokakat lealjasít, a hon megcsalása, a fegyveres győzelem eredményének, a nemes hazafiák vére folyásából táplálkozó gazdag aratásnak meghiúsítása volna ez.

*

251. Mi megtesszük a magunkét. Először is a háború szenvedéseiből jótetteket, áldozatot, szeretetet akarunk kipattantani; oktatgatjuk bátor katonáinkat: hogyan alakíthatják át a szenvedést, a válás fájdalmát, a súlyos lelki gyötrelmeket, az aggodalom, a gondok terhét tetterővé, megfeszített munkává, tehát hogyan emelkedhetnek ki a szenvedés hullámai fölé. S nekünk itthon hagyottaknak sem szabad mögöttük maradnunk. Tartsuk az erónket folytonos működésben s ne engedjük át a fájdalomnak és aggodásnak, hanem fokozott munkakedvvel minden téren hasznos munkát keressünk tehetségünknek. A kényelmes, elpuhult, élvezeteket kereső, mértéket nem ismerő életmód igazán megalázó mostanában, mikor a mieink ellenséges földön a legnagyobb nélkülözésben élnek.

*

252. Föltétlenül szükséges, hogy jámbor szívek, a háború rémségeivel kapcsolatos minden szenvedést imádság, jószándék, áldozathozatal és istentisztelet, bízó könyörgés és buzgó hálaadás szárnyain a vallásosság tiszta, szent légkörébe emeljenek. E magaslaton maga a harc is megszentelődik, megpróbáltatásai könnyebben viselhetők, érdemet szerzőn gyümölcsözők. Ebben a tekintetben is jó példával járnak elől a mieink. Templomból mennek a harctérre, a hazai és az ellenséges föld oltáraitól gyűjtik magukba a kitartás szellemét, fájdalmat és sebet imádkozva, drága áldozatként hordoznak, imával ajkukon mint örökön élő áldozat szállnak Istenünk elé. Az imádság szelleme és az áldozatkész lelkület kösse ezután is az itthon levőket a messze küzdőkhöz, hogy a harc igazi „Istennel való viaskodás” legyen s így meghozza az óhajtott, áldott eredményt: Isten békéjét.

*

253. Legelső kötelességünk pedig: *a szeretet*. Küzdelmünk borzalmait: – a harcmező rémes jeleneteit, a pusztulás szörnyű képét, a megcsonkított testeket, a vérben úszó hullákat, a tömegsírokat, az özvegyek és árvák sebzett szívét – ez ragyogja be meleg, aranyos napsugárral. Már a háború kitörésekor azonnal munkába kezdett a szeretet, senkit se hagyott tétlenségben, kivétel nélkül mindenki számára jelölt ki munkakört áttörve a kor, származás-állás- és vagyon-különbség korlátait; mindnyájunkat foglalkoztat s megadóztat folyvást. Ha a háború a szenvedések leglángolóbb heve, nosza fűtsük vele a szeretetnek bőven termő melegágyát!

A szenvedés művészete

254. A szenvedés művészete: életművészet; az életbölcesség legjelentősebb, nélkülözhetetlen föltétele a túrni tudás. Mindenekelőtt ezt jegyezd meg! Hogy milyen jelentősége lesz életedben a szenvedésnek, ez tőled, a magad szabadakarától függ. A megpróbáltatás önmagában véve se nem jó, se nem rossz; nem jóbarát, nem ellenség. Általad lesz azzá, amivé teszed. Nyers anyagnak tekinthető, melyet lelked kétféleképp dolgozhat fel: méregnek vagy orvosságnak; romboló robbantószernek avagy hasznos hajtóerőnek használhatod.

*

255. A lélek maga formálja a testet; szenvedésünket is lelkünk alakítja. Szellemünk pecsétje, jelleme és értéke szenvedésünkön tükröződik vissza. A szenvedés milyenségétől semmi sem függ, minden a szenvedés elviselésének módján fordul meg, ez pedig egyes egyedül az akarat munkája. A szenvedésben magában nincs semmi jó, az akarat varázsa válthat csak ki hasznot belőle; a kín nem szükségképpen rossz, hanem a gonosz vagy gyöngye akarat teszi azzá.

*

256. Sok szomorú pusztítást okozott az életben a szenvedés: a lelket durvává vagy elkeseredetté teszi, a hitet és bizalmat irtja, az akaratot megtöri, a szenvedélyek, különösen az alkoholizmus rabjává aljasít. Ennek a lelki elgyöngülésnek azonban nem okozója, hanem csupán felderítője a szenvedés. Ruysbroek, egy régi misztikus élesen fejtegeti: „Ha az ember a szenvedésben türelmetlenkedik, nem a megpróbáltatás hozta rá ezt a tökéletlenséget, hanem csak felfedte azt az elégedetlenséget, amely eddig rejtve volt benne. Ugyanaz történik vele, ami az ezüsttel befuttatott rézfillérrel: mielőtt tűzbe kerülne, tiszta ezüstnek látszik, de ha tűzbe dobják, mindjárt kitűnik rézvolta. Nem a tűz változtatta rézzé, csupán megbizonyította, hogy az ezüstsín rezet rejtett.”⁴⁶

*

257. Ugyanezt az igazságot így magyarázza Szent Ágoston: „Miként egy és ugyanazon tűzben az arany csillog, a salak pedig kormosan füstölög, és ugyanazon cséplőgépben a szalma megtörik, a mag pedig tisztán pereg ki, miként az olaj nem keveredik össze a leülepedő aljjal, bár egyazon prés nyomása alól került ki mindkettő: ugyanígy választja ki, tisztítja és dicsőíti meg a jókat a sors, mely a gonoszakat égeti, megsemmisíti, a kín örvényébe húzza. Ezért történik aztán, hogy egyazon látogatás idején a gonoszok átkozzák és szidalmazták Istent, a jók meg segítségül hívják és dicsőítik őt. Így ismerhetjük meg nem ugyan a szenvedés, hanem a szenvedők természetét. Ha a szél fuvalma szemét fölött száll ál, kiállhatatlan szagot visz szerte, ha azonban nárdus érintette a fuvalom szárnyát, kellemes illatot áraszt mindenfelé.”⁴⁷

*

⁴⁶ Uo. 420. o.

⁴⁷ De civitate Dei I. 8.

258. A szerencsétlenség és szenvedés legtöbbször kihívóan utunkat állják és védelemre kényszerítenek. Ez határozottan megengedett dolog, sőt egyenesen kötelességünk is lehet. De az ilyen önvédelemnek is van határa. Aki elkerülhetetlen sorsa ellen indul rohamra, fejjel megy a falnak. Aki életét minden áron minden szenvedéssel szemben el akarja sáncolni, nevetségessé teszi önmagát. Az önvédelem helyes; de oktalanság bosszús izgatottsággal és ellenállással kimeríteni erőnket. A józan ész is megadást és türelmet tanácsol ilyenkor s ezt tartja a keresztény felfogás is nemes magatartásnak és az erény magaslatára is emeli.

*

259. Megadás, türelem – könnyen félreérthető kifejezések. Pedig nem azt jelentik, hogy az akaratát veszített ember legyőzötten eltiporva a sors kénye-kedvének magadja magát, hogy az ember kínlódjék és hányódjék-vetődjék, mert úgysem tud segíteni ügyén, sem védekezni a baj ellen. A csupán szenvedőleges magatartás nem nevezhető erénynek. A keresztény türelem nem szenvedő, hanem tevékeny állapot, nem lemondás az akaratról, hanem erős, sőt hősies akarás: a szenvedésnek szabad elvállalása.

*

260. Hát akarhatja igazán valaki a szenvedést, mikor az önmagában semmi jót sem tartalmaz és valódi rosszá válhatik? Arról szó sincs, hogy a szenvedést magát kívánjuk, csak azt mondjuk, hogy az ember nagyon is óhajthatja azt, amit Isten akar, aki a szenvedést rá küldi, még pedig éppen az ő javára, és sohasem küldi kegyelmének segítsége és vigasztalása nélkül. Isten akaratát teljesíteni! ez a türelem lényege és ismertető jegye, ebben rejlik annak mindent elviselő, emberfeletti ereje, felemelő, megnyugtató hatása. „Nem érzitek – szokta mondani Pazzi Szent Magdolna – mily végtelen édesség van e szavakban: Isten akarata!”

*

261. A türelmetlenség, a szenvedéssel szemben makacs ellenállás korlátozzák a szabad akaratot s az embert a hatalmasabb erő rabszolgájává, foglyává teszik. A szabad akaratnak legnemesebb működése: Isten akaratának teljesítése. Szerencsétlenségben az Úr akaratán való megnyugvás felszabadítja, függetleníti akaratunkat a szenvedéssel szemben. A türelem benső szabadságunk visszanyerése. Tehát őszintén, sőt örömmel akarhatjuk a szenvedést, nem azért mert kín, hanem mert Isten akarata és küldöttje. Bizony elébe léphetünk szabad emberekként, sőt üdvözölhetjük a fájdalmat Ruysbroek szavaival: „Köszöntelek kedves, egyetlen, hűséges barátom; bizony most nem számítottam rád, nem is vártalak; de annál nagyobb alázattal hajlom meg előtted.”⁴⁸

*

262. Isten akarata az én akaratom: megpróbáltatásainkban ez a legtermészetesebb egyszerűség s a legmagasztosabb nagyság, a legegyszerűbb és legnagyobbélményű érzés és akaratnyilvánulás. Azért tanított az Üdvözítő az Olajfák hegyén így imádkozni: Ne az enyém, hanem a te akaratod legyen meg. Azért mondta el előttünk e szavakat: „A poharat, melyet nekem Atyám adott, ne igyam-e meg?” (Jn 18,11) Ez a léleknek elmerülése Isten akaratában, a vele való egybeolvadás. Ilyenkor teljesülnek e szavak: „Aki életét elveszti énérétem,

⁴⁸ Denifle.

megtalálja azt;” (Mt 10,39) az Isten akaratába való teljes önátadás által látszólag elveszti életét és szabadakarátát, de valójában biztos őrizetbe helyezi és megtartja azt. „Béketűrésben bírjátok lelkeiteket.” (Lk 21,19)

*

263. A türelem vitorla, mely magától nekifeszül a szélnek s a heves vihart is a saját céljaira használja fel. A hajónak biztos mély járatot és könnyedén lengő haladást biztosít, sima, egyenes utat vág a hömpölygő hullámhalmok közt; míg a türelmetlen háborgás és rombolás a hajót ide s tova dobálja, vizet meg iszapot kavar fel hiába.

*

264. Senki sem tagadhatja, hogy jobb a szenvedésben türelmünket megőrizni, hogy ez bölcsőbb, nemesebb, bátrabb eljárás, mint a zsémbelődő izgatottság és zúgolódás vagy a férfiatlan jajveszéklés. Ámde a derűs szenvedés sokak előtt lehetetlen követelésnek, természetellenes túlzásnak tűnik fel. Való az, hogy a jókedvű szenvedés nem parancs. Csupán annyi a kötelességünk, hogy az élet terhét Krisztus példája szerint keresztény türelemmel és megadással viseljük. Ha ennyit teljesített az ember s azután a vallás segítő erejének és vigasztaló eszközeinek felhasználásával a keresztény szenvedés művészetében magát tovább tökéletesíti, akkor az örömezés önmagától megijó; kezdetben csak röpke aranysugárként fog a szenvedés felhői közül ki-kivillanni, aztán hosszabb ideig tündöklöklik s végül arannyal átszőtt kék égboltként fog ráborulni szenvedésünk minden napjára, életünknek minden megpróbáltatására.

*

265. Az öröm nem annyira kötelessége, mint inkább jutalma a keresztény szenvedőknek. Ezt a csodás virágot és édes gyümölcsöt a szenvedés vad törzse megtermi, mihelyt a vallásnak áldott kertjébe ültetődik, itt gondos ápolásban részesül és az ég harmata rászáll. Hartmann Ede is elismeri: „A vallásos érzésnek jámbor és épületes emelkedettsége oly magasztos boldogságot tud biztosítani, hogy minden földi szenvedésből kiemel.”⁴⁹

*

266. E vadhajítás nemesítése belülről halad kifelé a szándék tisztulása és megszentelése, ima és áldozathozatal által, a szentségek vétele, az Isten segítségébe és az örök jutalomba vetett remény által (Mt 5,12), de mindenek fölött a szeretet gyakorlása útján. Az Isten iránti szeretet a másodrendű okoktól való szándékos eltekintéssel – ezeken akad meg legtöbbször a természeti ember – minden szenvedést Istentől származtat s azokban az Atya jóságának követeit, látogatásának jeleit látja. Minden megpróbáltatást Istentől származtat s mindjárt Istenre vonatkoztat, mert szíve szándéka: Isten akaratára szerint, Isten dicsőségéért szenvedni. Az Istenbe vetett hitnek, szeretetnek, az Isten közelségének fényes lángnyalábja íme áthasította a szenvedés éjszakájának sötétjét.

*

⁴⁹ Philosophie des Unbewussten. 695. o.

267. A keresztény szenvedés imaszóra nyitja ajkunkat s már ezért is valami magasztos valóság. A szükségben az ima vigasz és erősség. Aki ehhez nem ért, bizony szerencsétlen; mert néma a lelke Istenével szemben, és minden kínját csak szíve legmélyén kell elsírnia. Szerencsétlen, aki csak magával tud szót váltani: többnyire nyomasztó kényszerképzelődés útvesztőjébe jut az ilyen elme. Másokkal beszélni néha jó, sokszor mitsem használ. Istennel társalogni már önmagában is vigasztaló és mindig kegyelmet szerző. „Egy imát sem hallgat meg biztosabban Isten, mint a szenvedéshez erőért és kitartásért esdő sóhajtatást.”⁵⁰ Az apostol egyszerű szavaiban: „Szomorkodik valaki közületek? imádkozzék!” (Jak 5,13) több bölcsesség van, mint sokan hinnék.

*

268. A szenvedés súlya természetesen az imát is nehezebbé teszi. Suso szerint: ha az embert olyan szenvedés gyötri, hogy csak a fájdalom kínját érzi, akkor ez a keserűség maga könyörög az Istenhez mély bensőséggel; a nagy kesergés Isten előtt kedves imádsággá válik.⁵¹ Hasonlót mond Szalézi Szent Ferenc is: „Ha nem tudsz hosszabban imádkozni, akkor arra törekedjél, hogy gyöngeséged váljék Isten-imádsá: ajánld kínod annak, ki annyira szerette nyomorúságunkat, hogy – miként az Énekek éneke zengi – eljegyzése napján örömkoszorújába fonta”. Ha olyan dermesztő a fájdalmad, hogy a szó is ajkadra fagy, hallgatásod fog helyetted szólni, az ég felé szállni.

*

269. Az egyházat a Szentlélek élteti, a vigasztalás Lelke. Ő tanít a vigasztalás szavaira s ellát a bánat enyhítésének minden eszközével. Az egyházi év, az ünnepek, az istentiszteletek a vigasztalódásnak kimeríthetetlen alkalmak. Főnséges ünnepnapokon újra meg újra teljesül a próféta jövendölése: És leszen az napon: hogy édességet csöpögnek a hegyek, a halmok tejjel folynak és Juda minden patakja tele lesz vízzel, kútforrás fakad az Úr házából és megöntözi a tövisek völgyét. (Joel 3,18)

*

270. A templom az izraelitáknál menhely volt. Azért kéri a zsoltáros azt az egyet, hogy az Úr házában lakhassék, mert ott Isten hajlékában rejtve érzi magát a veszedelem napján és kösziklán állónak, (Zsolt 26,4 s köv.) Isten arcának rejtekében védve tudja magát az emberek háborgása elől. (Zsolt 30,21) Nekünk, keresztényeknek az Isten háza végtelenül magasztosabb értelemben vett menhely, mert itt találjuk Azt személyesen, bár testi szemünk elől elfályozottan, akinek szenvedése a mi szenvedésünk váltsága, ki magához hí, hogy felüdítsen minden szenvedőt. (Mt 11,28) Itt mindenki egyesítheti fájdalm-áldozatát az Üdvözítő keresztáldozatával és a legnagyobb lelki tikkadtságban, kimerülésben is örömmel meríthet vizet az Üdvözítő kútforrásaiból. (Iz 12,3)

*

271. Katonáinkat a váratlan zászló alá szólítás egyszerre odaállította a háború borzalmai elé, végét nem látható megpróbáltatások és veszedelmek, kín és halál, az elválás szívfacsaró

⁵⁰ P. Weiss: Lebensweisheit. 356.

⁵¹ Denifle. 263. o.

fájdalmainak viharába. S mi volt az első dolguk? Fölszólítás nélkül, sűrű csapatokban vonultak az Isten házába, a gyóntatószékekhez. Ennél szebbet, többet, okosabbat nem is tehettek volna. Kövessétek minden nagy szerencsétlenségben, minden szenvedésben ezt a példát! Legelső sorban: rendet teremteni bensőnkben, békét kötni Istennel, a hibákat kiirtani, jóvá tenni s ezáltal a fájdalom méregfogát kitörni – ez a keresztény szenvedés-tudomány.

*

272. És ti szomorkodtok? kérdi szíves részvétellel az Emmausz felé haladó két tanítványt a Feltámadott. S miután szívük sebét fölfedi, előbb a Szentírás vigasztaló szavaival gyógyítgatja, hogy melegedni kezd a lelkük. De aztán átnyújtja nekik a leghatásosabb orvosságot, amit csak adhat: önmagát az eucharisztikus kenyér alakjában. (Lk 24,13 s köv.) Ez volt s ez marad a legerősítőbb eledel, a legédesebb frissítő, a legmegnyugtatóbb vigasz a szenvedéstől sebzett lélek számára.

*

273. Szervedni szeretetből... és: Szeretni szenvedés árán... a szenvedés művészetének alapelvei! Isten és Krisztus iránt való szeretetből kell szenvednünk és saját fájdalmunk árán kell a szeretet értékét megismernünk és részvétünket éreztetnünk másokkal szemben. A szenvedés a nemes szívek szeretetét növeli, az önzőkét az irigység békóiba köti. A nem keresztényi szenvedés önzővé, szeretetlenné tesz s még a természetes részvétet is kiöli a szívből.⁵² A keresztény fájdalom résztvevő és bőséges a szeretetben.

*

274. Igazán elszomorító, hogy a szerencsétlenség és búskomorság, mily szűkkeblűvé, önzővé teszi, durvává, barátságtalanná, mogorvává, követelődzővé változtatja szívünket embertársainkkal szemben. Pedig ezt nem volna szabad engednünk. A magunk nehéz megpróbáltatása ne tegyen mások szenvedései iránt érzéketlenné, inkább finomítsa megértésünket, öntsön mélységes részvétet belénk azokkal szemben, kiknek épp olyan súlyos vagy talán még súlyosabb a keresztjük, – kényszerítsen arra, hogy vigasztalással és segítségünkkel melljük álljunk, saját szívünk szeretetének balzsamát embertársunk fájdalmára enyhítően hintegessük.

*

275. A szenvedéseinkben Istentől ránk bocsátott vigasztalásokért akkor adunk méltó hálát, ha abból más szenvedőnek juttatunk. Jól megértette és magasztos szavakban teszi ezt a mi szent kötelességünké is a nemzetek apostola: „Áldott legyen az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, az irgalmasság Atyja és minden vigasztalás Istene, ki vigasztal minket minden háborúságunkban, hogy vigasztalhassuk mi is azokat, kik mindenféle szorongatásban vannak, intelem által, mellyel mi is intetünk az Istentől. Mert amint bőven részesültünk Krisztus szenvedéseiben, úgy bőséges a mi vigasztalásunk is Krisztus által. De akár háborgattatunk, a ti intésekre és üdvösségtekre, – akár vigasztaltatunk, a ti vigasztalástokra van az, mi megszerzi azon szenvedések eltűrését, melyeket mi is szenvedünk. Úgy hogy a mi reményünk erős tirátok nézve, tudván, hogy amint társak vagytok a szenvedésben, úgy

⁵² Vö. Keppler, Das Problem des Leidens. 77. o.

lesztek a vigasztalásban is.” (2Kor 1,3 s köv.) A keresztény szeretet mindenben osztozik: a szenvedésben is, a vigasztalódásban is.

*

276. Ha a fájdalom örvénylő mélyében úgy érzed, hogy számodra sehol sincs vigasztalás, eredj! vigyél valami nyomorgónak, bánkódónak vigaszt, segítséget. Benső lelki feszültségednek levezető szelepe lesz ez a tetted. Tapasztalni fogod, hogy a saját szomorú helyzetted nemhogy akadályozna, hanem inkább segít mások megnyugtatózásában.

*

277. A vigasztalás nagy művészet. Csak a szenvedés és a szeretet tanít meg rá. A vigasztalóknak érdekes faja van megrajzolva Jób barátainak alakjában. Ő maga is terhes vigasztalóknak mondja őket, kik telve vannak hiábavaló igékkel, kiknek a részvét megmozdította ajkukat, de nem a szívüket. (Jób 16,1 s köv.) Addig jók voltak, míg a fájdalomra való tekintettel hallgattak, de mihelyt beszélni kezdtek, mindjárt ingerelték és boszantották őt; mert szeretetlen, önkényesen ítélkező, komoly ítélőbírákként rohantak rá és fájdalomsohajait a saját mérlegeikkel fontolgatták. Még ma is vannak ilyen terhelő vigasztalók, kik a szenvedővel nagy fennen beszélnek, a lélek izzó fájdalmaira a szívtelenség hideg szavait csöpögtetik s türelmetlenkednek, ha a másik nem érzi magát mindjárt megnyugtatótnak.

*

278. A jó vigasztaló első tulajdonsága: figyelem és tisztelet a szenvedővel szemben. Aztán: egész szívvel kell átéreznie a szenvedést s azt az Istennek ajánlani, mint a saját fájdalmát. Sok szóra nincs szükség! Jézus és Mária szenvedésük hegyormán néma tekintetükkel vigasztalták egymást. Néha mindennél jobban vigasztal a résztvevő sírás, ahogy Jézus sírt a bethániai Máriával. De ha szólunk, mindenesetre ne csak a nyelvünk járjon, hanem a szeretet mélységéből a lelkünk beszéljen. És édeskésen gyöngéd szavakra sincs mindig szükség; helyesen alkalmazott, erélyes, acélos szavakkal sokszor jobb hatás érhető el, mert a meggyöngült akarat sokszor erős felrázásra szorul.

*

279. Vigasztalódjál a vigasztalással. Ahelyett, hogy folyton a magad szerencsétlen sorsán töprengsz, vedd szemed a másokéra. Ne a magad terhének elviselhetetlensége, a mások baja is forogjon elmédben. Ne magadon sírángozz, gondold részvéttel azokra, kiknek még keservesebb a sorsuk; ne koldulj másoktól enyhülést, inkább te osztogass vigaszt másoknak. Ha így cselekszel, nem is jut eszedbe, hogy mi bajod is van. A magad kínjától szabadulsz meg, mikor embertársad terhe alá teszed a válladat. Ha beteget ápolasz, a saját szíved sebéte hegeszted. Szomorúakat vigasztaltál és a te lelked is felüdült. A más fájdalmát törekedtél enyhíteni s a magadénak sajnását szüntetted meg. Adtál s íme! nyertél. Benned teljesült a próféta szép jövendölése: Ha a szorongóknak megnyitod szívedet és a szomorúak lelkét reménnyel táplálsz, akkor feltámad, mint a hajnal a te világosságod, és gyógyulásod hamarabb jó. (Iz 58,8 s köv.)

*

280. Vigasztal a vigasztalás. Nagy arányokban tesszük és tapasztaljuk ezt háborús napjainkban. A minden szívet betöltő fájdalom mindnyájunkat könyörlésre indított és szolgálatkésztségre ösztönzött. Közös a szenvedés, de közös a szenvedésben való segítség is, s ez a közös támogatás, és egymás vigasztalása könnyebbé és nemesebbé teszi az általános fájdalom terhét. A fékevesztett, vérengző szenvedélyre, a borzalom és gyűlölség szörnyű drámájára a szelíden mosolygó, fáradságot nem ismerő jótettek fényes sugárözöne ragyog. A vadul hullámzó, vérpiros tengeren a keresztény szeretet meleg, nyugodt Golf-árama ömlik tova.

A szenvedő egyház

281. Fénelonnál olvassuk: „E világ szenvedése az irgalom tisztító tüze. Mégsem szenved itt senki sem úgy, mint azok a lelkek, kiket Isten a másvilágon tisztít, nemesít. Ki tud úgy szenvedni, mint ők, hogy ne az Úr kezének kegyetlenségét érezze, hogy ne keressen enyhülést; ki tud szenvedni türelmetlenség, a szenvedés idejét megrövidíteni kívánó lázadózó erőlködés nélkül; ki tud túrni békés szeretettel, mely minden napot szívesen fogad; fájdalom, kínok közt ártatlan örömmel; végül van-e itt alázatos szenvedő s olyan egyszerű lélek, ki a szenvedésben alig gondol arra, hogy áldozatot hoz Istennek? Próbáljunk ilyen tisztítóhelyet alapítani e földön, amint kórházakat szokás emelni.”⁵³

282. Vagy tisztulás vagy kárhózat! Nem kevesen haragjukkal, dühöngésükkel, káromlásukkal és átkaikkal pokollá teszik szenvedésüket. Egészen ilyen a kárhózatok kínlódása, daluk ép ily rémes. Mégis jobb a szenvedés idejét lelki tisztulásra használni olyanformán, hogy az ember utánozza a tisztuló lelkek csöndes, nemes, örvendő reménykedő szenvedését.

*

283. „A tisztító tüzben a békeség és fájdalom csodás egysége van jelen. Az ember itt mindent Isten ajándéka gyanánt fogad. Ezen fájdalmaknál nincs akarat-ellenállás. Boldog az, ki teljes odaadással, minden ellenkezés nélkül készséges béketűréssel tud szenvedni. Semmi sem csökkenti s édesíti meg annyira a szenvedést, mint ha az ember ily lelkülettel fogadja magára.” (Fénelon.)⁵⁴

*

284. A tisztuló lelkek hűséges társai a szenvedésben azoknak, kik az érintkezést velük fenntartják. Mert úgy megértik s átérzik fájdalmainkat, ahogy azt élő nem értheti s érzi. Érdemes felkeresni őket, tanulni tőlük s főnségesen nyugodt, derűs szenvedésüket szemlélve nyugtatgatni saját fájdalomban fuldokló lelkünket.

*

285. Mindaz, amit hitünk róluk és szenvedéseikről tanít, szomorú sorsunkban közelebb hozza hozzánk őket, mint a mennyei szenteket, kik ugyan valamikor szintén szenvedtek, de most már a szenvedés országából elragadtattak. A tisztítóhely megtanít rá, mily kevés jogunk van zúgolódó panaszra. Nemcsak azért, mert a tisztító tüz szenvedéseinél a mi fájdalmaink

⁵³ Sämtl. geistl. Schriften. III. 377.

⁵⁴ Uo. 374.

sokkal kisebbek s könnyebben viselhetők, – mert a földi szenvedés Fénelon szerint az irgalom tisztítótüze, a tisztító tűz kínjai pedig az igazságosság lángtengere – s éppen ezért a szenvedő lelkeknél jobb helyzetben vagyunk, mert hatalmunkban áll minden szenvedésünket teljes értékben jócselekedetté és örök érdemmé változtatni. Mily boldogoknak éreznék ők magukat, ha hozzánk hasonló szenvedéseik volnának; de ők már éjszakában élnek, ahol cselekedni nem tud többé senki.⁵⁵

*

286. A keresztény hit és krisztusi szeretet még hatásosabb és értékesebb vonatkozásokkal kapcsolja össze a földi és földöntúli szenvedőket. Nemcsak ők vigasztalnak minket, hanem mi is enyhíthetjük az ő kínjaikat, nem pusztá bátorítással, hanem érezhető segítséssel. Még pedig éppen a saját szenvedéseinket ajándékozhatjuk nekik mindennél értékesebb adományként. Személyeinkkel könnyíthetünk az ő szenvedéseiken, azokat, megrövidíthetjük, keserveinkből számukra üdítő italt készíthetünk, mely után annyira szomjaznak.

*

287. Ez a nagyszerű tény a szentek egyességének s az elégtétel megváltásának törvényén alapszik, melyen a mi megváltásunk is épült. Ugye: ragyogó fényt bocsát a szenvedés éjjelére az a tudat, hogy a szenvedés legegyszerűbb módon szeretetté változtatható; mily megnyugtató bizonyosság, hogy az áldozatos szeretet bármely cselekedete enyhíti a szegény lelkeket, nekik vigaszukra, üdvükre lesz; – ugye boldogság azokon segíteni, kik hozzánk tartoznak, nekünk drágák, feledhetetlenek, kiknek távozásra még most is nyílt sebként sajtítja szívünket.

*

288. Ha nagyon nehéznek találod a szenvedésnek reád nehezedő igáját s lelked bánatosan mered a sötétségbe, kérlek: zarándokolj a tisztítóhely mezőire. Amint az ember a fájdalomnak ezen nyugodt, békét lehelő, örömtől átlengett birodalmába lép, csend és nagy nyugalom szállja meg a lelkét, melynek hatása alatt a legvadabb gyötrelem is megtanul hallgatni, önmagán uralkodni. A tisztító tűz szenvedéseinek világánál a valóság fénye öleli majd körül a mi szomorúságunkat is. Ekkor jut az ember tudatára annak a nemes célnak, melyre a szenvedés irányul. Ekkor látjuk meg: mily boldog ez az élet, melyben a szenvedések ellenére, sőt éppen a fájdalom segítségével is tehetünk jót. Ez a vigasztalás is vigasztalódást szül, a segítség lesz segítségünkre s két helyen okoz megkönnyebbülést. A nemesen szenvedő lelkek hálája kíséretében, sok tanúsággal gazdagodva térhet most már vissza a földi életbe a halandó bús szív.

A megdicsőülés fényében

289. A Táborhegyen történt megdicsőülés fényében különös módon ott van a szenvedés árnyéka is. Üdvözítőnk Mózesrel és Illéssel határozottan az ő kimúlásáról beszél, mi teljesülendő vala rajta Jeruzsálemben. (Lk 9,31) E helyen fürdött meg a szenvedés a dicsőség

⁵⁵ Vö. Keppler, Die Armenseelenpredigt. 79., 197. s köv.

fényében, ez a szenvedés felmagasztalásának a kezdete. A szentek szenvedései fölött a Tábor világosságának visszfénye ragyog.

*

290. A vidáman örvendező, az ujjongó fájdalom látványosságát a kereszténység mutatta be a világnak. A szenvedés ezen örömtől zengő énekeiben egyetlen hamis, bántó hang sincs, sem beteges izgatottság, idegesség mellézköngéje, sem üres kongás nem vegyül belé; egészséges, nemes, alázatos lelkületnek tisztán, ércesen zendülő dallamai ezek.

*

291. Szent István első vértanúnak búcsúzó szavai a fájdalom „énekek éneke”: Íme nyitva látom az egeket és az Emberfiát az Isten jobbjára felől állani. (ApCsel 7,55) Folytatják ez éneket az apostolok, kiktől tudjuk, hogy az ostromoztatás után vidáman távoztak a főtanács elől, mert méltók voltak Jézus nevéért gyalázatot szenvedni. (ApCsel 5,41) S mily gyönyörű összhangban csendül össze ezekkel a sokat kiállott Pálnak örömujjongása: „Fölötte bővelkedem örömmel minden szorongatásunk mellett.” (2Kor 7,4)

*

292. Majd átveszi a dalt a vértanúk sokezer hangú kara. Ez a dicsőségben tündöklő phalanx, bátor gárda, mely a szenvedéssel küzdő egyház seregének élén halad. Az ő tűrésük példája vonzó, tüzelő, lelkesítő. Vezérei ők annak a beláthatatlan csapatnak, mely évszázadokon keresztül az ő példájukon okult, edződött, lelkesedett.

*

293. Már a vértanúkról szóló legelső iratokban átszillan a véres, embertelen kínok leírásán az örvendező szenvedés és a nyugodt halál léleküdtető fénye. A smyrnai hitközség írja a Philomelium-beli híveknek Szent Polykarpus és társai vértanúságáról: „Az ostromcsapások, a lángok és kínzások nekik kellemeseknek látszottak és kedveseknek; nem hallott az ember egyetlen sóhajtást még akkor sem, mikor már mindkét oldalukból patakzott a vér, felhasított testük benső része feltárult úgy, hogy a nép keserves zokogásra fakadt a szörnyűségek láttán. Mert az Úr, lelkük őre és védője, szólott hozzájuk.” A Diocletianus-féle üldözés idejéből említi Eusebius, hogy férfiakat és nőket egyaránt valami leírhatatlan isteni boldogság fogott el, készítetve őket, hogy önként rohanjanak a máglyák tűzébe. Szent András viharosan lelkes himnusszal üdvözli a keresztet, melyen meg kell halnia: „Ó boldogságos kereszt, mely oly ragyogó fényt kaptál Krisztus tagjaitól, mely után oly régen vágyódtam, annyi éjszakán át sóhajtoztam, ragadj ki engem az emberek közül s vigyél Mesteremhez, hogy általd engem magához fogadjon az, ki rajtad üdvözített.”

*

294. Szent Ágoston mondja: „Crispina vértanú ujjongott, midőn megragadták, a bíró elé vitték, börtönbe vetették, aztán onnan bilincsekben megint elővezették, a bíróság előtt vallatták és elítélték; minden megszegényítés és szenvedés öröme gyullasztotta, s míg az istentelenek nyomorultnak tartották, ő az angyalok dicsőítő karával énekelt.” Szent Pioniusról meg azt említi: hogy annak máskülönben sápadt arcán a boldogság pírja lángolt, midőn fogságba vitték.

*

295. Szent Dorottya észrevehetőleg oly rendkívül örült sebeinek, hogy a bíró odaszólt hozzá: „Mért rejtetd fájdalmadat megtévesztő arckifejezés álságába?” „Nem téveszték én meg senkit; biztosíthatlak, hogy életemben sosem voltam ilyen boldog.” Hasonlóan vall Szent Maximus: „A kín, mellyel illettek, üdít, balzsam minden ütés; minél többet szenved a test Krisztusért, annál több erőben, életben részesül a lélek.” Mikor Szent Carpus, Pergamum püspöke a kereszten függött – mosotygott. Csodálkozva kérdezték: minek örül? „Látom az én Uram fenségét s ezen örvendezem.”

*

296. A fájdalom után való szenvedélyes vágyódásig növekvő szenvedésszeretet nemcsak a szent vértanúknál csodálható; ez a tulajdonság majdnem minden nagy szentnek ismertető jegye. Szent Angéla vallomása szerint ők úgy járnak a szenvedés után, mint zsákmányukra; ha hosszú időn át nem éri őket megpróbáltatás, nyugtalanok, s akkor is, ha fölötté sok vigasztalódásban részesülnek. Izzó kényszer üzi őket, hogy Krisztushoz egészen hasonlók legyenek, az Ő szenvedéseit átéljék. Újra meg újra fellángol bennük a szenvedés utáni vágyakozás. Éppen azért ők nagy tiszteletet éreznek a szenvedéssel szemben és többre becsülik, mint a csodatevő hatalmat és az elragadtatást. Az életükkel együtt szeretik a szenvedést, és fájdalom nélkül az élet sem kell nekik. Szent Terézia: Szervedni vagy meghalni. Pazzi Szent Magdolna: Ne haljak meg! szenvedjek! Regisi Szent Ferenc: „Megvallom, hogy az élet nekem elviselhetetlen volna, ha Krisztusért semmit sem szenvednék; a szenvedés az én egyetlen vigasztalásom ezen a földön.”

*

297. Szent Bernát a 90. zsoltár 15. versének „vele vagyok a szorongatásban” szavaihoz ezt a kérést fűzi: Uram! hát bocsáss rám örökös szomorúságot, hogy mindig velem légy. Szent Gertrud szépen mondja: Ha Isten az emberben semmi okot sem talál, amiért az kegyelmére és jelenlétére méltó volna, akkor testi és lelki szenvedéseket és szorongatást küld rá, hogy alkalma legyen vele maradni, hogy beteljék az Írás: „Közel van az Úr azokhoz, kik töredelmes szívűek”, (Zsolt 35,19) és: Velük vagyok a szorongatásban.

*

298. Szienai Szent Katalin szerint a kizárólagos önszeretet a betegséghez, üldöztetéshez, benső vigasztalansághoz, súlyos veszteségekhez még önmagunk okozta keserveket is fűz; bosszúságot, sőt embertársainkkal szemben igazságtalanságot, szeretetlenséget szül. De ha az önszeretet megfürdik az Üdvözítő vérében, akkor a lélek saját akaratosságától megszabadul; s ha ettől megtisztult, nem érez már akkor a szív semmi fájdalmat, mert a folyton ellenkező akarat az, amely a kínban kínos, a fájdalomban fájdalmas. Ha azonban akaratosságunk leszerelt s Isten akarata az egy úr lelkünkön, akkor a szenvedés élvezet.⁵⁶

*

⁵⁶ Leonrod, Geisteslehren der hl. Katharina von Siena. 175.

299. Ferreri Szent Vince nagy szenvedések idején meg szokta köszönni Istennek, hogy Fiának kelyhéből neki is juttatott. Avilai Szent János mondása: A szomorúságban egyszer kiejtett Áldott legyen Isten! többet ér ezer Hála Istennek!-nél, melyet jó sorsunkban hangoztatunk. Épp így gondolkozik Chrysostomus: „Baj ért? Ha akarod, elváltozik az. Köszönd meg Istennek, s a baj már is érdem.”

*

300. Keresztes Szent János: „Ne lepjen az meg titeket, hogy oly nagy szeretetet mutatok a szenvedés iránt. Mikor Toledóban raboskodtam, Isten felvilágosított engem a szenvedés hasznáról és értékéről.” Szent Lajos, francia király a keresztes háborúk alatt török fogságba került. Később így nyilatkozott az angol uralkodó előtt: „Teljes szívemből köszönöm Istennek ezt a rabságot, jobban örülök az Úr által nekem akkor juttatott türelmemnek, mint ha az egész világot meghódítottam volna.”

*

301. A tiszteletreméltó, keresztről nevezett Johanna szörnyű betegségeiben mindig jókedvű és barátságos volt. Zeneszerszámnak képzelte magát az Alkotó kezében; nagy fájdalmai közt bizalmas buzdítást hallott a lelkében: Rajta, testvérem, csendüljön fel dalod Isten dicséretére kereszted hárfáján! Szerte mindenfelé sok asztaltársa van az Úrnak, kereszthordozó segítsége annál kevesebb.

*

302. A sokat betegeskedő de Paul Vince szokta mondani: Ha tudnók, mily drága kincs van betegségeinkbe rejtve, épp oly hálával vállalnók azt magunkra, mint a legnagyobb jótéteményeket fogadjuk. Midőn kongregációja nagy veszteséget szenvedett, így írt: „Mikor láttam, hogy egy idő óta minden oly jól halad, félni kezdtem ezen nyugalom következményeitől, mert Isten az ő szolgálait a viszontagságok által szokta kipróbálni. Áldott legyen hát most az Isten jósága, mely arra a kegyelemre méltatott minket, hogy ily nagy veszteség álsruháiban meglátogat.”

*

303. „A szeretet – tanítja Szent Terézia – kiváltképpen az élet minden fáradságának türelmes elviselésében áll. Aki szeret, a szenvedésben gyönyörűségét leli, sőt belőle új erőt merít.” „Akik a tökélességet elérték, sosem arra kérik az Urat, hogy őket a szomorúságtól és megpróbáltatásoktól megszabadítsa; mert ők vágyódnak ezekre s oly nagyra becsülik, mint a világ fiai a gazdagságot, az aranyat és drágaköveket, ők tudják, hogy kivált a szomorúság és kísértések idején könnyű meggazdagodni.”

*

304. Szalézi Szent Ferenc kijelentései: „Az a szív, mely a megfeszített Jézust bensőségesen szereti, ragaszkodik az ő vértanúságához, kínjaihoz, megalázásához, gúnyolásához, éhségéhez és szomjúságához is, szóval mindazon méltatlansághoz, mely őt érte. S ha az a kegyelem vár reá, hogy ezekből valamit megízleljen, nagy az öröme afölött.” „Ha rátekintesz arra a földön heverő vesszőre, melyet Mózes a fáraó elé dobott, akkor azt félelmes kígyónak látod; de vizsgálj csak a botot Mózes kezében, ott már csodetevő vessző

az, mellyel ő a legnagyobb csodajeleket műveli. Éppen így vagyunk a szerencsétlenséggel: ha önmagában tekinted, borzalmas, – ha Isten kezében látod, kedves, gyönyörűség.”

*

305. Ki tagadhatja, hogy a szenvedő szentek példája a gyötrődő emberiség számára valóságos áldás és szilárd segítség, melyre támaszkodva sok csüggedő és kétségkedő ismét talpra állhat? Velünk is megtörténhetik e példák láttára az, ami szent István király szolgájával. Ez a szegény majd megfagyott, mikor hideg télen kisérnie kellett a királyt irgalmasságot gyakorló útjában a szegények és betegek kunyhóiba; végre az jutott eszébe, hogy mindenütt azokba a nyomokba lépjen, melyet ura a mély hóban taposott; ettől oly meleg járta át tagjait s oly kellemes érzés fogta el szívét, hogy nem érezte többé a külső hideget s vígan követhette urát. Könnyebb lesz nekünk is terhünket hordanunk, ha a szentek nyomdokaiba lépünk.

*

306. De hát közönséges halandó hogyan tudná a szenteket a szenvedés megdicsőülésének táborhegyi magaslataira követni? Nos, ha nem is tudjuk őket végigkísérni, érdemes és hasznos rájuk nézni, – miként a hegyoldalon a vándornak kedvet és erőt ad az, ha osztályos társát fenn a csúcson látja. S habár talán nem is érzük el a legmagasabb fokot, de legalább komolyan törekszünk ki – fölfelé a szenvedés szakadékaiból, akkor is felüdít minket a Táborhegy magasztos órája, mikor valóban tudatára jutunk a szenvedés és az isteni vigasztalás áldásos voltának, mikor az égbe vetett remény mint boldog bizonyosság ragyog elénk, mikor az apostollal együtt világosan átértjük, hogy nem méltók a jelen idejű szenvedések a jövő dicsőségre. (Róm 8,18) Múló órák ezek, bizonyos, – de hatásuk, világosságuk soká megmarad a lélekben, miként Mózes arca még akkor is világított, midőn már lejött a hegyről. Boldog a férfiú, kinek tőled vagyon segítsége. Fölmenetekről gondolkodik szívében a könnyhullatások völgyén ama helyre, melyet magának kitűzött. Mert áldást ad a törvényszerző, erényről-erényre mennek, míg meglátják az istenek Istenét. (Zsolt 83,6 s köv.)

A halál álma

307. A halál és a szenvedés rokonok. Egy az eredetük, egy a természetük. A halál a szenvedés legmagasabb foka, betetőzése. A szenvedés a halál kezdete, hírnöke. Minden szenvedés a halál csíráját rejtegeti. A fájdalomtól csak akkor fakad élet, ha ez a csíra elsenyved, elpusztul; ha bennünk marad, halált okoz. A világ fájdalma – erősíti az apostol – halált okoz. (2Kor 7,10)

*

308. A halál mindig a szenvedés és fájdalom kisebb vagy nagyobb csapatának kíséretében lép elénk. Király ő s e bús fenségnek oly komoly az udvari népe! E szomorú gyász kíséret ad a halálnak olyan keserves, fanyar színt és ízt. S valóban gyászos a halál; hideg, csontos keze, ha a szívünkhöz ér, megfagyasztja vérünket. Ezt tapasztaljuk szeretteink kimúlásánál s majd a saját halálunknál is.

*

309. A halál, különösen hozzánk közelállónak váratlan halála, mint a villámcsapás: lesújtóan és bénítóan hat ránk. Úgy érezzük, mintha a mi életidegünket is megszakítaná, mintha a mi szívünket törné össze. Mintha életünk minden jelentőségét és tartalmát egy csapásra elvesztette volna; nem tudjuk magunkat elképzelni anélkül, kinek élete úgy egybefonódott a miénkkel, szíve dobbanása egy volt a miénkkel. Halálos fájdalomunkban csak egyet óhajtunk: vele egyesülni a halálban is. Mikor Jákob elé hozták fiának vérrel itatott ruháját, csak egy volt a gondolata: „Keseregvén lemegyek fiamhoz a halottak országába.” (Ter 37,35) S Dávid is jajgatott szörnyű kimúlásán Absolon fiának, aki pedig sok keserúséget okozott neki: „Én fiam, Absolon, Absolon, én fiam! inkább én haltam volna meg helyetted fiam, Absolon! (2Sám 19,4)

*

310. Szent Ágoston a következő módon fejezi ki lelki hangulatát, melybe hön szeretett barátjának halála juttatta: „Szívemet a halál borúja vonta be, minden halált lehelt, amire csak néztem. Szülőföldem gyötört, atyám háza mondhatatlan kínok helyévé lett. Amit barátommal mindig megosztottam, most mindaz hevesen kínozott. Szemem mindenütt őt kereste és sehhol sem találta. Mindent gyűlöltem, mert semmisen tudta őt visszaadni nekem; s nem figyelmeztetett többé senki: nézd, ott jön ő! – mint azelőtt; – mert már messze van. Önmagam előtt is titkos rejtély lettem ... Csak könnyem volt édes; szívem egyetlen boldogsága maradt: siratni barátomat.”⁵⁷

*

311. A halál miatt érzett fájdalom sokszor nem mindjárt éri el a legmagasabb fokot, mihelyt a drága élet kialszik. Még látjuk a testet! A megboldogult még itt van, habár csak testileg, s bár ez a test is márványszoborrá változott. Még most is a családhoz tartozik. Csak épp, hogy a közönséges családtagból tiszteletreméltó vendég lett, mintha egy másvilág magasabbrangú lénye volna, ki elé az ember félő tisztelettel lép s kihez csak halk hangon mer szólni. Ő még itt van köztünk, meglátogathatjuk; a kifejező, ércbe öntött vonások, az erősen összeszorított ajkak sokat beszélnek nekünk az átélt élet- és szenvedésharcról. Igen, olyan ő, mintha még egyszer földi életre támadott volna; a feléledő emlékek keltik még egyszer életre az eltávozottnak alakját és földi pályafutását. Ez a vele való fájdalmas utolsó együttlét. De aztán emberek jönnek és elviszik a koporsót. Csak most lesz egyszerre barátságtalan az egyedüllét és a ház üressége s még inkább a szív elhagyatottsága, most érint meg a halál csontig-velőig ható zord szele.

*

312. Baj volna, ha ilyenkor nem sikerül ezen a halálos szomorúságon fölülemelkedni s azt csírájában elfojtani, mert ez esetben az a lelket és testet egészében áthatja. Nem ritkán halált is okoz a más halála. A szenvedésben való vigasztalódás erejének ez a próbaköve; ha bánatunk a halál-próbát kiállja, akkor az igazi és értékes. Az a vigasztalás, melyet a vallástalan, istennélküli, örökkévalóságot tagadó világ nyújt, egyetlen gyászházba sem illik, mert nevetséges, bosszantó. A halál gúnyolja meg, – s a halálos buba merült lélek az ilyen vigasztalástól még lehangoltabbnak, megsértettnek érzi magát.

⁵⁷ Confess. IV. 4.

*

313. Ilyenkor föltétlenül szükséges, hogy fájdalmunkat a halál mélységéből, a porból és rothadásból a hit, áldozat, ima és istenhódolat ragyogó, életet tápláló légkörébe emeljünk. Az egyház temetési szertartásainak ez az értelme és célja, azért önti belé ezen szent cselekményébe vigasztaló erejének teljességét, hitének és reményének ragyogó fényét, anyai szeretetének egész melegét. Így dicsőül meg ez a szomorúság is, megnyugszik, tette: áldozathozatalra, jócselekedetekre szólít fel.

*

314. Ebben a magasabb légkörben a halál által szétszakított egyesülés is megint helyreáll – lélekben, a Szentlélekben, a szentek egységében álló kapcsolattá válik s éppen azért bensőségesebb, szentebb, igazabb és tartósabb lesz a testi együttlétnél. Új összeköttetés létesül, még pedig nem az emlékezés és az érzés gyöngé szála által, hanem azon elpusztíthatatlan kábel útján, amely szeretetet, segítséget, a megváltásban való részesedést közöl másvilági szeretteinkkel. Halálfájdalmunk a szeretetünket cselekvő szeretetté változtatja, új életre támaszt; az ilyen szeretet győzi le a halált.

*

315. A legerősebb és legédesebb vigasztalódás azonban ezen legfájóbb szenvedésben is az Üdvözítőhöz való csatlakozás. Könnyen megvalósítható, hiszen Jézus a halál fölött érzett bánatban is osztozott velünk, megszentelte azt. Látjuk a Lázár feltámadásáról szóló bibliai elbeszélésből. (Jn 11) A gyászoló Mártát így vigasztalja: Testvéred feltámad; én vagyok a feltámadás és az élet. Midőn Máriát sírni látja, megborad lelkében, megrendül, ő is sír. S szól a könnyezőhöz: Nem mondtam-e neked, hogy ha hiszesz, meglátod az Isten dicsőségét? Jézus megértékelt a gyász fájdalmát. Ő maga áldást, kegyelmet sírt a könnyekbe, a halálos szomorúságra az örök élet ígéinek szavát hintette, Isten dicsőségének fényét gyűjtja fel a koporsó és a sír fölött.

*

316. A halálon érzett fájdalom erejét és tartamát tekintve is a legnagyobb szenvedés. S a háborúban megmérhetetlen arányokat ölt s nyomasztó terhe egész nemzetekre súlyosodik. A Titkos jelenések kinyilatkoztatását juttatja eszünkbe: És íme, egy haloványszínű ló, és aki rajta üle, annak a neve halál, és a pokol kíséré azt, és hatalom adaték neki a föld négy része fölött, hogy öljön fegyverrel, éhséggel és halállal s a földi vadakkal. (Jel 6,8) A levegő vérszaggal telik meg, mely a harcmezőkről száll az ég felé. Az elesettek halálhörgése jajveszéklésre szoktatja az otthonlevő özvegyeket és árvákat. Alig van család, melyet a harc halálos szomorúsága meg nem látogatna. Ezen szenvedésen nem tud átsegíteni sem ügyünk igazságosságának tudata, sem a hazafias lelkesedés, sem az a magasztos érzet, hogy nemzetünk javáért szenvedünk, sem a hősiesség batorságnak és hősiesség halálnak tisztességes és dicsőséges volta. Igaz hogy mindez balzsamként hat a háború sebeire, de csak akkor használ, ha a vérzés már megszűnt. Az ilyen sebek vérzését pedig csak a vallás tudja elállítani.

*

317. A halálfájdalom végtelen gyötrelmem. Mint tanítómester éppen ennél fogva nagyon is különös. Tanítása rövid, tömör, velős: Memento mori! Gondolj a halálra! A jó halál művészetére tanít. Erről mondja Seneca: A halál is egyik kötelessége az életnek; egész életünkön át tanulnunk kell „élni”, de „meghalni” is. Bölcsőbb ez a mondás Goethe elvénél: Memento vivere! Gondolj az életre, s nem Memento mori! A két intő, igazság egybe tartozik; együtt alkotnak helyes életszabályt.

*

318. A német nép valamikor szívesen járt a halál iskolájába. Az Ars moriendi, a halál művészete sokféle feldolgozásban kedvelt könyve volt a középkornak. Népszokás volt: idején elkészíttetni kinek-kinek a saját koporsóját, sírhelyét, halotti ruháját, szemfedőjét. Szent Bonifácus sem feledkezett meg arról, hogy a frízöldi utolsó térítő útjában, melyben vértanúhalált halt, néhány könyvön kívül maga után küldesse azt a gyolcsot is, mely holttestének takarójául szolgáljon.

*

319. A művelődés túlfinomodása s a lelki életnek pusztá külsőségekké fejlődése és elvilágiasodása a halálra gondolást szokáson kívül helyezte. A világ fiai csodás ügyességgel tudják érzésüket és szívüket e gondolattól elzárni s mindenféle csselfogásokkal útjából kitérni. Ez az eljárás azonban a legkevésbé dicséretreméltó struccszokás. Nem szabadít meg a halálfélelemtől.

*

320. A haláltól való menekülés vágya csak növeli a halálfélelmet. Aminek az ember nem mer bátran és nyugodtan a szemébe nézni, az tompa érzésként, aggodalmas sejtelemként fogja beárnyékolni egész életét, különösen azt az órát, melyben oly nagyon szeretne vidám lenni. Ha a napfény el is űzi, az éj sötétje visszahozza ezeket az aggódó gondolatokat; ilyenkor az ember nem vezetheti félre önmagát; kénytelen rájuk hallgatni s annál jobban gyötrődik a lelke.

*

321. A halál gondolatával űzött játék sem okosabb dolog, mint a róla való megfélemlkezés. Az egészségtelen hüperkultúra irodalmában és művészetében érzélgős, világunott, erkölcsi erő nélküli gyönyörködést találunk a halál ábrázolásában. Pedig ez kimerít és idegbeteggé tesz. Még gonoszabb eljárás, ha a művészet a halál borzalmaival és rettenetességével visszaél csupán csak azért, hogy az idegekre hasson és – feltűnést keltsen.

*

322. Bellarmin bíboros, ki szintén írt a halál művészetéről,⁵⁸ munkája bevezetésében a következőket mondja: „Sokat töprengtem azon, hogyan lehetséges, hogy oly kevesen törődnek a jó halál művészetének lelkiismeretes elsajátításával. Mikor azt mindenkinek a

⁵⁸ Ars moriendi.

legjobban kellene értenie! De nem akadtam más válaszra, mint amit a Prédikátor mond: Az ostobák megszámlálhatatlan sokan vannak.

*

323. Mai költőnél olvassuk: Mért beszél Ön a halálról? Felelet: Hát van komoly ember, ki bármely jó órájában másra gondolhatna?⁵⁹ Egy magvas közmondás azt tartja: Mikor a halálra gondolsz, akkor kezdesz élni.

*

324. Az élet legnagyobb tette, eseménye a halál.⁶⁰ Azért a józan ész azt követeli, hogy a földi élet ezen végső pontja felé ne alvajárókként behunyt szemmel támolyogjunk, vagy komédiásként táncolva ugráljunk, hanem nyitott szemmel, felemelt fővel, szilárd léptekkel haladjunk feléje. Minél bátrabban tekintünk a halál elébe, annál többet veszít rettenetessége.

*

325. A halálra való készület sem életunttá, sem munkakerülővé, sem búskomorrá nem tesz. Ellenkezőleg. Eloszlatja a halálrettegést s megszabadítja szívünket attól a kellemetlen szorongástól, mely sohasem hagy zavartalanul örvendezni. Munkára sarkall s a rövid, drága élet legjobb felhasználására. Rendet, tiszta látást céltudatosságot teremt életünkben, nyugalmat, békét biztosít halálunkban.

*

326. Az összes szellemi- és akaratérők megfeszítésével sem fog sikerülni a halálszenvedésben és az elváláskor legyűrni a halált és életet, tanúságot vonni belőle. Itt nélkülözhetetlen a vallás segítsége s Annak a kegyelme, aki egymaga mondhatta el: Én vagyok a feltámadás és az élet, aki holtan győzött a halálon, és halálával szerzett életet. Aki Őt elutasítja, önmagával bánik kegyetlenül. Halljuk meg mindnyájan a próféta szavát; Adjatok a ti Uratoknak Isteneteknek dicsőséget mielőtt besötétedik és mielőtt megütköznek lábaitok a homályos hegyeken; mert másképp várni fogjátok a világosságot, de ő azt a halál árnyékává és sötétségévé teszi. (Jer 13,16) Sőt adjatok hálát Istennek, kivált a szomorúságban, szenvedésben és betegségben, a halál kínjai közt s a kimúlás perceiben. Akkor majd teljesül a szép jövendölés; Kik megváltattak az Úrtól, visszatérnek és Sionba jönnek dicséretet mondván, és örökkévaló örvendezés lesz fejeiken; örömet és vigasságot nyernek, a fájdalom és keserv eltávozik ... Én, én magam vigasztallak meg titeket". (Iz 51,11 s köv.)

*

⁵⁹ Arthur Schnitzler, Einsamer Weg.

⁶⁰ P. Weiss, Lebensweisheit, 331:

Das Sterben ist die grösste Tat für jeden,
Das Sterben ist die schwerste aller Fehden;
Die grösste Tat, sie gilt dem grössten Lohne,
Der schwerste Kampf, er gilt der schönsten Krone.

327. Mihelyt kissé megbarátkozunk a halál gondolatával, mindjárt sok jó szolgálatot tesz az nekünk, sok oktalanságtól tart vissza, úgy hogy lassanként valóban jóbarátunkká lesz, kinek véleményét örömmel hallgatjuk meg, kitől a legfontosabb ügyeinkben szívesen kérünk tanácsot, s kinek vigasztalását szenvedéseinkben nagyon is meg fogjuk becsülni. A halálfájdalom a legnagyobb kín, de egyben az utolsó megpróbáltatás, a földi szenvedés vége, új, boldog élet kezdete. Ez a legvigasztalóbb tudat a halál kínjai közt. Sokszor nyugtatja így a hívő lelket a halál gondolata s új erőt ad a kesergő szomorúságban.

*

328. Ám ha végül közeledik a halál, mégis csak fájdalmas s bizony elég rémes a rá való várás, mert kísérei szenvedés meg a jaj. Bizony így van. De a keresztény előtt mégsem mint betolakodó idegen, haragos ellenség vagy borzalmas kísértet tűnik fel a halál, hanem mint régi ismerős, jóbarát, ki az ünnep előestéjén figyelmeztet s az atyai házba vezet. Ott sok lakóhely vagyon s az Üdvözítő számunkra is készített lakást.

*

329. Assisi Szent Ferenc halála előtt néhány nappal megkérdezte orvosától, mint vélekedik betegállapota felől. Az orvos kitérőleg válaszolt: Isten segítségével minden jóra fordulhat. Ekkor vidám arccal mondotta a beteg: Csak mondja meg kérem az igazat nyíltan, én nem félek tőle. Az orvos tehát tudtára adta: Atyám! betegsége gyógyíthatatlan. Midőn a Szent ezt hallotta, kitérte két karját s örvendezve hálálkodott; Isten hozott, testvérem, bús halál! Aztán szerzetes társaihoz fordulva, folytatta: Istenem! dicsőítlek az én testvérem, a halál miatt, melyet az élő el nem kerülhet; dicséritek és áldjátok a mi Urunkat, minden teremtmény hálálkodik és mély alázattal hódoljon neki. S azután zengte az ő lenyugvó napjához utolsó szép versét:

Dicsérünk Isten! testvérünkkel, a testi halállal,
Melytől az élők közt senki meg nem szabadul.
Jaj mindnek, kire bűn percében ér az ítélet!
Ám boldog az a szív, mely szolgád vala híven,
Mert második halál éje rá soh'sem borul.

Befejező

Szomorúak vagytok? Üdvözítőnknek az emmauszi tanítványokhoz intézett ezen kérdésében oly gyöngéd részvét, annyi vigasztaló erő volt, hogy a két tanítvány szíve megnyílt s minden bánatukat feltárták előtte. S íme, a vigasztalás Mestere megkezdi fájdalmuk csillapítását. A Szentírás fényét vetíti lelkükbe s annak sötétségét kijelenlésének villámsugarával ragyogásba borítja: Nem ezeket kellett-e szenvedni Krisztusnak, és úgy menni be az ő dicsőségébe? Jelenlétével, társalgásával s este a hozzájuk téréssel, végül eucharisztikus vendégséggel üdíti fel őket. Így vigasztal Krisztus.

„Szomorúak vagytok?” Így szólít meg ma is minden szenvedőt. Istenemberi részvét van a kérdésében, meg egy csöpp szemrehányás is: olyan szomorúak vagytok mint a hitetlenek, a reményvesztettek? Aki hallja e kérdést és Krisztusra tekint, érezni fogja a Szív résztvevő melegét. E könyv is az Ő nevében kérdez minden szenvedőt: Szomorúak vagytok? Úgy szeretne mindenkit Krisztushoz indítani és az Ő vigasztalásának befogadására bírni!

„Szomorúak vagytok?” E kérdéssel s az alatta rejlő jószívvel fordul különösen azokhoz, kiket a háború, ez az iszonyatos búszerző, oly sok csapással látogatott meg; ahhoz a sok

családhoz, melynek boldogságába véres kézzel markolt belé, hogy kiragadja onnan az apát, a fiút, az anyát özvegyé, gyermekeket árvákká tegye; virágzó ifjakat sújtson nyomorékká, elpusztítsa az otthont, letaroljon mezőket, megsemmisítse a jólétet.

„Szomorúak vagytok?” Ki nem szomorú ebben a terhes időben? Ki nem szorul különös vigasztalásra? Kit nem kényszerített a népek csatája a szenvedés iskolájába? Hadseregünk, népünk eddig szép előhaladást tanúsított az okulásban. Ó bár végig kitartanánk!

Bár minél előbb vége lenne e nagy megpróbáltatásnak! Bár kiszabadulnánk a kegyetlen nevelő keze alól! Hogy a béke angyalát üdvözölhetnők helyette...

Vele együtt mily örömmel végeznénk a legszebb feladatokat! Gyógyítgatnánk a sebeket, melyeket a háború ütött szép hazánkon. Szívesen megtennénk mindent, hogy a harc tanúságai feledésbe ne menjenek, a győzelem mámorában is lelkünk kincse gyanánt őriznénk, hogy nemzetünk erejét minden megpróbáltatás hordozására megedzzük, hogy az Istenben való hit, az Úr félelme, a Hozzá való hűség, melyet oly buzgón ápoltunk küzdelmeinkben, a béke idején is sérthetetlen kincse, éltető ereje maradjon a német népnek.

A nyugalom napjaira is marad elég szenvedés, teljesen szabadok ettől sosem leszünk. De csak tőlünk, egyedül tőlünk függ, hogy a szenvedés által és után rosszabbak vagy jobbak, kisebbek vagy nagyobbak, szegényebbek vagy gazdagabbak, örökre boldogtalanok vagy végnélkül boldogok legyünk. A szenvedő leghelyesebb vigasztalása: jól szenvedj!

Most végzem írásom az apostol szavával, mellyel Bellarmin is megpecsételi az ő Ars moriendijét:

Nem csüggedünk, sőt ha a mi külső emberünk fogyatkozik is, mindazáltal a belső napról-napra megújul. Mivel az, mi most nyomorúságunkban egy szempillantásnyi és könnyű, a dicsőségnek módfelett örökkévaló nagyságát eszközli bennünk, kik nem figyelmezünk azokra, mik látszanak, hanem amik nem látszanak; mert amik látszanak ideiglenesek, amik pedig nem látszanak, örökkévalók. (2Kor 4,16 s köv.)

Név- és tárgymutató

(A számok nem a lapokat, hanem a bekezdéseket jelzik.)

Akkumulátor 31.
 Alázat 231.
 Ambrus, Szt. 168.
 András, Szt. 293.
 Angéla, Szt. 296.
 Aristoteles 118.
 Ars Moriendi 318.

Ágoston, Szt. 66., 69., 95., 175., 257., 294., 310.
 Áldozat 203., 209., 313.
 Álműveltség 115., 240., 248.
 Bellarmin 322.
 Bernát, Szt. 297.
 Betegség 191.
 – és feleb. szeretet 211.
 – és kínszenvedés 204.
 – és munka 207.
 – és vallás 202.
 – haszna 206.
 – mint a harc 200.

Bethesda 191.
 Béke, vallási 250.
 Boethius 55.
 Bonifácus, Szt. 318.
 Búbánat, lelki fájd. 215.
 Bűnhődés 69.

Calderon 194.
 Carpus, Szt. 295.
 Crispina, Szt. 294.
 Chrysostomus, Szt. 55., 73., 171., 209., 214., 299.

Cselekvés és szenvedés 40.

Dávid, Szt. 309.
 Dorottya, Szt. 295.
 Ecce homo 136., 141.
 Eckhart 221.
 Egoizmus 74., 212., 273., 298.
 Egyház, vigasztal 269.
 Elégtétel szenv. által 181.
 Emberiség közös keresztje 11.
 Emmauszi tanítványok 272.
 Engesztelő szenvedés 181.

Erőgyűjtés 31.
Eusebius 293.

Éj 5., 99., 209.
Életáramlatok 86.
– kimélyítése 63.
Élvezetek 111.
Érzéketlenség 112.

„Fájdalmak férfai” 136., 204.
Fájdalmas anya 155., 220.
Ferenc, Assisi Szt. 329.
– Regisi Szt. 269.
– Szalézi Szt. 197., 233., 304.
Fullánkok 222.

Gergely, Szt. 230.
Gertrud, Szt. 297.
Goethe 317.

Gyáva szenvedők 23.
Gyermek és szenvedés 33.
Gyógyítóerő a term.-ben 92.
Győzelem 248.

Halál álma 307.
– félelem 320.
– kerülése 319.
– készüllet 324.
– kínjai 307.
– kínjai megszenteltek Krisztus által 315.
– jó barát 328.
– művészete 317.
– Ő fensége 308.
– szeretteinké 309.

Hallgatás a szenv.-ben 44., 219., 224.

Haza 235., 239.
– szeretet 245.

Hartmann 265.

Háború 235.
– büntető hatalma 244.
– és bűnbánat 271.
– és halál 316.
– és hitetlenség 241.
– ítélőszék 238.

Háborús kötelesség 252.

Háború nevelő hatása 244.

– okai 236.
– orvosság 238.
– rombolása 244.

Háború: szenvedések telje 20., 235., 238.

– és szeretet 247., 253.

– tanúságai 235., 242.

– és vallás 71., 248., 252.

Háborús vigasz 280.

Házi-zsarnokok 27.

Hegyek 107.

Hilty 229.

Holttest 311.

Hős szenvedők 23.

Idegesek 195.

Ima szenvedésben 267.

Isten és a szenvedés 126.

Isten háza 270.

Istentisztelet szenvedés idején 210.

Istentől távol 216.

István, Szt. 505.

Jákob pátriárka 309.

János, Avilai Szt. 299.

– Keresztes Szt. 300.

Jean Paul 38.

Jellemképzés 61.

Jézus szenvedései 136.

Jézus szenvedéseiben részvétel 148., 204., 220.

Jób 177., 277.

Johanna, keresztről nev. 301.

Katalin, Szienai Szt. 51., 298.

Kereszt 142., 293.

Kereszténys. szenvedéstana 118., 124., 131., 183.

Képződés 26., 194.

Kínszenvedés 139., 153., 158., 204.

Kínszenvedés és művészet 154.

Könnyek 57.

Krisztus 89.

– Bethesdánál 191.

– elhagyatottsága 220.

– ellenségei 232.

– Emmauszan 272.

– követése 150.

– Lázárnál 315.

– és a szenvedés 128., 136.

– a Táboron 289.

– és a természet 98.

Lajos, Szt. 300.

Lázár feltám. 315.

Lázongás a szenv. ellen 35.

Lelki fájdalom Krisztusnál 140.

– – a keresztyényn. 215.

Lépcső 85.

Magdolna, Pazzi Szt. 260., 296.

Makkabeusok 168.

Mater dolorosa 155., 220.

Maximus, Szt. 295.

Mea culpa 181.

Megadás 259.

Megváltás szenv.-től 146.

Memento mori 317.

Michelangelo, Pietà 164.

Misztikusok 78., 89.

Munka és szenvedés 40., 206.

Művészet és halál 321.

Művészet és kínszenv. 153.

– – szenvedés 117.

Napirend betegségben 208.

Nemesít a szenvedés 80.

Nevel a szenvedés 61.

Nevelés szenvedésre 32., 153.

Nietzsche 80.

Niobe 161.

Nyár 103.

Orvos, orvosság 73., 76., 192., 197.

„Önelhagyás”, önmegtag. 78.

Önzés 74., 212., 273.

Pascal 83.

Példaadása szenv.-ben 24., 213.

Pietà 160.

Pionius, Szt. 294.

Plato 113.

Pokol 282.

Polykarpus, Szt. 293.

Prés 66., 84.

Reggel 100.

Remete: a bánat 7.

Részesedés Krisztus szenv.-ben 148., 204., 220.

Részvét 273.

Roszsullét 197.

Ruysbroek 256., 261.

Sajtó 225.

- Schopenhauer 81.
Seneca 34., 36., 82., 317.
Seprű (alj) 70.
Shakespeare 37.
Socializmus 119.
Sokrates 113.
Strauss 122.
Susó 34., 78., 96., 223., 268.
- Szabadság 72., 261.
Szegénység 15.
Szentek: szenv. példái 305.
Szentírás 166.
Szenvedés általános 11.
– bölcsellete 254.
– és bűn 125.
– bűnhődés 181.
– és cselekvés 39., 207.
– csöppje 26., 60.
– éjszakái 5., 99.
– hatalma 18.
– hősei 23., 292.
– jóbarátunk 47.
Szenvedése a jóknak 91.
Szenvedés kötelesség 22., 24.
– mint követ 50.
– művészete 29.
– nagy 1.
– nemessége 266.
– nevel 61.
– példaképei 305.
– rabszolgái 24.
– szimfóniája 23.
– és szeretet 212.
– mint szónok 59.
– tanít 55.
– tapasztalat 57.
– társadalmi kötelesség 25., 213.
– a tisztítóútzben 281.
– titokzatossága 124.
– vágya 264., 290., 296.
– és a világ n110.
Szenvedő egyház 281.
Szenvedők megdicsőülése 306.
Szerencse 68.
Szeretet és háború 247., 253.
– és szenvedés 212., 273.
Szeszély 75.
Szobrász 77.
Szomorúság 35.

Sztoikusok 26., 37.
Szűnyogcsipés 28.

Tauler 221., 231.
Tavaszi 102.
Táborhegy 289.
Társadalmi kötelesség szenvedni 25., 213.
Temetési szertartások 313.
Tenger 108.
Terézia, Szt. 296., 303.
Természet 9.
– gyógyít 92.
– színváltozásai 109.
Tertullianus 141.
Tisztítótűz 281.
Tolsztoj 14.
Túl a jó és rossz hat. 181., 189.
Türelem 259.
Türelmetlenség 261.

Ujjongás a fájdalomban 290.

Vallás és győzelem 249.
– és halál 326.
Vallás és háború 71., 248., 252. 316.
– és szenvedés 130.
Vágy a szenvedés után 152.
Vértanúk 82., 292.
Vészjel 39.
Vigasztalás 275.
Vigasztalódás halálesetben 275.
Vigasztalódás a Szentírásból 166.
Vihar 101.
Vince, de Paul Szt. 302.
– Ferreri Szt. 299.

Zivatar 101.

Zsoltárok 170., 175.